YU ISSN (9296) — LETNIK XXXI, ŠT. 4. — JANUAR 1990 — CENA 5 DINARJEV

KATEDRA

KATEDRA

PREDSTOJIJO NAM DEVETDESETA

Glede na zmeden značaj zadnjih let tega tisočletja naj ne bi bilo prav nič narobe, če se uveljavljenih zakonitosti tudi pri nas ne držimo. Namreč, po prevladujoči metodologiji bi devetdeseta začeli šteti naslednje leto. Ljubše pa nam je - prav tako nam gre mnogo dejstev na roko - šteti za devetdeseta tista, ki imajo na tretjem mestu devetico.

V uspešnih družbenih sistemih, tistih, ki jih osemdeseta niso življenjsko načela, prav nasprotno, pomenila so obdobje temeljenja novih odnosov, so najprej zvedavo, potem pa že prizadeto gledali na sesedanje vsega lepega tostran železne zavese. Ne v Orwellovem letu, v letu kače so v večini (ne)realnih sistemov prišli do spoznanja, da so dosegli prag nesposobnosti - po Petrovem načelu - in da je moč priti više zgolj po drugi lestvi. Kot druga lestev se izkazuje gradnja parlamentarne demokracije, njeno formiranje v devetdesetih kot rast nečesa novega, bolj zdravega, za mnoge tudi z več upanja. To pomeni, da bo devetdeseta z tega stališča moč označiti za politično predmoderna. Prinesla bodo tako željeno ne-novo, vrnila Evropo Evropi.

Na vročem Balkanu so na začetku - žal in še vedno - močno rdeča. V Romuniji od osvobojajočih bojev, v našem pecirku

od kongresov. Zanje je nujno ugotoviti, da usodni ne bodo več v tistem trenutku, ko jim bomo usodnost odrekli. Tudi spomladanske volitve ne bodo usodne. Volitve bodo, resda prve, a še vedno volitve. Pritegniti velja ruskemu režiserju, ki je za svoje rojske dejal, da so zelo zmedeni. Obnašajo se, pravi, kot da se jim je podrl strop v dnevni sobi.

Usodnost življenja je v njem samem. V devetdesetih bo naša generacija uspela. Odveč je - sledeč naravnim zakonom - dvomiti, da temu ne bo tako. Uspeh generacije gre razumeti tako, da bo zaživela. Zaživela po svoje, se razume. Brez patetičnega sanjarjenja o Evropi tukaj in zdaj. V Evropi itak smo, tako ali drugače - resda bolj drugače - tega se ne da spremeniti. Na nas je, da si glav ne pregrevamo.

Kaj bi, predstojijo nam devetdeseta. Ali drugače, predstoji nam še eno desetletje. Začelo se je ostro, trdo. Za njim bomo ušakali novo, pa novo stoletje, celo tisočletje. In še, kar se tiče devetdesetih, če ne bo hujšega, bomo tudi to preživeli. In skladali nove bilance in vizije.

Sašo Dravinec

študentski tisk
student press

KATEDRA KATEDRA

MARIBOR

OBRAČA STRAN

Z rdečim očesom sem spremljal dvodnevno turnejo po Mariboru, še ne tako priznane kot bi si vsak želel, mariborske JAZZ—FUNK skupine, ki jim tudi rumba ni več sveta, Ž.V.T. NIKE, alias Louis Crandle kvartet, z naslovom Ni miru za jekleno pest.

Prvi koncert je bil v torek na Štuku, ki se sedaj z brezvstopninskimi večeri v prvem prostoru (tam ko je šank) odeva vsak torek v jazz klub, saj da bi cel večer sekali pisane koktejle, katerih barve se še stoletne Arare ne bi sramovale, je že brez veze, če ti nekaj ne brenka pri ušesu ali pa se trije ne počijo. Kar lušno je bilo.

Dvodnevni roparski pohod se je naslednji dan končal v MKC. Takoj so se pokazala svetla načela režima: vstopnina 100.000 din, na vratih redarska služba trio Krasniči (pravijo, da so najbolj zanesljivi in da ne jebejo nikogar, v prid pa jim gre tudi podatek, da so v Angliji najboljši policaji Irci, v Zagrebu pa Srbi), zraven vsega pa še biljardi sto na uro. Priznati je treba, da res ni bilo težko zadovoljiti šest naključnih in tri namenske obiskovalce. Prišli so tudi redarski sonarodnjaki, mešana perspektiva, malo pogledat, pili kot se spodobi. EKS VELA — PODN ŠUS! Treba je seveda plačati, denar ni problem in ker so vse povprek naročevali, takoj frka. Žraven pa še teror nad bližnjo in daljno okolico ker, moč je moč, redarje pa tak poznamo. Da kaj imaš ti proti meni, je rekel volk normalni ovčki in se počutil tako ogroženega, da se je moral kar branit. Vsi pa vemo, da je napad najboljša obramba (še bolj na tujem terenu), kaj šele ljudje, katerih zgodovina je raus in orožja se bojijo kot burek sira. Ostanek večera so zaključile biljardne palice, bom ti pičko razbio, sprave za vse večne čase in prijateljstva (beri srbohrvaško) na mrtvo ime.

Po tako neizpiljenem večeru se je jazz-funk skupina Ž. V. T. NIKE, alias Louis Crandle kvartet, zbrala na majhni zakuski in tam soglasno sklenila, da pod takšnimi pogoji več nikoli ne bo šla igrat v MKC razen, če ne bo dobila spet plačano kot zadnjič. Sestanek je bil končan še pred Programom plus.

Nino di Kongo

UTRINKI (10)

Nepoučen sprehajalec po Mariboru je v minulem mesecu decembru ob napisih v izložbah najbrž mislil, da je pri nas praznovanje božiča nekaj običajnega. Ob pogledu na scenerijo na vzhodni strani blagovnice Merkur se je morda vprašal, kje so v tem mestu meje dobrega okusa. Morda je ob tem začutil, da nekaj ni povsem v redu s tukajšnjim praznovanjem božiča.

Zato pa se je poučen sprehajalec čudil evforiji, s katero so trgovci prinesli v ospredje izložb in ponudbe praznovanje, ki je obstajalo vsa leta od uradne ukinitve praznika. Morda lahko letošnje praznovanje označim kot ukinitev dosedanjega družbenega gibanja. Spominjam se množice, ki je vsako leto ob božiču hodila v temi in po snegu proti cerkvi na Rožniku v Ljubljani. V eni roki smo držali svečo ali baterijo, drugo smo podržali dekletom, da so se nas lahko oprijela. Za verujoče in neverujoče je bilo enako pomembno priti na hrib.

Ponovno uradno praznovanje pa je postalo sredstvo politične prezentacije in trgovskega kanaliziranja javne dopuščenosti praznika.

Izid knjige Franceta Koblarja **Moj obračun**, leta 1976, je vzdignil toliko prahu, da so imeli v prenekateri osnovni organizaciji zveze komunistov sestanek, posvečen njeni vsebini. Zame je v tej knjigi eno od najlepših poglavij: opis praznovanja božiča, kakor se ga pisatelj spominja iz svojega otroštva. Praznik je opisan kot družinski in intimni dogodek. Če upoštevamo trditev, da je tip meščanske družine sicer odmrl, preživele pa so v vseh drugih tipih družine številne njegove značilnosti, potem vemo, da je doživljanje intimnosti v družini oblikovanje osebnih potez, ki določajo nastopanje v javnosti. Povnanjenje intimnosti v reprezentacijo politikov je dušenje javnosti.

Pri oblikovanju programa Marksističnega centra Univerze v Mariboru smo pred leti upoštevali tudi datum: 25. december. Sodelavci smo si dejali, zakaj bi spravljali v zadrego tiste mlade obiskovalce naših prireditev, katerih starši so zaposleni v tujini. Med božičnimi prazniki naj bodo s starši, za sodelovanje z nami je na razpolago dovolj drugih dni.

Prijatelju, ki je bil zaposlen v drugem Marksističnem centru, sem v začetku osemdesetih let pokazal knjigo Nika Kureta o **jaslicah.** Prvič je izšla leta 1975, drugič 1981. Prijatelj si je ogledal obsežno monografijo (288 strani): bogato slikovno opremo, seznam literature in opombe, zgradbo besedila — in ugotovil, da bi kot urednik z veseljem izdajal tako zavzeto in skrbno napisana znanstvena besedila. Dosti raje kot številna besedila, ki hočejo biti družboslovna in znanstvena, pa so brez humusa in zanosa hkrati.

Z začudenjem sem zato prebral na prvi strani časopisa **Delo** v soboto, 16. decembra 1989: »Tako je v Ljubljani po nekaj desetletjih znova prireditev, ki naj bi pokazala bogastvo tovrstnega ljudskega izročila pri nas in opozorila na potrebo po njegovem vrednotenju.«

Pogojnik v prvem odvisniku je dvoumen: nam hoče pisec J. B. povedati, da avtorica razstave dejansko **ne** prikaže bogastva ljudskega izročila?

V drugem odvisniku pa pisec poziva vse poklicane, da naj opravijo potrebno raziskovalno delo, ki bo slednjič umestilo jaslice in praznovanje božiča v slovensko kulturo. Presenetljiv predlog za vsakogar, ki pozna Kuretovo knjigo.

Prav knjige, ki kot humanistične znanstvene raziskave potrjujejo slovensko samobitnost, so v polpretekli dobi izhajale v najtežjih in nejasnih časih. Spomnimo se na II. in III. snopič Prijateljeve monografije o Kersniku, ki sta izšla leta 1914, ali na Grafenauerjevo študijo o **Lepi Vidi** in Ložarjevo **Narodopisje Slovencev I**, dve knjigi, ki sta izšli med II. svetovno vojno.

Knjige imajo pač svojo usodo. Prazniki tudi.

IGOR KRAMBERGER

Iniciativni odbor za zatiranje enormnega konzumiranja alkohola in drog v ŠD
62000 MARIBOR, Gosposvetska 87, 4. stolpič

ŠTUDENTOM ŠTUDENTSKEGA NASELJA V MARIBORU

V uvodu vam navajamo nekaj informativno-opozorilnih podatkov, ki vas bodo seznanili s problemom, kateri izhaja iz naslova našega odbora. Vsi sledeči podatki so le opažanja in niso predmet strokovne raziskave. S slednjo bomo začeli v letu 1990.

Naša opažanja so sledeča:

1. V zadnjih treh letih se je v ŠD v Mariboru število študentov, uživalcev predvsem alkohola, manj drog, povečalo za okrog 50%.
2. Procentualno število alkoholikov med populacijo študentov Študentskega naselja na Gosposvetski cesti je okrog 29%. To pomeni, da več kot vsak četrti (4.) študent dnevno konzumira nad 1.5 l alkohola, kar je nekaj čez 10 l tedensko in 50 l mesečno.
3. V študijskem letu tak študent alkoholik konzumira približno 600 l alkohola (hitro tekoče pijače, pivo, vino.).
4. Od 5 do 10% teh alkoholikov konzumira količine, ki v seštevku skozi vso leto dajo enormno številko, 1150 l popitega alkohola.
5. Ta točka je še posebej pereča in boleča. Predvidevamo namreč, da se je v študentskih vrstah povečalo tudi število uživalcev lahkih in trdih drog. Podatke o tem bomo posredovali šele ob enoletni raziskavi.

To je le izsek naše usmeritve na problem, ki se pojavlja med nami.

S to usmeritvijo in delom ne mislimo ožigosati tistih, ki so na krivo pot zašli, niti vplivati nanje.

Odbor bo deloval več ali manj tajno. V njem bodo lahko sodelovali tisti, katerih namen je, prispevati k osvetlitvi in sanaciji problema. Obstaja možnost, da bo v odboru tudi kakšen študent alkoholik oz. alkoholičarka, ki bo lahko dragoceno svetoval.

V začetnem obdobju (eno leto) bi naj odbor sestavljali le študentje iz ŠD na Gosposvetski cesti v Mariboru.

V tem času bomo postopoma vključevali v raziskovalno delo tudi študente v naselju na Tyrševi ulici.

O delu odbora vas bomo sproti obveščali.

INICIATIVNI ODBOR ZA ZATIRANJE ENORMNEGA KONZUMIRANJA ALKOHOLA IN DROG V ŠD MARIBOR

Študentski časopis Katedra
Tyrševa 23
62000 Maribor
Telefon (062) 212 004
Številka žiro računa
51800-678-81846

Ustanovitelj in izdajatelj: *Univerzitetna konferenca ZSMS Maribor*

Predsednica časopisnega sveta: *Dragica Korade*

Katedra izhaja ob podpori Družbenega dogovora o financiranju mladinske periodike v Sloveniji.

Uredništvo: *Danilo Vezjak (glavni urednik), Sašo Dravinec (odgovorni urednik), Jasmina Vidmar, Peter Tomaž Dobrila, Rajko Muršič, Darinko Kores-Jacks, Miro Lenič.*

Naslovnica: *Samo Volarič, Didie Šenekar*
Tehnična urednica: *Snežana Štabi*
Lektor: *Boris Svetel*
Vodja prodaje: *Boris Strmšek*

Tisk GZP Mariborski tisk

Cena posameznega izvoda 5 din

Polletna naročnina znaša 30 din, za pravne osebe 60 din, celoletna naročnina za tujino 30 DEM oziroma enako vsoto v drugi valuti.

Oproščeno temeljnega prometnega davka po sklepu št. 421-1/70 z dne 11. 1. 1970.

Uradne ure: *razen v soboto in nedeljo vsak dan med 11. in 13. uro.*

CESTNA AFERA — VČERAJ, DANES, JUTRI

Mestna konferenca ZSMS Maribor prireja v četrtek, 11. 1. 1990 ob 18. uri v amfiteatru Pedagoške fakultete (Koroška 16) predstavitev knjige mag. Igorja Omerze »Cestna afera«. V razpravi o tej travmatični točki slovenske zgodovine bodo sodelovali poleg Igorja Omerze tudi Katja Vadnjal, Janez Janša, Igor Bavčar in Bojan Korzika.

So far so good.

študentski servis p.o., maribor
1961
skupna priložnost
MARIBOR, Gosposvetska 87, tel. (062) 29-491, 29-486
CELJE, Vodnikova 11, tel. (063) 25-540, 28-727
KRŠKO, Ul. 4. julija 38, tel. (0608) 31-977
M. SOBOTA, A. Novaka 19, tel. (069) 25-005
T. VELENJE, Kersnikova 1, tel. (063) 855-185
RAVNE NA K., Koroška 6, tel. (062) 862-072
SL. KONJICE, Partizanska 19, tel. (063) 751-686

RAJKO MURŠIČ

PREDVOLILNI GOLAŽ: ČLOVEKOVE PRAVICE NA DRAŽBI

Dogodki, povezani s sibirsko odjugo, se v evropskem kotlu dvornooprodnih režimov dogajajo z bliskovito naglico in raztopljeni vosek neštetih sveč je nema priča neprestanemu pobožnemu vzklikanju po državljanskih svoboščinah in človekovih pravicah. In to dvesto let po znanih dogodkih, ki so vodili med drugim tudi v grozljiv državni (ali celo civilni) teror. Kam se bo obrnil tokratni vzhodni veter, še ne vemo, zato pa so osnovne smeri balkanskih sap vsaj v obrisih že prepoznavne.

Dolga desetletja so nas pumpali, da živimo v nekem svetu, povsem ločenem od zahodnoburžoaznih in vzhodnorealsocialističnih zablod in da bomo kmalu deležni sadov najsrečnejše dežele, ki je dala »tovarne delavcem« (zemljo pa je kmetom odvzela!) in dobrih trideset let mencala na samem pragu utopične komunistično pravičniške samoupravljalske nirvane. Vse to, o čemer naj bi ponižani, tlačeni, obubožani in zavedeni na vseh koncih in krajih tega sveta samo sanjali, so naši samoupravljalski boljševistični fundamentalisti ponudili »ljudstvu in narodu« v dar v obliki kitajskega telefona neposredne delegatsko zaštrenane vsebinske demokracije (ob vsemogočnem peterokrakem dirigentu).

Sedaj pa, ko mitom o komunističnem raju zaradi soočenja z realnostjo pokajo šivi, je postalo zavzemanje za človekove pravice zelo iskano blago, s katerim operirajo tako stari zadrti boljševiki (ki so jih v svojih zlatih časih veselo pohodili), kot »demokratični« spreobrnjenci in šovinisti vseh krojev. In dokler so človekove pravice nekakšen svetel ideal, ki ždi nekje onkraj dosega realnih družbenih lovk, imajo nekakšno sakralno svetokravno vrednost — takrat pa, ko se spustijo na čvrsta tla, bliskovito izgubijo vsako sled božanske avreole in postanejo predmet pragmatičnega obdelovanja. S tem se seveda primerno razvrednotijo in postanejo branjevsko blago v boju med posameznimi političnimi grupacijami, ki se borijo za dominacijo v družbi.

Sicer res velja, da »the truth of pudding is eating«, ampak pošteno mi že preseda kokodakanje o človekovih pravicah in svoboščinah. Kljub razgaljanju nekaterih grozljivih dejstev o stanju človekovih pravic pri nas (od beograjskega procesa preko primera Paraga do ljubljanskega procesa), kaže da se vseh momentov hudobnega duha, ki bi ga sedaj radi strpali nazaj v Aladinovo svetilko, tudi nove liliputanske zveze ne zavedajo v pravi smeri. Ne gre namreč le za nekaj »neznosnih« členov v zakonih in ustavi (da o tajnih (pod)zakonskih aktih sploh ne govorimo!), ampak za ustavno ureditev kot tako. In zato je boj za ustavo pravzaprav predvolilni boj (in obratno).

Stranke in strankice pa bljuvajo sporočila za javnost in programčke, podobne kot jajce jajcu, in tudi človekove pravice v tem predvolilnem golažu vse bolj obdaja megla, ki jo dodatno podpihuje evforija ob katastrofi svetovnega socializma-komunizma. Ob vsej očarljivosti svobodnega podjetništva in možnosti parlamentarne izbire pa so ideje o človekovih pravicah tudi na zahodu zgolj trenutno uspešno tržno blago, ki ga na Severnem Irskem ali v deželi Baskov brez zadrege razvrednotijo.

Pa pustimo to. Vsi centralni bloki, ki bodo nastopili na spomladanskih volitvah, v svojih programih ne ponujajo »Indije Koromandije«. SDZ-jevci barantajo z »Blut und Boden« nacionalnimi čustvi, SDZS-jevci iščejo nekakšno »welfare state« in brskajo po zaprašenih Bernsteinovih knjigah, Krščanski demokrati bi radi ponovno ustoličili dobre stare avtoritarne družinske vrednote, ZSMS-jevci so v Portorožu izgubili kompas, ki jim ga je takoj prevzela ZKS, ki bi se najprej morala spokoriti za stare medvojne in povojne grehe (in upam, da jih bodo volilni rezultati primerno iztreznili!), SZDL-jevci ciljajo na tisto populacijo, ki je bila doslej predvsem na lokalnih ravneh deležna nekaterih slasti oblasti, medtem ko marginalci kot so JZ, ZJDI, Republikanci in fantomski Antikomunisti, AAAA ali Fronta za samostojno Slovenijo ter seveda »nevtralni« pošteni svobodnjaki niso dovolj »močni«. Če bi Zeleni Slovenije (Meščane puščam ob strani) odvrgli ideološko-organizacijsko tutorsko navlako in na volitvah nastopili povsem samostojno, bi lahko pomenili zaupanja vredno nevtralno silo, h kateri bi se nagibali ideološko neobremenjeni volilci. Največ zaupanja sicer vlivajo možganski trust Debatnega kluba, kmetje (ki prav posebej izstopajo s svojo zdravo kmečko pametjo) in nastajajoča stranka obrtnikov, vendar tudi te struje (če seveda v tem golažu ne omenjamo Odbora za varstvo človekovih pravic, ki ima še zmeraj velik ugled) človekovim pravicam ne obetajo primerne realizacije.

Časi informacijske dobe so pač takšni, da geslo »Svoboda, Bratstvo, Enakost« spada kvečjemu v muzej Revolucij, (isto velja za balkansko »bratstvo in enotnost«), svobodno podjetništvo pa bo (ob preobrazbi »rdečih« v »lastnike kapitala«) slej ko prej pohopsalo tudi redke pozitivne (socialne) pridobitve zadnjih štiridesetih let. Jugoslovanska opcija (in strah pred njo, ker dvomimo v možnost zares demokratične zveze na Balkanu) utegne potopiti tudi sleherno slamico razuma, ki še plava na površju razburkanega medrepubliškega ravsa in kavsa (kar spomnimo se, da sta v istem tednu človekove pravice branila tako Ertl kot Milošević: adijo pamet!).

Poziv na volilno abstinenco je morda anahronizem, pa vendarle: če v vsej mavrici politične ponudbe ne najdemo garancije za brezkompromisno formalno ureditev človekovih pravic, imamo vso pravico do volilne abstinence — če bo volilni golaž do pomladi nekajkrat prevret in zamrznjen, pa se nam bo itak gravžal. Konec koncev se človekove pravice skrivajo zgolj v formi, vsebino pa jim vdahne življenje: doslej pa je edina zveza, ki se ukvarja predvsem s to platjo človekovih pravic, Antiprohibicionistična zveza Slovenije. Ne moremo namreč imeti političnih pravic brez pravic zasebnosti in v informacijskih škarjah sodobne družbe je ravno pravica do zasebnosti tista, ki je radikalno subverzivna in na katero je treba staviti!

DRAGICA KORADE

ZGODBE, KI JIH PIŠE DVORNO ŽIVLJENJE

»Security . . . kill us.«

(izjava mladega Romuna v začetku državljanske vojne 1989)

Kako je mogoče, da so ljudje, ki so dneve in leta ustvarjali okoli sebe morečo praznino, še zmeraj tako polni samih sebe? Taka in podobna vprašanja so se mi vsiljevala vselej, ko sem v še nereformirani šoli morala prebirati ali poslušati partizanska pričevanja tega ali onega velepartizana, za katerega so brezimni partizani običajno vedeli povedati, da je postal partizan na sumljiv način, vsekakor pa v času, ko se je to splačalo. Podobna vprašanja, ki so morda le še bolj grobo zarisovala občutje trpkosti, so se mi vsiljevala tudi ob prelistavanju lanske policijsko-politične knjižne produkcije na Slovenskem. Za troje pornografskih publikacij gre: *Sam proti njim* Romana Leljaka, *Za (obrambo) Azema Vllasija* Nadire Vllasi in *V ministrovi čakalnici* Janeza Švajncerja mlajšega.

So vprašanja, ki namesto odgovorov porajajo le nova vprašanja. Ta spontan miselni tok je poskušal po izidu zbornika o Vllasiju zaustaviti Milan Predan v Večeru, ko je zapisal, da tega dela »ne smemo presojati po vsebini, temveč po razlogih, zakaj je izšel«. S tem napotilom je nedvomno dobrohotni kritik — vede ali nevede — **pokopal** zbornik vsaj dvakrat. Z obzirnim nasvetom potencialnemu bralcu, ki naj bi knjigo kupil zaradi svojega političnega prepričanja, da so razlogi za izdajo knjige izven tekstovni, vnanji (politični, ideološki), je seveda na najhujši možni način diskvalificiral njeno vsebino. Mizerna vsebinska situacija seveda determinira tudi naš odnos do ponujenih razlogov, kar pomeni, da jih pretresamo celo v primeru, ko nanje pristajamo. Ta postopek je za bralca nenavaden: pred njim je knjiga, duhovni svet avtorja, ki je tako pust, tako demagoški, da mu mora potem, ko ga je poskušal prehoditi, **sam** dodati barve iz nekega drugega sveta; tistega, ki ga je Habermas poimenoval »svet življenja«. Ta kritiško sugeriran postopek pa ni nujno v prid avtorju in njegovi — blago rečeno — **slabi** knjigi, ki je takrat izšla zaradi natanko tistih razlogov, zaradi katerih doslej večina *dobrih* knjig v Jugoslaviji ni smela iziti: torej političnih.

Toda: ko se sprašujem po razlogih, se hkrati tudi sprašujem, ali bi Nadira Vllasi, ki je leta in leta pisala to, kar je govoril njen mož, kdaj tako pozorno sestavila kronologijo kosovskega trpljenja, ki sega tudi v čas njenega razširjanja edine resnice o torturah v pokrajini, če ne bi naposled postal žrtev režima tudi eden njegovih voditeljev? In naprej. Ali bi Roman Leljak kdaj seznanil javnost s svojimi policijskimi zgodbami, če se sam ne bi zapletel v vohunske mreže, v katere je zapletal druge? Ali bi Janez Švajncer kdaj tako podrobno opisal bestialno igro mariborskih uradnikov revolucije, če ne bi ta revolucija žrla tudi svoje otroke? Z odgovori na ta vprašanja ne počnemo nič drugega, kot opisujemo razloge za nastanek knjig, ki so duhovno tako onemogle, da se vsi tovrstni knjižni pogovori vrtijo okoli njihovih avtorjev. Vsi trije so žrtve monstruozne mašinerije, ki ne bi bila monstruozna, če ne bi zmlela tudi njih. To vznemirja; vznemirja ta sebičen, ta ozkosrčen svet predstav o svetu, v katerem se že celo desetletje dogajajo zločini nad pisatelji, pesniki, sociologi, filozofi. Nad Albanci. Govorim o Gojku Djogi, ki so ga zaprli zaradi ene pesmi o Šeksu, ki je branil politične zapornike, dokler se jim ni pridružil, o sarajevskih fundamentalistih, o beograjski šesterici, ljubljanski četverici, o ne ve se še koliko pobitih Albancih, ki imajo mnogo razlogov za ponavljanje kritika mladega Romuna o »security«, ki spreminja državo v decembrsko klanje. V kakšnem odnosu je torej jugoslovanski terorizem osemdesetih let z avtorji, ki bi ga — kako domišljavo — radi demistificirali? Za njih terorizem ne obstaja, vse dokler bomba ne eksplodira v njihovi hiši. **Nič** (hudega) se ne zgodi, dokler se **njim** ne zgodi. Tuje težave so jim tuje. Za druge jih ne skrbi kaj dosti; poudarjajo le lastno izgubo. **Biti na izgubi:** to je njihov status. Natančneje: to je status vseh jugoslovanskih konvertitov, ki v svojih knjigah bijejo boj za **boljšo preteklost.** Ta boj pa lahko vodi samo ideološki govor. In prav zaradi tega so njihove knjige tako prazne. Nujno prazne, ker njihovi govorici sploh ne gre za komunikacijo, ki odkriva sposobnost spoznavanja »drugih kot drugih« (Adorno), ne kot fikcijo lastne volje. Še huje: temu govoru ne gre niti za komunikacijo s samim seboj. Zato ni nikjer sledu samorefleksije. V njeni odsotnosti si ti padli angeli lahko domišljajo, da je zlo, ki so ga storili drugim, bistveno drugačno od tistega, ki je bilo storjeno njim; prvo je rezultat objektivnih okoliščin, višjih interesov, take ali drugačne nuje, drugo pa človeške izprijenosti. Ta dualizem je najdosledneje izpeljal Švajncer, ki je v svoji bivši policijski službi — tako prepričuje samega sebe — opravljal samo svojo prekleto udbovsko **dolžnost.** Zakaj njegove žrtve še zdaj ne razumejo, da so bile žrtve dolžnosti? To je edino vprašanje, ki ga razjeda. Saj vendar za svoje delo ni odgovoren pred žrtvami, narobe, one se zaradi svoje človeške izprijenosti kar naprej producirale potrebo po opravljanju Dolžnosti. In čeprav Švajncer že dolgo ni več v službi na policiji, še naprej opravlja svojo **dolžnost,** ko svojo slavno žrtev — Draga Jančarja — spremeni v predmet svojega slepega sovraštva; to sovraštvo je tako veliko, »da Jančar zanj **ne obstaja«.** Tu nas pusti v dilemi. Ali je namreč to, da za udbo ne obstajaš, najvišji možni domet policijskega humanizma? Ali samo znana grožnja, ki predhodi znani obsodbi?

Kakorkoli že, vse tri knjige so pisali specialci; ti, ki vedo, kako in za koga se delajo žrtve. Kako je potem mogoče, da so nam o funkcioniranju državne varnosti v nekaj dneh revolucije veliko več povedali Romuni, kot vse tri knjige, ki ne skrivajo pretenzij po verodostojnosti in dokumentarnosti? Če je pri Vllasijevi še mogoče detektirati razloge za izid knjige, ki nima nobene dokumentarne, kaj šele literarne ali novinarske vrednosti, je vprašanje »zakaj so te knjige izšle« edina vznemirljiva reč pri drugih dveh knjigah. Samo dejstvo, da v času, ko Studia Humanitatis izgublja finančna tla pod nogami, lahko brez posebnih težav izhaja politična in policijska pornografija, pa najbrž dovolj zgovorno priča o duhovni potenci nekega civiliziranega naroda na Balkanu. Sploh ne gre za to, da te knjige ne bi smele iziti; govorim o knjigah, ki zaradi finančnih in drugih »security« razlogov ne morejo iziti. Ta zapis o knjigah seveda nima nobene zveze z mojim siceršnjim zavzemanjem za izpustitev Vllasija, oprostitev Leljaka ali normalno zaposlitev Švajncerja. Tu gre za zbir stališč do »sveta življenja«. Naši glavni junaki niso **niti** s svojimi knjigami v njem odprli niti enega duhovnega okna. To »odkupnino« pa po vsem, kar so poskušali zapreti, najbolj potrebujejo. Da bi to zmogli, morajo po mojem mnenju najprej sleči svoje vladarske suknje in prisluhniti glasovom vseh tistih, ki so jih preganjali. Ti glasovi so v njih. Ko Švajncer ta glas ukine, v sebi ukine, — ». . . Jančar zame ne obstaja« —, si ukine tudi možnost samoosvoboditve od svoje bivše udbovske uniforme. Na podoben način se tej možnosti odrečeta tudi Leljak in Vllasijeva.

NEBOJŠA

Na skromnem odru organizirane politične alternative v Srbiji se je v minulem letu pojavilo ime in osebnost Nebojše Popova, ki se je skozi ustanovitev in delo beograjske sekcije Združenja za jugoslovansko demokratsko pobudo (UJDI)iskristaliziral kot njen lider.

Popov nikakor ni neznan naši javnosti; bil je med voditelji študentskega revolta 1968 v Beogradu in eden od osmerice odstavljenih profesorjev s Filozofske fakultete — ki so šli skozi ves pekel titoistično-stalinistične represije, vse zaradi podpore in sodelovanja v »lipanjskih gibanjih« 1968.

S svojim kritičnim odnosom do novejših dogajanj v Srbiji se je vnovič za-

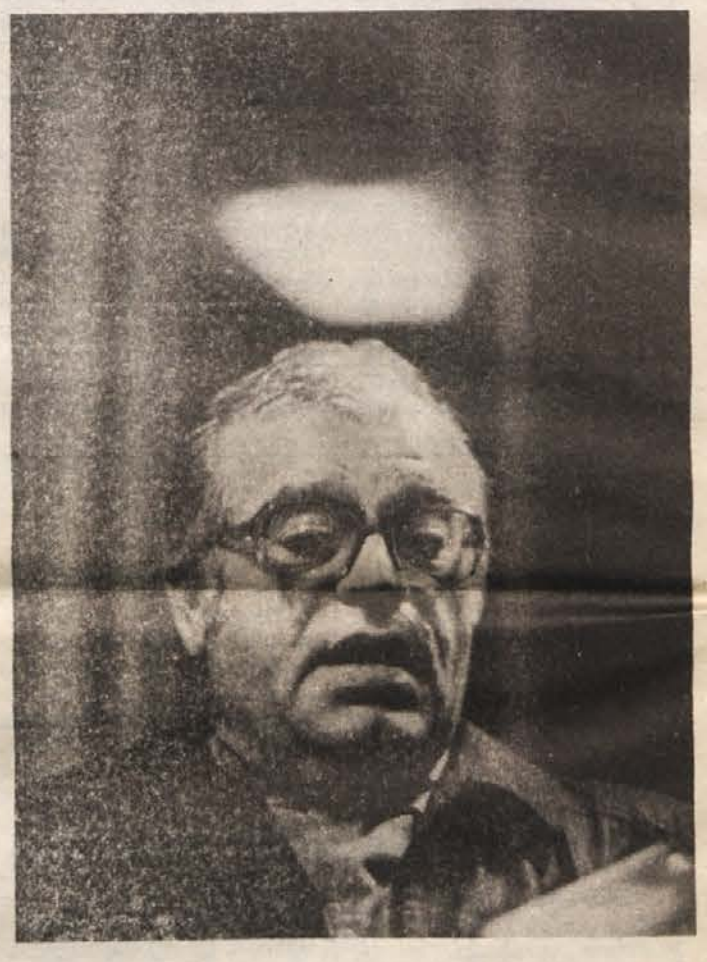

že leta in po kateri se ustvarja vtis — spremljajoč nastope borbenih nacionalnih avantgardistov — da so že ustvarjeni pogoji za polno nacionalno suverenost posameznih delov Jugoslavije, toda — nekdo ne dovoli!?

Ali ne pustijo Srbi Slovencem, ali Slovenci Srbom, ali Slovenci Muslimanom, Hrvati Srbom, Makedoncem, Črnogorcem — tukaj gre za celo verigo različnih kombinacij, ki se vrtijo pred našimi očmi in nihče ne izstopi z odprto argumentacijo, ki bi racionalno dokazovala, da bi dokončanje procesa formiranja narodov v duhu 19. stoletja — s tem, da bi se formirale kot suverene nacionalne države — bilo nekaj bolj pozitivnega kot negativnega, tako za pripadnike konkretnih narodov kot za zdajšnjo Jugoslavijo in za ves nevralgični prostor Evrope od Baltika do Jadrana.

Kakorkoli se eskivira racionalna argumentacija in trezno razmišljanje tistega, kar se dogaja — mi smo utesnjeni v zdajšnjih ekonomskih in socialnih težavah, ki so potisnjene v drugo vrsto, v prvi pa odmeva hrup nacionalnih ideologov, ki želijo ohraniti pozornost javnosti na nacionalnem — biti ali ne biti! Morda obstajajo eksistencialne osnove za takšno dramatiko, toda če v eksplikaciji te dramatike ni ničesar racionalnega, kar bi podleglo tudi ocenjevanju drugih udeležencev v javnem življenju, potem so takšni izviri napetosti pogubni za demokracijo, ker ne vsebujejo v sebi nikakršnega klica po demokratičnih spremembah. Nasprotno, z jačanjem teh napetosti kličejo razsojevanje golega nasilja, ki bi reševalo te, sicer zelo kompleksne, probleme.

UJDI

KATEDRA Kako in zakaj je prišlo do sodnega postopka zoper vas in Radeta Radovanovića, ko sta vodila debatni klub Ujdija ob volitvah v Srbiji?

Popov: Prvo vprašanje je Kako, drugo pa Zakaj. Najenostavneje je odgovoriti: Tako, ker je nekdo iz SDV vstavil prijavo, da gre za nekaj problematičnega in tisti, ki je sprožil postopek, je menil, da je kaznivo, ker neregistrirano združenje UJDI ne sme delovati javno. Pod javnim delovanjem je tukaj razumljeno formiranje in delovanje debatnega kluba, ki ga je soosnoval UJDI. Debatni klub je avtonomna institucija, čigar drugi

KATEDRA Nasprotniki uvedbe večpartijskega sistema trdijo, da bi bile nacionalne partije pogubne za večnacionalno Jugoslavijo.

Popov: Mar se lahko vnaprej zatrjuje, da večnacionalne skupnosti niso sposobne imeti demokratičnega sistema? Sam trdim, da tukaj ne sme biti nikakršnega apriorizma, ampak je potrebno proučiti okoliščine, v kateerih živimo in videti, kaj so prednosti in kaj pomanjkljivosti teh sistemov, ki potencirajo nacionalne spore.

Dejal bi, da glavni vzrok ni v nacionalnih egoizmih (čeprav je potrebno tudi o tem razmišljati: v kolikšni meri nacionalne izključnosti same po sebi proizvajajo določene dramtične efekte), temveč gre beseda predvsem o sistemu nekontrolirane moči, torej o oblasti, ki ni z ničemer omejena in z ničemer kontrolirana. Kolikor se takšen tip oblasti formira z nacionalno legitimacijo, nacionalna legitimacija je na ta način v zadnjih nekaj letih dobila na moči, in je potisnila vsakršno drugo legitimacijo obstoječega sistema v drugo vrsto, toliko je potem glavni vir naših problemov v tem tipu sistema, ki ni z ničemer omejen ali kontroliran. Seveda je to lahko reči, teže je najti rešitev.

V določenih krogih, v katerih se tudi sam gibljem, razpravljamo o potrebi in dejanski možnosti usklajevanja individualnih in kolektivnih pravic in svoboščin — in tukaj je govora o neposredni preobrazbi federalnih enot in Jugoslavije. Ne gre za vsiljevanje federacije federalnim enotam, ki bi bile dolžne sprejeti, kar se jim predlaga, prav tako ne gre za popolno indukcijo: naj vsak uredi v svoji hiši, kakor se mu zdi najbolje, pa se bo to kasneje nekako povezalo v sistem. Gre za poskus simultanega spreminjanja v federalnih enotah in v federaciji, da bi spremembe temeljile na usklajevanju individualnih in kolektivnih pravic in svoboščin.

Torej bi del parlamenta temeljil na principu »en človek — en glas«, drugi del pa ne bi bil odvisen od številčnosti narodov, ampak bi bile v njem enako številne reprezentance posameznih narodov, ki bi varovale nacionalne interese. Parlament bi moral redefinirati svojo pristojnost, da zoži krog problemov, za katere je potrebna enoglasnost z zdajšnje neomejene pristojnosti, ko je pravzaprav za vse potrebna enoglasnost na tisto, kar je vitalnega pomena za vse narode. In še nekaj, kar je zelo pomembno in se pogosto zanemarja v raznoraznih platformah za spremembo političnega sistema: procedura, skozi katero bi veljalo te spremembe izvajati.

Nekateri programi se s tem sploh ne ukvarjajo, medtem ko Ujdijev jemlje to za zelo pomembno: središče in glavni akter sprememb naj bo parlament! Namreč, če hočemo parlamentarno demokracijo, potem je nujno že na samem začetku vikati idejo parlamenta v program. Ta parlament, ki ga vgrajujemo kot izhodiščno idejo in željeni rezultat, mora biti izvoljen na svobodnih in tajnih volitvah v vsej državi, ker bi se, po mnenju pristašev tega stališča, skozi pripravo volitev in same volitve političnega platforme precizneje opredelile in bi pomenile temelj parlamentarnega sistema. Kar pomeni, da bi se jugoslovanski državljani na svobodnih volitvah za ustavodajno skupščino združevali po sorodnosti prepričanj: liberali z liberali, socialdemokrati s socialdemokrati, socialisti s socialisti, komunisti s komunisti, itd., ne bi pa se združevali izključno na nacionalni osnovi! Torej, poskus, da se uravnotežijo in povežejo — uskladijo individualne in kolektivne pravice skozi proceduro, ki na samem začetku zagotavlja tisto, kar želimo kot rezultat; predstavlja relevantno pozicijo, o kateri je potrebno razpravljati in jo ocenjevati vzporedno z drugimi platformami za spremembo političnega sistema.

VLLASI

KATEDRA Kaj menite o sojenju Azemu Vllasiju?

Popov: Že po tistem, kar je do sedaj znano javnosti, je jasno, da gre za politični proces.

Neposredna zveza med dogodki na Kosovu, kjer so na obeh straneh umirali ljudje v spopadu milice in demonstrantov, po tistem, kar je bilo v javnosti povedano, ni dokazana. Če bi takšno zvezo dokazali — če bi bila dokazana, potem bi bila tudi že znana — potem bi morda lahko sodili za kaj drugega kot za verbalni delikt ali kontrarevolucionarno delovanje. Politična sojenja — kot nam je znano — v principu ne le da ne rešujejo problema, temveč vodijo v spopade, iz katerih nihče ne prihaja kot zmagovalec in nihče ne ostaja nepoškodovan. V tem konkretnem primeru lahko to pomeni samo zaostrovanje in poslabšanje odnosov med Albanci in Srbi ter drugimi narodi, ki živijo v okviru Srbije na Kosovu in morda celo potenciranje agresivnega obnašanja v okviru albanskega nacionalnega gibanja, kar spet inducira povečanje agresivnosti na strani srbskega nacionalnega gibanja, kot sicer en nacionalizem inducira drugega. S tem se zaključuje krog, iz katerega ni videti rešitve. Politične spore gre reševati s političnimi sredstvi, spopade drugačne vrste, se ve, pa z drugačnimi sredstvi. Ker, na nasilje — ko se dokaže, da gre za nasilje — je normalno odgovarjati s prisilo — toda s prisilo, ki ima legitimnost in legalnost.

Današnje zgodbe o tem, da bi Vllasijeva abolicija ali odstop od političnega sojenja ogrozilo pravno državo, ne stoji na dovolj čvrsti podlagi — če bi pravna država obstajala, potem političnih procesov sploh ne bi bilo! Ne samo Vllasiju, ampak tudi tistim pred njim, v drugih delih Jugoslavije, skozi več desetletij. Če se bo s tem nadaljevalo, potem ni videti konca političnim sojenjem, niti dejanskega začetka vzpostavljanja pravne države in prav tako ne začetka vzpostavljanja demokratične ureditve. Ko je beseda o Jugoslaviji — demokratični federaciji, ki bi počivala na pravicah in svoboščinah državljanov, ne pa na absolutizaciji nacionalnega principa in nacionalne pripadnosti, ki je povečevala nacionalne spore, trenja in izključnosti.

Ne gre za moje osebno mišljenje, pridružujem se tistim pogledom, ki principielno postavljajo problem, njihova stališča pa se pomembno razlikujejo od tistih, ki bi morda želela kompromitirati Srbijo in srbsko državo s tem procesom, pri čemer pozabljajo, da politična sojenja niso niti kosovska niti srbska posebnost, ampak so del prakse, ki je povezana z značajem jugoslovanskega političnega sistema, kot tudi vseh ostalih sistemov realnega socializma. Skrajni čas je najti izhod iz takšnih sistemov oziroma začeti reševati problem pri njegovih temeljih. Problem pa je, da ne obstajajo dovoljšna zagotovila za človekove pravice in državljanske svoboščine: nimamo torej političnega sistema, ki bi izključil politična sojenja. Vkolikor se na stvar ne gleda principielno, potem se gleda s tega ali onega izključnega ideološkega stališča. Tako se lahko, denimo, spodbija makedonski nacionalizem s stališča črnogorskega, hrvaški s srbskega ali slovenski nacionalizem s stališča slovenskega. S tem pa skupnega temelja, ki je nedemokratičen sistem in protidemokratična tradicija — ki je daljša od boljševizma — in s katero je težko priti na konec, te stvari ne menjajo ampak zgolj reproducirajo. Reproducirajo stanje, v katerem nasilje na pogled rešuje probleme, nikakor pa ne najdemo poti do racionalnih in demokratičnih rešitev.

KATEDRA Ali lahko za razplet stanja v Jugoslaviji — ob demokratičnih naznanilih — pričakujemo tudi avtoritarno rešitev?

Popov: Mi se še nismo rešili avtoritarne rešitve, ki je v glavnem na oblasti.

Vzporedno z napori, da se osvobodimo ene oblike avtoritarnega sistema, smo soočeni z nevarnostjo njegove regeneracije in celo s pojavo kakšnih drugih, še brutalnejših oblik avtoritarnosti. Tu bi raje uporabljal klasične pojme — tiranija, despotija, ki je brez kakršnihkoli oblik omejevanja oblasti. V tem primeru ta politična moč postaja brutalno, grobo nasilje. Torej, sploh ne izključujem takšne možnosti! Ko pa gre za demokratsko rešitev, za katero se izjasnjuje vse večje število državljanov, priznanih in nepriznanih udeležencev v političnem življenju, kar vsekakor pomeni novo pozitivno okoliščino, na kateri je moč graditi in morda celo izgraditi demokratično alternativo, je odvisna od tega, koliko bomo sposobni svoje probleme opazovati ne zgolj v nacionalnih razmerjih. Mislim, da bom jasnejši, če povežem razmerja znotraj Jugoslavije z razmerji do neposredne in bolj oddaljene okolice.

Če vse probleme, ki nas pestijo: draginja, nezaposlenost, siromaštvo, nacionalno sovraštvo (celo z elementi rasnega sovraštva), verska netoleranca, aroganca, brutalnosti različnih oblik,... opazujemo v teh razmerjih, potem se lahko zgodi — in se že zdaj dogaja — da celo demokratične ideje postanejo del propagandnega obstreljevanja: Slovenci so, na primer, apriori demokratično orijentirani, Srbi pa so vnaprej barbari, bizantinci, srbokomunisti,...

Po drugi strani pa, z ekstremnega srbskega stališča, ki afektivno reagira na izključenost in netoleranco proti vsemu srbskemu, je vse tisto, kar ni srbsko, sumljivo: kot del katoliške zarote, kot zarota vojaških in drugih krogov, kot poskus obnavljanja Avstro-Ogrske monarhije, ki bi bila proti srbskim interesom in proti Srbom,...

V teh ekstremnih figurah se sklicujem na Srbe in Slovence zato, ker je tekoča produkcija množičnih medijev prepolna takšnih afektivnih reakcij z obeh strani. Sicer pa lahko v naši novejši zgodovini najdemo takšne izključnosti pri vseh narodih v okviru Jugoslavije in celo pri etničnih skupinah, ki nimajo statusa naroda.

In če bi opazovali problem obstoja Jugoslavije in možnosti njene demokratične transformacije glede na bližnjo in daljnjo okolico, bi morali opaziti, da se tukaj dogajajo velike stvari, od katerih je odvisno TISTO, kar se bo prelomilo v današnjem času, ki ga malce patetično imenujemo kot prehodno obdobje iz 20. v 21. stoletje.

Gre za to, ali bodo težnje po demokraciji, ki so se pojavile takorekoč v vseh državah Vzhodne Evrope, postale praktično ustvarjalne, ali pa bo, kot bi se lahko tudi pri nas zgodilo, prišlo do restavracije avtoritarnih režimov.

S tem v zvezi je zelo pomembno vprašanje, ki pa ni novo, in to je problem vseh malih in zapoznelih narodov v Vzhodni in Srednji Evropi od 19. stoletja do danes; torej od časa narodnega prebujenja in formiranja nacionalnih držav — problem odnosa med velikimi silami in njihovih aspiracij do nastajajočih narodov in nacionalnih držav. Kolikor se da resno računati na deklaracijo o razorožitvi in zmanjšanju konfliktnosti med blokoma v Evropi, toliko gre potem računati na demokracijo in na nekakšno Novo Evropo, na novo sestavo Evrope, v kateri ne bi obstajale tako ostre razlike glede na gospodarstvo, kulturno in splošno razvitost narodov, ki sestavljajo Evropo. Istočasno ne bi več mogli (z zdajšnjimi prepričljivimi razlogi) govoriti o Jalti in njenih posledicah.

Gre za trezno oceno sedanjih procesov, tokov in možnih poti teh procesov v vsej Evropi in sodobnem svetu, še posebej v pasu od Baltika do Jadrana, da bi lahko bolj realistično ocenjevali frustriranost znotraj vrst nacionalnih ideologov. Tistih nacionalnih ideologov, ki vztrajajo na nacionalni suverenosti lastnih držav v okviru sedanje Jugoslavije, da bi videli, mar res obstajajo realni pogoji za formiranje novih suverenih držav v tem pasu: od Letonije, Slovaške, Hrvaške, Srbije pa vse do Makedonije in Črne Gore in morda nekakšne nove sestave Albanije.

Pravim: o tem gre trezno razmišljati in racionalno razpravljati, da bi ušli tenziji, ki se nam sistematično vsiljuje

POPOV

meril oblastem, ki kljub polnim ustom demokracije arogantno in represivno reagirajo na drugačno mišljenje. Na raznoraznih »zaskrbljenih« sestankih SZDL v Beogradu ga pogosto slabšalno imenujejo »praxisovec« in s tem nadaljujejo svetlo tradicijo režimske terminologije, formirane v zadnjih dvajsetih letih.

Pred nekaj meseci je izšla njegova knjiga »Kontra fatum«, ki je izzvala pozornost beograjske — opozicijske — bralske javnosti. Nebojša Popov šteje 50 let. Diplomiral je na Pravni, doktoriral pa iz sociologije na Filozofski fakulteti. Zaposlen je na Inštitutu za družbene vede v Beogradu.

soustanovitelj je »Malo pozorište«, ki deluje v okviru gledališča »Duško Radović«. Soustanovitelji so še »Helsinška skupina«, Filozofsko društvo Srbije — ob tem, da računamo še na druge soustanovitelje.

KATEDRA Kaj mislite, da stoji za tem? Nesimpatije do Ujdija ali drakonski krči umirajočega stalinizma?

Popov: Kaj umira, v takšne zgodbe se ne bi spuščal. Poznamo zgodbe o odmiranju države, vojske, policije, da ne bo davkov, . . . Ne vem, kaj se da na tako globalnem nivoju povezati z delovanjem našega združenja, vendar je ljudem z zdravim razumom, ki mislijo s svojo glavo, jasno, da gre za poskus zatiranja ustvarjanja avtonomnih političnih združenj — z zastraševanjem in drugimi oblikami onemogočanja. Tega ne smatram za pretirano lokalno zadevo beograjske občine Palilula, vsega Beograda ali Srbije; kolikor vem, za sedaj v Jugoslaviji ni niti ene legalno priznane neodvisne politične stranke.

Gre za stališče režima, ki zaenkrat samo propagandno proklamira, da dovoljuje svobodo političnega združevanja, česar v praksi niso potrdili. Še boljši primer je desetletna kampanja v naši javnosti zoper verbalni delikt, ki še vedno ni ukinjen. To pa je v neposredni zvezi s svobodo političnega združevanja, svobodo tiska, svobodnimi volitvami, in drugimi institucijami, ki so predpogoj za vzpostavljanje politične demokracije v Jugoslaviji.

BOJ KOT

KATEDRA Kako ocenjujete eskalacijo spopadov med vodstvi Srbije in Slovenije v zadnjem času?

Popov: Namesto zavzemanja popolnoma nevtralnega stališča: nimajo prav ne eni ne drugi, ali, prvi imajo prav do neke mere, do neke pa drugi, bi lastno pozornost usmeril na iskanje skupnega temelja, pozicije obeh strani, ki bi ga našel v težnjah po formiranju neodvisnih nacionalnih držav, kar je že dlje tendenca v Sloveniji, v zadnjem času pa se pojavlja tudi v Srbiji — se to izraža skozi močnejšo izključnost in militantnost zastopnikov te ideje.

V bistvu gre za dolgotrajnejšo težnjo po polni nacionalni neodvisnosti, novi koren tega fenomena, ki je zelo pomemben, pa je veljavna ustava, ki potencira in stimulira, celo izziva težnjo in takšne oblike organiziranja, da je glavni in celo edini kanal politične predstavitve — nacionalna reprezentanca. Zame je torej problematično, ker imata obe militantni ideologiji skupen temelj, ki je vsebovan tudi v sedaj veljavni konstituciji, kar v obeh primerih absolutizira nacionalni interes in nacionalno predstavitev kot edino vrednoto in edini kanal politične komunikacije, in me spominja na zoženje celotnega življenjskega prostora na bruno, na katerem se bijeta dve antagonistični ideologiji, ki ju ne moremo razumeti brez rekogniciranja in dešifriranja širšega zgodovinskega in socialnega okvira, v katerem se pojavljata.

Povem lahko, da je stališče, ki mi je blizu in s katerega bi opazoval obe izključni ideologiji — namesto, da bi ju moralno obsojal, ju želim razumeti — stališče človekovih pravic in državljanskih svobočin.

To stališče ne izključuje pomembnosti etnične pripadnosti, nacionalnih interesov, nacionalne predstavitve, ampak teži k absolutizaciji tega principa in odpiranju komunikacijskih kanalov, ki bi omogočili razumevanje vzrokov spopada in istočasno iskali možnosti, da se reši.

KATEDRA Mar je lahko ta nacionalni vik in krik na koncu argument za uvedbo izrednega stanja?

Popov: Vse je lahko argument za zaostritev izrednega stanja, ne za uvedbo, ker mi že dolgo živimo, tega samo nekateri ne vedo, v izrednem stanju!

To izredno stanje se izkazuje s tem, da ne obstajajo institucionalni regulativi za reševanje spopadov interesov in od tod se črpa izključnost nacionalnih, razrednih ali katerihkoli drugih izključnih interesov.

Izredno stanje je lahko zaostreno ne samo z uporabo nacionalne zadovoljitve, nacionalnega gneva ali izlivi šovinizma, temveč še z nečim, kar lahko preplavi ta prvi val izključnosti in borbenosti, to pa je uporaba in zloraba socialnega gneva delov prebivalstva, ki v lakoti in siromaštvu ali na njegovem robu v brezvoljnosti in elementarni ogroženosti nimajo potrpljenja za graditev demokratičnih institucij, skozi katere bi potem lahko uveljavljali lastne interese. Dejal bi, da tisti, ki producirajo stanje pospešenega siromašenja in odlagajo z — to je najpomembneje — vzpostavljanjem demokratičnih institucij, sami ustvarjajo pogoje, v katerih je klicanje arbitraže nasilja logična rešitev.

KATEDRA Ali lahko srbsko nesprejemanje Markovićevih ukrepov zoper inflacijo pripelje do še hujšega stanja v državi in ali se lahko ukrepi ZIS sploh realizirajo brez predhodnih političnih svobočin?

Popov: Mislim, da se ne morejo, ker so svoboda mišljenja, združevanja, komuniciranja, volitev in javnost informacij tisto, kar omogoča udejanjanje koncepta modernega gospodarstva in da je vsako oporekanje temu konceptu, ki prav tako ne računa z gradnjo institucij individualnih svobočin samo nova oblika zlorabe socialnega upora, ki bi pripomogel h krepitvi protidemokratičnih oblik oblasti, ne pa demokratičnih. Gre za problem, ki bolj zadeva siromašnejše dele Jugoslavije kot razvite ali manj siromašne, in od tod je nujno težiti po takšni razsodnosti, ki bo iskala možnosti racionalnega premisleka o temeljih in dimenzijah problema in o možnostih njihove rešitve. Vse, kar je hitra in nasilna rešitev, je voda na mlin obstoječim ali novim oblikam avtoritarne ureditve.

KATEDRA Ali so bili kakšni problemi ob nedavnem ustanavljanju podružnice Ujdija v Prištini?

Popov: Problem je bil samo v tem, ker za ustanovni sestanek ni bil zagotovljen prostor. Sicer pa atmosfera, ki vlada v tej državi in še posebej na Kosovu, lahko vpliva ne samo na povečanje apatije, ampak spodbuja tisto, za kar se tudi sam trudim: trezno, humanistično in demokratično razsojanje o žariščih problemov, da bi se izognili običajni zlorabi Kosova v obračunih med raznimi deli nacionalnih oligarhij v Jugoslaviji.

Ta nekontrolirana uporaba oblasti ima tudi obraz, ki me mnogo bolj zanima, to je, da je tudi med kritiki tega tipa oblasti in celo v nekaterih opozicijskih skupinah otežena komunikacija, celo njen zastoj, kar onemogoča tisto, v čemer vidim edino možnost demokratičnega razpleta. To je združevanje demokratičnih sil v vsej Jugoslaviji, kar bi povečalo pritisk na sedanje oblastne organe, da odprejo kanale legalne rekonstrukcije Jugoslavije in da se brez odlašanja začne s proceduro za sprejem nove ustave.

V vsem tem ima lahko inteligenca, celo kritična inteligenca, negativno vlogo, vkolikor probleme, ki jih je proizvedel ta sistem, vidijo samo v enem njegovem delu. Samo v eni republiki, samo v eni regiji, ne vidijo pa skupnih temeljev teh problemov in istočasno skupne možnosti za njihovo rešitev.

KATEDRA Ali so možnosti, da bi se UJDI v kratkem registriral kje v Jugoslaviji?

Popov: Vprašanje o registraciji je zanimivo, ni pa usodno. UJDI že deluje v vsej Jugoslaviji, vsem težavam navkljub. Sama registracija bi bila bolj signal prihajanja nosilcev oblasti k pameti in morda predznak modrosti med vlastodržci, da ne bi več omejevali naravnega procesa osvobajanja dovčerajšnjih podanikov. Pomenilo bi prelevitev slednjih v državljane in njihovo hkratno prevzemanje lastne odgovornosti za lastno prihodnost; tako posameznikovo kot skupno — v tej državi — namesto da to pričakujejo od nekakšnih kongresov in plenumov, ki naj bi nas potegnili iz težav, v katerih smo.

KATEDRA Oblastniki vam zamerijo, da v intervjujih ne omenjate besede »socializem«?

Popov: Zakaj tisti, ki govore o demokraciji, hkrati ne govore tudi o socializmu? Razloga sta dva: težave, v katerih je realsocializem, so velike, tu ne bi imel več kaj dodati. Drugi razlog je bolj zanimiv: opredeliti se danes za socializem ima ritualni, obredni pomen in pomeni izraz lojalnosti tistim, ki imajo socializem še naprej za vladojočo ideologijo. Za vprašanje osebne časti imam izboriti si enakopravnost vsakršnega političnega prepričanja, da bi lahko potem svoje — sicer intimno — socialistično prepričanje zastopal pod enakimi pogoji kot ostali državljani svoje. V nasprotnem bi me to spominjalo na izjavo nekega — sicer priznanega — intelektualca, ki je pred nekaj leti dejal: »Pogumno priznavam, da sem titoist.«!?

LJUBIŠA STAVRIĆ

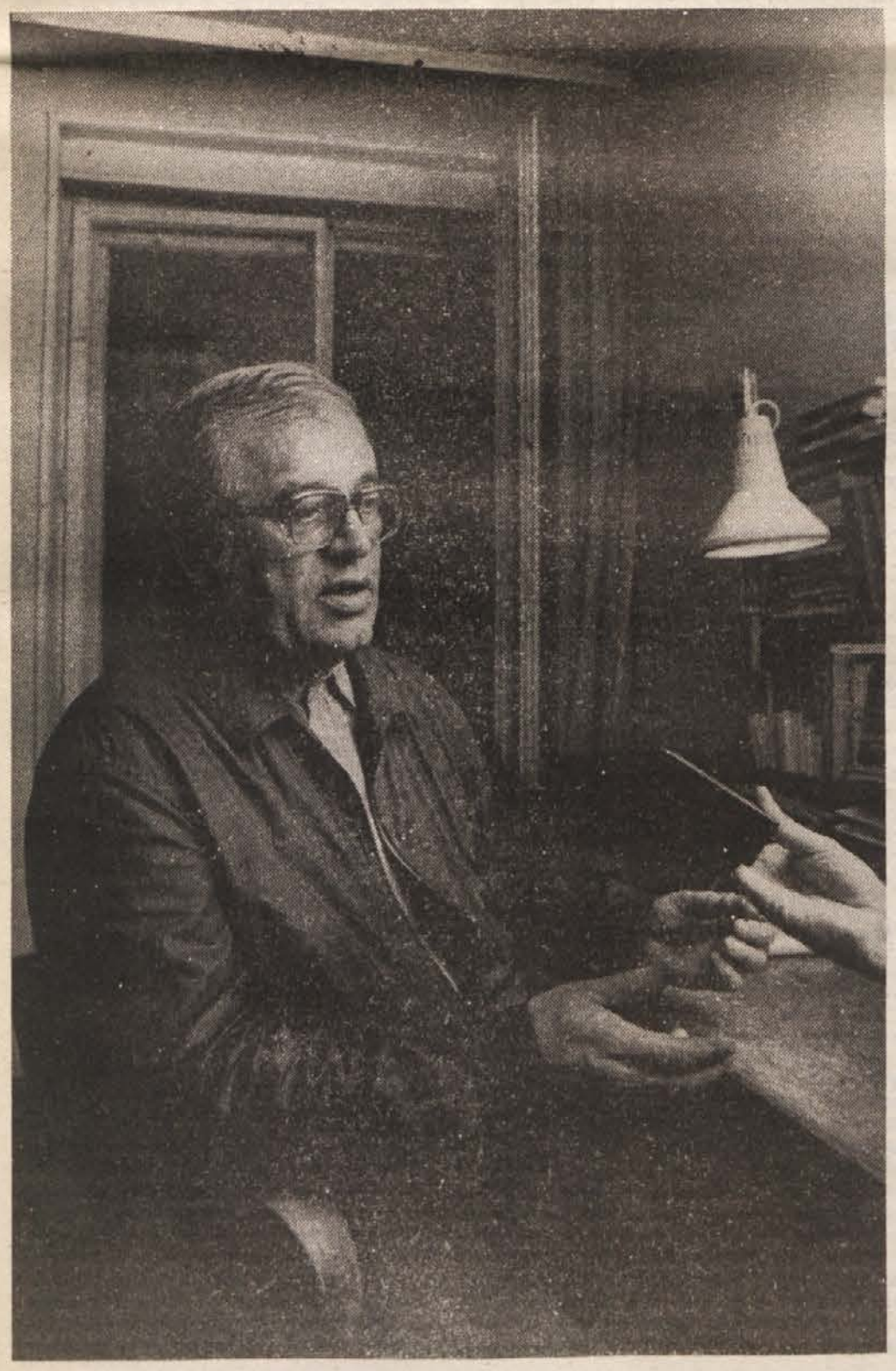

CENTROVOD p.o.

gradbeništvo
proizvodnja
inženiring

62230 Lenart, Kraigherjeva 19 a, poštni predal 56
telefon 062/721-221 telex: 33449 GPI LE YU telefax: 062/721-123
žiro račun: 51850-601-12248

KATEDRA

STRAH PRED KATASTROFO ALI PIROMANOVO UPANJE

MIRO LENIČ

Študenti, ki stanujejo v študentskem domu na Gosposvetski 85, imajo možnost opazovati Stavbarjeve delavce, kako le-ti širijo oziroma obnavljajo **Petrolovo** bencinsko črpalko neposredno pred in pod njihovimi okni (velja za tiste študente, ki imajo »privilegij«, da lahko gledajo skozi svoja okna Gosposvetsko cesto in Kozjak). Tudi sicer je ta obsežen projekt razširitve in renovacije Petrolove črpalke zelo vpadljiv očem navajenim tradicionalnega nedogajanja na tem koncu Maribora.

Nekaj »bolj ozaveščenih« študentov se je pri tem vprašalo, kaj neki bodo imeli od bencinske črpalke pod svojimi okni, in če ni to morda celo nevarno. Naj še dodam, da je v tem severozahodnem predelu mesta tudi zajetje pitne vode, kar tudi ni čisto nepomembno pri tovrstnih posegih v življenjski prostor. Pa vendar so dela na objektu v teku, zato poskušam nekoliko pojasniti, za kaj sploh gre in izraziti svoje mnenje o vsem skupaj.

Bencinsko črpalko na Gosposvetski cesti ima Petrol že dolgo vrsto let, še preden so bili tam zgrajeni študentski domovi, tako da se zastavlja vprašanje, kako in kdo je načrtoval domove v neposredni bližini bencinske črpalke. Kakorkoli že, ostaja dejstvo, da bližina dveh takšnih stavb ni primerna rešitev oziroma odločitev, ne glede na to, kdo stoji za njo in ne glede na vsa zagotovila, da je za varnost stoprocentno zagotovljeno. Vse prevečkrat smo že bili priča raznih katastrofam in nesrečam, kljub dejstvu, da je bilo poskrbljeno za maksimalno varnost. Kako so lahko takšne kombinacije stavb, namenjenih bivanju ljudi in stavb z »eksplozivnim nabojem« nevarne, smo lahko slišali pred dobrim mesecem v Smederevu, ko je počila trafo postaja v pritličju stanovanjskega bloka. Takrat žrtev ni bilo, le deset huje poškodovanih, toda kdo more z gotovostjo trditi, da tudi prihodnjič ne bo žrtev, in da prihodnjič ne bo počilo ravno v Mariboru. Zato je zanimiva predvsem reakcija odgovornih v Študentskih domovih Maribor glede na širitev bencinske črpalke neposredno (tudi) pred njihovimi pisarnami. Vodja domskega sektorja, **Ivan Zorec**, je povedal, da **Petrol**, ki je tudi investitor, ni od njih zahteval nobenega soglasja, sami pa tudi niso urgirali, saj je tudi zemlja, na kateri so dela, **Petrolova**. Prav tako je dejal, da se je šel osebno pozanimat, če ni morda **Petrol** posegel na njihovo zemljišče, vendar je vse po predpisih, prav tako pa ima **Petrol** tudi vsa potrebna soglasja **Zavoda za urbanizem Maribor**. *»To, da je blizu domov, je res, o tem, ali je varno pa se morajo izjasniti tisti, ki so tudi dali potrebna soglasja,* je dodal **Ivan Zorec.**

Dragan Grašič

Petrolova bencinska črpalka na Gosposvetski cesti je sedaj že dejstvo, ki se mu ni mogoče več izogniti, tudi oddaljenost (bližina) študentskega doma, ki znaša manj kot 20 metrov, se več ne da spremeniti. Torej ostane le še možnost vplivanja na sprejetje takšnih varnostnih ukrepov, da se bodo tam živeči ljudje počutili vsaj nekoliko varneje. Tako nas je pot vodila k investitorju projekta, **Petrolu Maribor**. Direktor te organizacije, **Tihomil Lešnik**, pa je najprej opozoril na to, da ne gre za širitev kapacitet bencinske črpalke za tekoča goriva (bencin, nafto, olje), ampak gre le za posodobitev. Razširili bodo le skladišče za ostale artikle, ki jih tudi prodajajo na **Petrolovih** bencinskih črpalkah. Glede posodobitve rezervoarjev je povedal, da uporabljajo moderno tehniko, kjer rezervoar oblečejo v dva betonska plašča, med ta betonska plašča pa bodo nalili posebno tekočino, s pomočjo katere se bo dalo kontrolirati eventualno iztekanje goriva iz rezervoarja. To bo omogočalo takojšnjo uvedbo dodatnih varnostnih ukrepov, pri čemer bo drugi plašč še vedno zadrževal gorivo, da ne bo iztekalo v zemljo in s tem onesnažilo okolja oziroma izzvalo kakršnokoli ekološko katastrofo. Prav tako je zagotovil, da so vse **Petrolove** bencinske črpalke stoprocentno varne, prav tako kot bo tudi ta ob Gosposvetski cesti. Poudaril je, da so razne inšpekcijske službe pri nadzboru njihovih objektov še posebej natančne in včasih tudi prav pikolovske, tako da res ni nič prepuščeno slučaju. *»Pač pa je nenehno prisotna potencialna nevarnost,«* je opozoril **Tihomil Lešnik, direktor Petrola,** *»na cestah. Tukaj ni poskrbljeno za nikakršne varnostne ukrepe in v primeru prometne nesreče prav lahko pride do katastrofalnih posledic zaradi nevarnosti izlitja goriva iz cisterne.«*

Kaj naj torej sam pridam na vse že povedano in napisano? Vsi skupaj lahko le upamo, da se res ne more nič zgoditi. Vseeno pa ostaja v nas trpek vonj po dimu, v naši zavesti pa črv spoznanja, da vsaka ljudska modrost izhaja iz nesrečnih situacij. Bojim se, da bomo vsi skupaj doumeli sporočilo pregovora *»bolje preprečiti kot zdraviti«* šele takrat, ko bo treba nuditi prvo pomoč. Pa ni niti nujno, da ravno na Gosposvetski cesti.

Podobnih črnih točk našega urbanističnega načrtovanja je kar nekaj. Če jih človek hoče opaziti, mora hoditi po svetu z odprtimi očmi.

STRATEGIJA PREDVOLILNE KAMPANJE

BOŽIDAR NOVAK

Strategija predvolilne kampanje je zbir ali serija dejavnikov, namen katerih je uspešno maksimalizirati možnosti, da določeno število volilcev, ki so se udeležili volitev, voli za nas.

POGOJI, KI JIH MORA IZPOLNJEVATI STRATEGIJA PREDVOLILNE KAMPANJE, SO:

1. Biti mora zapisana;
2. Biti mora preprosto razumevna;
3. Biti mora namenjena zmagi;
4. Biti mora prirejena naši kampanji;
5. Biti mora odvisna od naših naporov;
6. Dobre poteze in spodrsljaji v kampanji morajo biti merljivi;
7. Biti mora učinkovita;
8. Biti mora stvarna;
9. Biti mora združujoča in povezovalna;
10. Biti mora fleksibilna — nikoli naj ne bo oblikovana tako, da se ob določenih dogodkih v kampanji ne bi mogla spremeniti.

Bistvo in orodje političnega marketinga v demokratičnih državah je predvolilna kampanja. V njej politične stranke, ki se bojujejo za mesto v parlamentu ali za zmago na predsedniških volitvah, predstavljajo in agitirajo zase, za svoj program in voditeja ter si poskušajo ustvariti določen image. S črno propagando pa poskušajo očrniti nasprotnika. Predvolilna kampanja je podrejena zmagi na sedanjih in prihodnjih splošnih in neposrednih volitvah.

Predvolilna kampanja je v prvi vrsti komunikacija s potencialnimi volilci. Komunikacija poteka med politično stranko, kandidatom in volilnimi upravičenci.

Stranka s pomočjo svojega programa poskuša vplivati na volilce. Strankin kandidat v predvolilni kampanji poseblja stranko in predstavlja njen program.

KAJ MORA VSEBOVATI NAČRT PREDVOLILNE KAMPANJE?

Pomembno je dobro načrtovati in izrabiti čas v predvolilni kampanji. Načrt predvolilne kampanje je program določenih aktivnosti, katerih namen je nepristransko in uspešno oblikovati strategijo predvolilne kampanje.

Elementi načrta predvolilne kampanje so naslednji:

1. Analiza politične situacije

Analiza političnega okolja, v katerem poteka predvolilna kampanja, vključuje raziskave, osebne izkušnje ipd.

2. Strategija

Premišljeno izbrati in sestaviti dejavnike, s katerimi bomo volilce prepričali, naj volijo nas. (Kdo in zakaj)

3. Taktika

Določiti sredstva za izpeljavo strategije. Kako posredovati sporočila.

4. Kritične odločitve in situacije

Ugotoviti moramo, katere odločitve in predpostaviti tiste situacije, za katere menimo, da so kritično pomembne za naš uspeh.

5. Raziskave

Ugotoviti moramo katere raziskave potrebujemo in za njih izdelati časovne in izvedbene plane.

6. Organizacija

Najti in izbrati moramo osebje, razdeliti dolžnosti, sestaviti organizacijsko mrežo.

7. Stretegija komuniciranja s sredstvi javnega obveščanja

Tako kot v vsakem javnem delu je tudi v predvolilni kampanji pomemben odnos do novinarjev in sredstev javnega obveščanja. Veliko je že opravljenega na poti do zmage, če novinarji do nas niso sovražno razpoloženi, še več pa, če so nam vsaj delno naklonjeni. Zato moramo odnose do medijev in novinarjev načrtovati vnaprej.

Načrt mora vključevati strategijo pridobivanja medijev in medijske podpore.

8. Medijski načrt

Vključuje časovno razporeditev komuniciranja z volilci v medijih, vrstni red in zakup določenih medijev.

9. Urnik kampanje (terminski načrt kampanje)

Med ostalim vsebuje: od časovnih razporeditev nastopov kandidata, prioritet v kampanji, organizacije namestnih in postranskih govorcev in lokalnih kandidatov do uporabe kandidatovega zakonca v predvolilna kampanji. Zapomnimo si, da je čas sovražnik v politiki in dela proti nam. Zato moramo minimalizirati njegov vpliv. Urnik kampanje sestavimo tako, da postavimo plan akcij v koledar brez datumov in dni. Tega nato časovno ovrednotimo. Pri tem moramo upoštevati, da so naš kandidati in naši govorniki ljudje ter da bodo v kampanji pogosto obremenjeni cel dan ali pa da nekaj dni ne bodo videli svoje družine.

10. Finančni načrt kampanje

Vsebuje načrt zbiranja in porabe vseh finančnih sredstev, potrebnih za kampanjo.

11. Shema organizacije in koledar organizacije

Zaradi preglednosti je potrebno, da v volilnem štabu obstaja shema organizacije, ki je izpolnjena z imeni sodelavcev in osebja predvolilne kampanje. Jasno mora pokazati hierarhično zaporedje ter geografsko razporejenost v organizaciji.

Volilni štab potrebuje tudi koledar kampanje, ki pregledno in jedrnato vsebuje pomembne elemente plana kampanje, še posebej urnika.

ZA SEDEM VRČKOV PIVA (RADIO ŠTUDENT)

Stanarina v ljubljanskih študentskih domovih za mesec december je znašala približno toliko kot dve mesečni dijaški avtobusni vozovnici. Decembrska stanarina je znašala namreč okrog 70 starih milijonov dinarjev oziroma 10 zahodnonemških mark. Tako nizka stanarina je le posledica spoštovanja sprejetega dogovora med Študentskim centrom, Univerzitetno konferenco ZSMS in Delegatsko konferenco kot predstavnikom študentov, bivajočih v študentskih domovih. Že pred časom je bilo, resda ne zlahka, dogovorjeno, da povprečna stanarina znaša četrtino povprečne študentske štipendije v Sloveniji. Izvor problemov Študentskega centra, ki upravlja z domovi, se torej nahaja v zelo nizkih štipendijah in neustrezni politiki določanja višine štipendij. S štipendijsko politiko smo se v pogojih znosne inflacije še nekako radi pohvalili, z brzenjem inflacije pa tudi redna tromesečna poviševanja niso več zadostovala, v razmerah današnje hiperinflacije pa je štipendijska politika popolnoma odpovedala. Če stanarina znaša 25 odstotkov povprečne štipendije, potem lahko sklepamo, da se štipendije gibljejo okrog 40 mark mesečno.

Odrinimo štipendijsko politiko ob tej priliki vstran in se posvetimo njenim posledicam. Že pred poletjem je uprava Študentskega centra izračunala, da sednaji način plačevanja stanarin centru vsak mesec prinese izgubo 30 starih milijard dinarjev. Podatki za november so še bolj ilustrativni: 112 starih milijonov din na enega študenta oziroma v celoti približno 600 starih milijard mesečno. Uprava študentskih domov bi povzročila pravcati študentski bes, če bi pri iskanju izhoda iz slabega finančnega stanja razmišljala le o dveh možnostih: ali enostransko prekine dogovor ali pa ga poskuša sporazumno spremeniti in stanarine realno povečati, brez korekcij štipendij. Obe možnosti sta neustrezni zaradi znanih težav s študentskim standardom, lahko pa bi celo povzročili ponovni bojkot plačevanja stanarin. Zakon o računovodstvu sicer upravi daje možnost obračunavanja zamudnih obresti nepravočasnim plačnikom in opozorilna obvestila o obrestih so se v decembru tudi že prvič pojavila na oglasnih deskah domov. Vendar zamudnih obresti menda zaenkrat še ne bo in to prav zaradi nevarnosti ponovnega bojkota. Dvomesečnim zamudnikom uprava centra raje lepo zagrozi s prijazno odločbo o izselitvi — naslednji dan po vročitvi odločbe so računi že plačani, seveda nerevalorizirani in inflacijsko razkrojeni.

V začetku lanskega poletja je takratni rektor ljubljanske univerze Janez Peklenik spisal lično pismo, ki ga bo lahko bodoči rektor ponovno podpisal. V njem je Peklenik od republiške vlade in skupščine zahteval, naj zagotovita denar za normalno delovanje študentskih domov in potrebne nove zgradbe. Toda po vsej verjetnosti problemi študentskih domov republikancev pretirano ne zanimajo, pa tudi predsednik vlade bi te probleme najraje preložil na ramena koga drugega, pri tem pa samovšečno zagotavlja, da štipendije sledijo inflaciji. No, inflaciji že morda, današnji hiperinflaciji pa zagotovo ne. Najbrž republikancev ne bodo spametovala niti ponovna opozorila o ponovnem bojkotu niti opozorila o možni stavki delavcev Študentskega centra. Kot največji izum državne uprave naj omenimo vsakoletne pobude izvršnega sveta občine Vič Rudnik, naj bodo med poletjem izpraznjene študentske sobe, namenjene turistom. Finančni uspeh oddajanja prostih sob je bil pričakovano pičel — pa ne le zato, ker študentje zaradi poletnih izpitnih rokov med počitnicami ne morejo izprazniti sob. Poletna Ljubljana je namreč za turiste povsem nezanimiva beznica, študentski domovi nimajo turistično ustreznih lokacij, njihova kvaliteta bivanja pa zagotovo ne dosega niti c kategorije hotelskih storitev. V tem pogledu postane celo 10 mark previsoka cena, pa četudi lahko v sosednji oštariji zanjo izpijemo le sedem vrčkov piva.

MARKO POVŠE

»NOČAS SE BEOGRAD PALI«

Formiranje beograjske alternative »uradni« in vladajoči politiki je spremljano z veliko grdih besed, kar je mogoče na vsak način požreti, požreti pa ni moč sankcioniranja nosilcev »nove diferenciacije« političnega prostora. Pred koncem leta je bilo jugoslovansko časopisje polno zapisov o početju predsedstva RK ZSM Srbije, ki je z Duškom Todorovićem na čelu vrnilo delovne knjižice trojici pri njih zaposlenih pobudnikov za ustanovitev Gibanja za demokratično obnovo.

Osnova za razrešitev Slobodana Antonića, Milutina Đinovića in Srbobrana Brankovića je bilo obvestilo, dano novinarjem v prostorih RK ZSM Srbije, da tam ne morejo imeti ustanovnega zbora Gibanja. Dan kasneje, 13. decembra lani, jih je predsedstvo Republiške konference razrešilo — na njem je brezpreklicno odstopila sekretarka Republiške konference Jasna Ristanović — in mladi publicisti in uredniki so začeli svojo Jernejevo pot. Na razgovoru pri predsedniku srbske mladine jim je bilo na vprašanje, ali je sploh kakšno delo zanje, zabrušeno, »naj se znajdejo, kakor vedo in znajo«. V njihovem imenu je beograjski odvetnik Srđa Popović napisal pritožbo, pravzaprav briljanten pravni esej, v katerem utemeljuje, da nikakor ne gre za prekrške temveč za krvoločen politični obračun. Zadnjo sredo pred novim letom je bila pritožba brez razprave zavrnjena, trojici odstavljenih pa predlagano, naj se obrnejo na redno sodišče.

Postopek predsedstva RK ZSM Srbije je doživel vrsto burnih reakcij; svoje proteste so izrazili Filozofsko društvo Srbije, Sociološko društvo Srbije, UJDI, Helsinški komite, Odbor za zaščito svobode misli in izražanja (v njegovem imenu Dobrica Ćosić), Jugoslovanski forum za človekove pravice pri K SZDL Jugoslavije, Pokrajinska konferenca ZSM Vojvodine, in posredno vsa jugoslovanska javnost, saj v nobenem od 53 časopisov, ki so pisali o aferi, niso dali podpore »izbacivanju na ulicu«.

Na Božič so v prostorih »Doma omladine« na Makedonski ulici v Beogradu ustanovili Gibanje za demokratično obnovo. Na čelu Gibanja je mag. Srbobran Branković, odstavljeni direktor založbe IIC (intervju z njim lahko preberete v novembrski številki Katedre), ki bo po sklepu predsedstva srbske mladinske organizacije poslej združena z NONom. Uredniki pri tej založbi pravijo, da to pomeni njen dejanski konec . . .

Dejstvo je, da od RAJ ostaja zgolj še bolezenski klic. Tako kot je dejstvo, da k temu pomagajo vsi, ki so se spravili na svobodomisleče. Metode, kot so prekinitve prenosa iz Bukarešte, ko tam začnejo govoriti o nuji večpartijskega sistema, govorijo zgolj v prid tezi, da je naša politika panična. Zato gre upati, da bodo aprilske volitve dejansko to, kar še nikoli niso bile — volitve, namreč. O »novi srbski diferenciaciji« bomo še poročali. (bp)

RK ZSM Srbije
RK SZDL Srbije
javnosti

PROTEST

Akcije zoper svobodomisleče javne delavce v Jugoslaviji se nadaljujejo. Tokrat so bili žrtev trije sodelavci RK ZSM Srbije, iniciatorji in podpisniki pobude za ustanovitev Gibanja za demokratično obnovo: mag. Srbobran Branković, direktor založbe IIC in strokovna sodelavca pri predsedstvu RK ZSM Srbije mag. Slobodan Antonić ter Milutin Đinović, vsi trije znani publicisti. Krivi naj bi bili zlorabe prostorov RK ZSM Srbije, ker so v torek, 12. decembra ob 12. uri, v prostorih RK ZSM Srbije, nekaj deset zbranim novinarjem povedali, da ne morejo imeti v omenjenih prostorih iniciativnega zbora.

Vrnjene so jim bile delovne knjižice in s tem brezpogojno odvzeta pravica do dokazovanja svojega prav in uveljavljanja lastnega mnenja na pristojni inštanci. Ostro protestiramo proti ravnanju predsedstva RK ZSM Srbije zoper omenjeno trojico, ker pomeni nezaslišan napad na svobodo mnenja in javnega izražanja.

Postopek predsedstva RK ZSM Srbije, ki mu predseduje Duško Todorović, je zgolj nov kamenček v mozaiku jugoslovanskega totalitarizma in dokaz, da srbski politični establishment prednjači v težnjah po uniformnem mišljenju. Apeliramo na razum predstavnikov v RK ZSM Srbije in na njihovo voljo, da v Jugoslaviji končno preidemo od besed k dejanjem pri formiranju svobodne javnosti. Pričakujemo, da bodo preklicali sklep o razrešitvi Antonića, Brankovića in Đinovića ter glasno povedali, da netoleranca nima kaj iskati znotraj generacije, ki bo ob prehodu stoletja na višku svojih moči.

V Mariboru in Ljubljani, 21. decembra 1989
uredništva: KATEDRA, Maribor; MLADINA, Ljubljana; TRIBUNA, Ljubljana; RADIO ŠTUDENT, Ljubljana; VALTER, Sarajevo; založba ŠKUC, Ljubljana; aktiv novinarjev VEČER, Maribor; HUMANITAS,skupnost za varstvo človekovih pravic, Maribor; UK ZSMS Maribor; UK ZSMS Ljubljana; MK ZSMS Maribor

JASMINA VIDMAR

KILLING ME SOFTLY

Od vseh glasbenih inštrumentov ima največji vpliv na zgodovino kulture piščalka. In to policijska.

Gabriel Laub

Če Laubovo »teorijo« o vplivu policijske piščalke na zgodovino kulture razvijamo naprej, se lahko dokopljemo do naslednje teze: na utrditev socializma, ki — kot je že kdaj zapisal Tomaž Mastnak — seveda ni v krizi, ampak pri koncu, ima največji vpliv tajna oziroma politična policija. Tista policija, ki se je razbohotila v vseh kapilarah družbenega življenja in ki je vezivo, brez katerega bi sistem že zdavnaj razpadel, z njeno izdatno pomočjo pa stroj deluje naprej in naprej. To so bergle, ki presneto dobro rabijo manjšini, potem ko si je ta v imenu svete ideje prigrabila oblast. In če velja, da je tisti, ki poseduje vašo skrivnost, gospodar vaše svobode, ni treba reči ničesar več.

Ali pač. V času, ko doživlja socialistični Vzhod fenomenalen razpad sistema, se ta manjšina v Jugoslaviji še kar drži v sedlu in grozi, da bo pahnila to državo med muzejske raritete. Namreč kot zgled preživetja socializma tudi po njegovi smrti. Kakšna Evropa, lepo prosim. Kdor misli, da bomo lahko zakorakali vanjo s konvertibilnim dinarjem, še močnejšo vojsko, financirano celo iz davka na kruh, in s centralizirano tajno policijo hkrati, najbrž še ni slišal za contradictio in adiecto.

Tistim, ki so se spraševali, kakšno zvezo ima centralizacija tajne policije z reševanjem gospodarstva, je ta zvarek, ki je prišel iz vladne kuhinje in naj bi pomagal urejati »temelje sistema«, zdaj najbrž že jasen. Gre za vodo na mlin socialističnim fundamentalistom, ki bi socializem nenehno reformirali, samo da bi ga ohranili tako, da se ne bi pod površino nič spremenilo. Pri tem seveda svojih bergl ne nameravajo odvreči, nasprotno.

Zato vse zmage nad tajno policijo, če se vam zdi, da za kakšno veste, vodijo v poraz. Tudi tista, ki sta ju v komisiji za četverico izbojevala Krivic in Šturm (skupaj še s kom) in ki je pripeljala do tega, da je Tomaž Ertl junija prepovedal uporabo vseh spornih določb, na osnovi katerih se je SDV debelo leto poprej na skrivaj sprehajala po Mikroadi in premetavala Janševe predale. Potem ko je v mrzlem decembru slovenska skupščina z vrlim ljudstvom vred toplo zaploskala policijskemu ministru, namesto da bi ga vprašala, zakaj je v primeru četverice očitno zavajal javnost in s kom v vrhu slovenskih politikov se je o tem posvetoval, pa so se na stranska vrata mirno in brez hrupa vrnili tudi sporni predpisi in metode. Požegnal jih je — za zaprtimi vrati seveda — družbenopolitični zbor na osnovi razlage, da z opustitvijo teh določil tajna policija »ne more uspešno opravljati določenih nalog« in da to »omogoča federalnim organom, da organizirajo to službo na način, ki ne bi bil v interesu Slovenije«. Tako smo bili še enkrat priča konkretizaciji miselnega modusa, po katerem je boljše, da te tepe slovenski kot pa srbski policaj. In čeprav naj bi šlo v tem primeru bojda za sklepe, vezane na mednarodne obveznosti, ne pa na morebitno, v realsocializmih tako priljubljeno iskanje notranjega sovražnika, se je na to težko zanesti. V državi, kjer te lahko preganjajo na podlagi predpisov, ki ne samo da jih ne poznaš, ampak jih niti ne smeš poznati, se namreč nikoli ne ve . . .

Da ne bi s konvertibilnim dinarjem prehitro zakorakali v Evropo, je Zis zavrnil tudi pobudo Vike Potočnik, naj se takoj ukine tajni Uradni list SFRJ ali vsaj tisti paragrafi, ki zadevajo področje temeljnih človekovih pravic. In je v maniri deklice, ki bi bila samo malo noseča, dodal, da pa se zavzema za to, da se število tajnih paragrafov nekoliko zmanjša. Tako se lahko ob uradni dinarski konvertibili še vedno pohvalimo z zakonom, ki omogoča obstoj tajnih uradnih dokumentov, in z vladnim odlokom, po katerem nosilec predpisa sam odloča o tem, ali bo določen predpis tajen ali ne, pa s prakso tajnih postopkov na osnovi skrivnih in strogo zaupnih določil, ki nas vsaj za kakšnih dvesto let ločijo od civilizacije. »S tajnimi predpisi v Evropo« bi lahko bilo novo geslo komunistov, ki veselo jahajo naprej.

DARKA ZVONAR

KNJIGE V DELOVNI SOBI

*Spoznal sem ga po enem izmed javnih predavanj, ki jih je pred leti redno organiziral na takratnem VEKŠ profesor Vlado Sruk. Omenil sem mu, da poznam njegove članke o antiki, ki jih je objavil v reviji **Dialogi**. Odgovoril mi je, da se znova loteva antike, ker namerava za doktorsko disertacijo obdelati šolanje v antični Grčiji.*

*Začela sva se redno družiti in nekaj časa sva s Snežano sedela skoraj vsak četrtek zvečer v njegovi delovni sobi. Zbiral je knjige in članke za disertacijo. Po medbibliotečni izposoji si je priskrbel veliko nenavadnih, malce skrivnostnih, pogosto zelo obsežnih knjig o antiki, še zlasti o zgodnjem in klasičnem obdobju antične Grčije. Med ogledovanjem novosti na polici je večkrat omenil **Handbuch der Altertumswissenschaft.***

*Sprva sem mislil, da gre za posebno uporaben priročnik. Povedal mi je, da gre za temeljno zbirko sintetičnih prikazov antike. V času, ko je še pisal disertacijo, sem večkrat vzel s police obsežno knjigo z elegantnim ovitkom v črni barvi. Na hrbtu knjige so bile v zlatem tisku okrasne vodoravne črte in naslov: **Hermann Bengston, Griechische Geschichte**. Von den Anfängen bis in die römische Kaiserzeit. Abt. III, 4.*

*Jeseni leta 1988, ko je že doktoriral, je v antikvariatu **Molj** odkril dve stari knjigi iz omenjene zbirke. Med listanjem smo začutili zanos, ki je avtorjem teh knjig omogočil, da so izpeljali obsežno in temeljito raziskovalno delo in rezultate oblikovali v izčrpne in vabljive knjige. Sklenil je, da bo skušal po antikvariatih najti in zbrati še več knjig iz zbirke.*

*Založba **C. H. Beck** iz Münchna, pri kateri zbirka izhaja od 80-tih let 19. stoletja, mu je poslala kopije strani iz založbinega kataloga za obdobje 1763 do 1913 in iz bibliografije za obdobje 1913 do 1988, na katerih je Handbuch der Altertumswissenschaft podrobno popisan. Šele zdaj smo lahko spoznali, kako veličasten znanstveni projekt je zasnovala založba skupaj z znanstveniki. Tudi če bi se pri zbiranju omejil samo na knjige o antični Grčiji, bi moral ob Bengstonu izvrtati še lepo število drugih. Načrt je ostal neizveden. Na policah v njegovi delovni sobi so ostale številne kopije in vrsta lepih knjig, ki jih je nabral v štirih letih pisanja disertacije.*

*Neizveden pa je ostal še en načrt. Takoj po izidu ponatisa **Zgodovine šolstva in pedagogike na Slovenskem**, ki jo je Vlado Schmidt prvič objavil v letih 1963, 1964 in 1966, je Snežani in meni podaril komplet treh knjig. Začudeno sva ga vprašala, zakaj se konča z letom 1870, torej tik pred obdobjem, ki je za razvoj slovenskega šolstva še posebej pomembno. Povedal nama je, da je bil ta pregled temeljna literatura za izpit pri profesorju Schmidtu, vendar se v času študija ni nikoli vprašal, zakaj je profesor pustil pregled nadokončan.*

V nadaljevanju pogovora smo ugotovili, da bi lahko bil njegov projekt, s katerim se je že nekoliko ukvarjal, zanimivo nadaljevanje Schmidtove zgodovine. Zbiranje gradiva o Pedagoški centrali je hotel razširiti v zgodovino usposabljanja učiteljev za poučevanje na slovenskih osnovnih šolah. Obdelati je hotel zgodovino »učiteljišč« v Mariboru od začetkov do današnje Pedagoške fakultete. Raziskovalni projekt je bil hkrati zaokrožitev lastne poti: od predmetnega učitelja biologije in kemije do profesorja pedagogike na Pedagoški fakulteti.

Pisanje zgodovine »učiteljišč« bi bilo dvakrat pisanje o sebi, bilo bi torej vzpostavitev odmika do lastnega početja. Vzpostavitev odmika je nujen pogoj za pisanje teorije. V Mariboru le redki ljudje občutijo potrebo in željo, da bi pisali teoretsko.

*Eden od njih je bil moj prijatelj Oskar **Autor**, ki je umrl v soboto, 9. decembra 1989.*

IGOR KRAMBERGER

MARTIN JAY:

UVOD

'Wahr sind nur die Gedanken, die sich selber nicht verstehen.'*

THEODOR W. ADORNO

Naj na začetku priznamo, da bi se Adorno ob te vrste njemu posvečeni knjigi zgrozil. Razlog temu ne bi bil kak odpor do prisvajanja naziva 'sodobni mojstrski mislec'[1]; pretirana skromnost ni bila ena njegovih opaznejših osebnih slabosti. Adorno bi prej načelno nasprotoval vsakemu poskusu, ki bi povzročil, da bi bila njegova misel brez truda dostopna širši publiki. Prava filozofija, je rad vztrajal, je način mišljenja, ki se upira parafriziranju. Ko se njegov prijatelj Siegfried Kracauer nekoč pritoževal nad občutkom omotičenosti, ki ga je povzročilo branje nekega Adornovega dela, mu je ta razdraženo pojasnil, da je pomen kateregakoli dela resnično moč dojeti le z absorbiranjem vseh. Tako kot glasba Arnolda Schoenberga, ki — tako je Adorno odobravajoče trdil — od poslušalca ne zahteva 'le kontempliranja, temveč tudi prakticiranje'[2], je bil tudi način njegovega pisanja namenoma oblikovan tako, da nenaporne recepcije pasivnih bralcev ni dovolil. V skladu s svojim izrekom 'trska v očesu je najboljše povečevalno steklo'[3], je Adorno zavrnil predstavitev svojih težavnih in pretanjenih idej na poenostavljen način. Zagovornike lahke komunikabilnosti je obtožil spodkopavanja kritične substance tega, kar trdijo, da sporočajo in energično zavrnil zahtevo po omejevanju zapletenih misli na pogovorni stil vsakdanjega jezika. To, nad čemer se je nekoč pritoževal pri Heideggru, bi končno morda lahko rekli tudi zanj: 'Okrog sebe širi tabu, da bi bilo vsako razumevanje njegovih idej istočasno že falsificiranje.'[4]

Pravzaprav je bil Adorno izjemno nezaupljiv do vsakega poskusa iztrganja vsebine idej iz forme njihovega prikaza. Umetniški del njegovega značaja se je kar naježil ob predpostavki, da je misel mogoče zreducirati na niz nedvoumnih in enostavnih propozicij, nespremenljivih glede na način in kontekst izražanja. Ko se je leta 1949 nek ameriški založnik odvrnil od prevajanja **Filozofije nove glasbe** v angleščino zaradi 'slabe organiziranosti'[5] in je nek dobronamerni urednik ameriškega časnika predelal enega od Adornovih esejev, da bi razjasnil njegovo argumentiranje, se je Adorno odločil, da je čas, da se vrne v rodno Nemčijo. S tem ne bi le ušel homogenizirajoči tiraniji tega, kar sta Adorno in njegov sodelavec Max Horkheimer imenovala 'kulturna industrija', temveč bi ob tem spet lahko v celoti pisal v nemščini, v jeziku, za katerega je trdil, da je 'posebno soroden filozofiji, predvsem njenemu spekulativnemu momentu.'[6] Posebna zvrst tega jezika, ki je postala znana pod imenom 'Adorno **Deutsch**', je vzbudila veliko polemik. Nekateri so ga hvalili zaradi subtilnosti in prožnosti, drugi obsojali zaradi tega, čemur je Karl Popper pravil 'preprosto v visokoletečem jeziku govoriti o trivialnostih'[7].

Ne glede na to, kako ga kdo ceni, se Adornov stil trdovratno upira uspešnemu prevajanju. Junaške duše, ki so prve poskusile prevesti eno od Adornovih knjig v angleščino, so dodale svarilen predgovor z naslovom 'Prevajanje neprevedljivega'[8]. Od tega uvodnega poskusa iz sredine šestdesetih let je bilo prevedeno večje število Adornovih del, vendar s precej različnim rezultatom. Značilno je morda, da se je bil le eden od prevajalcev pripravljen preizkusiti s prevajanjem še enega dela.[9] Čeprav je izbor Adornovih del angleško govorečim bralcem zdaj torej dostopen, se je težko znebiti občutka, da pri recepciji njegove misli izgubljamo nekaj bistvenega.

Rezultat tega so neogibni kremplji slabe vesti, ki morajo spremljati vsak poskus povzemanja Adorna v te vrste uvodnem delu, napisanem v jeziku, ki ni nemški. Neogibni postanejo takrat, ko vzamemo resno njegovo željo, da bi se uprl udomačevanju svojih idej, in si je ne razlagamo samo kot obrambo pred tem, da bi svoje dejanske argumente napravil dostopne kritičnem preverjanju, ali kar je morda še huje, kot slabost do tega, kar je Arthur Lovejoy nekoč imenoval metafizični patos nerazumljivosti. Če vzamemo v obzir Adornovo uničujočo kritiko kulture intelektualnih povprečnežev, ki si skuša zagotoviti instant sijaj sofisticiranosti — sindrom 'znanih melodij velikih skladateljev' — se je težko znebiti občutka sokrivde s silami, ki jih je skušal tako vztrajno razdejati.

Če pa hočemo vsaj deloma premagati paralizirajoče učinke te krivde, se nam ponujata dve utehi. Prvič, nova splošno sprejeta teza, da je pomembnost tekstov neizvedljiva na namen njihovih avtorjev, nam pomaga ubežati vplivu, ki ga je hotel Adorno — kot mnogo drugih piscev — uveljaviti pri recepciji svojih del.[10] Zdaj vemo, da je pri branju vseh tekstov prisoten impulz po prilagajanju; nikoli ne moremo popolnoma ubežati potrebi, da jih napravimo smiselne **za nas.** Ko gremo še korak dalje in jih skušamo ponovno napisati v drugi obliki, se učinki tega procesa še okrepijo. Poskus reprodukcije prvotnih tez, tako da bi bil povsem enakovreden prvotnemu stilu, vodi ne glede na namen v nekaj, kar bolj spominja na parodijo, kot pa na priznanje. Prav tako ne bi smeli pozabiti, da so originalni teksti do nas prišli posredovani prek vmesnega kulturnega prostora, ki vključuje predhodne interpretacije ter napačna razumevanja. Če so učinki teksta, željeni ali ne, del njihovega pomena, kot sta rada trdila Adornova prijatelja Walter Benjamin in Leo Löwenthal, potem je v Adornovo 'delo' zdaj vključen njegov historični vpliv. V nekem smislu tako celo komentarji, ki bi jih lahko odpravili kot čista prva berila za malodušne, ohranjajo pri življenju energije, ki jih je sprostila ustvarjalna inteligenca.

Ali pravilneje, k temu procesu prispevajo, če ne uspejo služiti kot popolni nadomestki prvotnega teksta. Drugo opravičilo za pisanje take študije pa je natanko gotovost tega neuspeha. Kajti ne glede na količino znanja in naporov, posvečenih poskusu, da bi Adornove dosežke zadržali v tako ozkem okviru, bo njihova eksplozivna moč nedvomno izbila na dan in vsakemu bralcu dokazala nezadostnost tovrstnega prizadevanja. Upam pravzaprav, da ta izdelek bralcev ne bo odvrnil od vsakega nadalnjega stika z Adornovimi 'neobdelanimi' teksti, bodisi v originalu ali v prevodu, temveč jih bo prej prepričal, da se jih je vredno lotiti neposredno. Čeprav je zahteva po obvladanju celotnega njegovega korpusa — ta je v procesu zbiranja v triindvajset knjig pri založbi Suhrkamp — ki jo je Adorno postavil Kracauerju, pretirana, je nuja, da beremo sama njegova besedila, še posebno velika, kajti šele takrat bo nujni učinek te knjige dobrodejno sprevrnjen: naše lastne dane ideje bodo odtujene oz. razprilagojene, kar je posledica vsakega pristnega srečanja z intelektualnim mojstrom, sodobnim ali drugim. Če naš začetni korak k udomačitvi sploh ima kako opravičilo, je ta, bi trdil jaz, samo v spodbujanju tega srečanja.

Čeprav torej Adornovi misli in njenemu načinu prikaza ne moremo biti povsem zvesti, pa lahko pri predstavitvi njegove lastne intelektualne poti z uporabo dveh njemu najljubših metafor vendarle predočimo del njenega bogastva. Na ta način bomo morda lahko izrazili del ustvarjalnih trenj te poti, ne da bi jih razkrojili v to, kar je Adorno nanašajoč se na literarne kritike Georga Lukácsa nekoč imenoval 'vsiljena sprava'[11]. Prva od teh je polje moči **(Kraftfeld),** pri čemer je imel Adorno v mislih vzajemno relacijsko igro privlačnosti in odbijanja, ki vzpostavlja dinamično, transmutacijsko strukturo kompleksnega pojava. Druga je konstelacija, termin iz astronomije, ki si ga je Adorno sposodil pri Benjaminu, da bi označil skupino spreminjajočih se elementov, ki so, bolj kot da bi bili povezani, le postavljeni skupaj in se upirajo zvedbi na skupni imenovalec, osnovno jedro ali generativni prvi princip. Pri proučevanju kulturnih in družbenih fenomenov je Adorno pogosto uporabljal obe metafori, da bi zajel subtilna razmerja med njihovimi subjektivnimi in objektivnimi, partikularnimi in univerzalnimi, historičnimi in naravnimi dimenzijami. Pogosto omenjana parataktična kvaliteta njegovega stila[12], ki zavrača hierarhično razvrščanje tez in opažanj, je izhajala iz nepripravljenosti, da bi enemu elementu polja moči ali konstelacije dal prednost pred drugim. Rezultat ni bil relativistični kaos nenašajočih se faktorjev, temveč dialektični model negacij, ki istočasno konstruira in dekonstruira sheme spremenjujoče se realnosti. Adornova dialektika je bila tako, kot bomo to razdelali pozneje, nepomirljivo sovražna trenutku zmagoslavne sprave, ki po tradiciji zaključi dialektični proces. Kot je nekoč rekel, 'dialektika napreduje s pomočjo ekstremov in misli, namesto da bi jih kvalificirala, z največjo konsekventnostjo pritira do točke, kjer se spet obrnejo nase'[13]. V skladu s tem je Adorno poudarjal kritično vlogo, ki jo ima pri spoznavanju pretiravanje, ki trenj v polju moči ali konstelaciji ne prikrije, temveč jih jasno izpostavi.

Če bi ti metafori vnesli v Adornovo lastno intelektualno produkcijo, pri tem zavrnili njegovo umestitev neposredno v eno tradicijo, gibanje ali miselno šolo in se uprli težnji po omilitvi ekstremitet in prilagajanju pretiravanj, bi se pojavila sledeča shema. Karta Adornove lastne konstelacije, diagram njegovega lastnega polja moči bi vseboval pet glavnih energijskih in svetlobnih točk.

Če začnemo z najsvetlejšo zvezdo v njegovi konstelaciji, bi bila to zvezda marksizma. Ali natančneje, heterodoksna tradicija zahodne marksistične misli, ki sta jo ustoličila Georg Lukács in Karl Korsch v letih takoj po prvi svetovni vojni. Adorno na splošno in po pravici velja za vodilnega člana ene najkreativnejših skupin znotraj zahodnega marksizma, ti. 'Frankfurtske šole', ki je zaobsegala notranje jedro Instituta za družbene raziskave, ki je bil v istem mestu ustanovljen leta 1923. Adorno je bil skupaj z Maxom Horkheimerjem, Herbertom Marcusejem, Friedrichom Pollockom in Leom Löwenthalom poglavitni arhitekt kritične teorije te šole, ki je v pomembnih ozirih tako nadaljevala, kot tudi subtilno spodkopavala heglovski marksizem Lukácsa in Korscha. Kot nakazuje že njeno ime, se je kritična teorija precej bolj hranila iz tradicije kritike v marksizmu, kot pa iz njej konkurenčne znanstvene struje. Uvidela in branila je dolg, ki je marksizem vezal na nemško klasično filozofijo, pa čeprav je poudarila razsežnost, ki jo je marksizem že presegel.

Kot skoraj vsi zahodni marksisti je bil Adorno brezkompromisen intelektualec, ki ni našel uspešne povezave svoje teorije s politiko proletariata ali kake druge radikalne družbene sile. Prav tako se ni bil voljan podrediti disciplini katere od strank, ki so proglašale, da govorijo za zatirane. Prezirajoč kli-

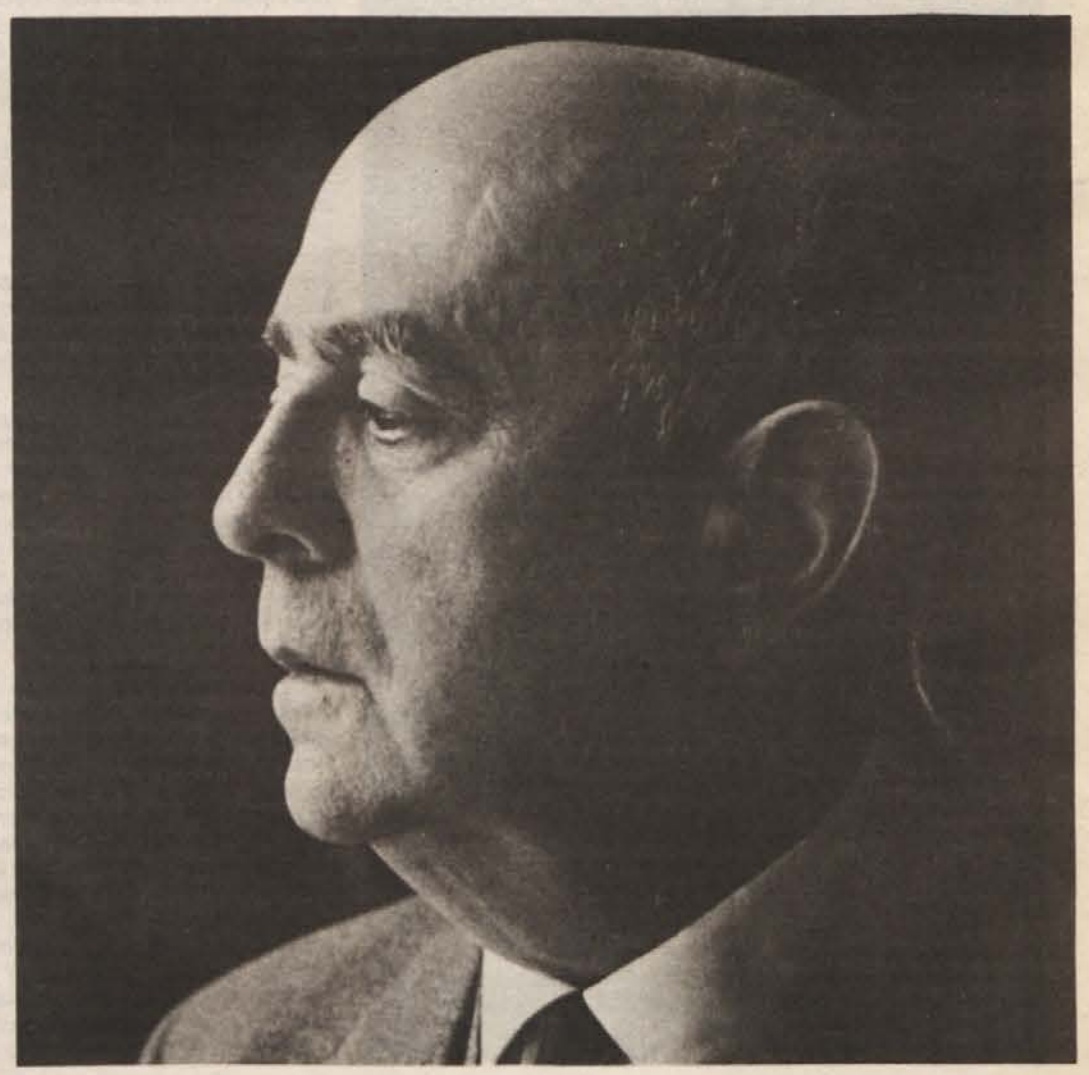

POMISLEKI

Podatek, da bo v slovenskem prevodu izšla knjiga **o** Adornu (pri založbi KRT, z zaporedno številko 72), me je presenetil. Slovenski bralec ima na voljo dve njegovi knjigi v prevodu, manj kot drobec iz njegovega opusa (ki obsega 20 knjig »zbranega dela« v 23 zvezkih in še 2 knjigi). Obe dokumentirata duhovno situacijo na Slovenskem v času, ko sta prevoda nastala.

Prvi prevod, **Žargon pravšnjosti**, je izšel leta 1972. Vsebuje analizo Heideggrove misli kot prispevek k nemški ideologiji. S to knjigo je prevajalec, Božidar **Debenjak**, polemiziral proti navdušenju za Heideggrovo misel na Slovenskem. Danes je smiselno poudariti nekaj drugega. Adorno se navezuje na tradicijo Heinejevih, Marxovih in Engelsovih analiz miselnih vzorcev v nemški družbi. Dva od teh avtorjev trenutno nimata posebne cene v teh krajih. Heineja pa poznamo skoraj izključno kot romantičnega pesnika; skoraj nihče pa ne pozna **Romantične šole** ali zbirke zapisov o Parizu v 40-tih letih 19. st. — **Lutezia.**

Pobuda za prevajanje **Uvoda v sociologijo glasbe** je bila konec leta 1983 utemeljena s podatki, da se v Franciji znova zelo zanimajo za Adornove spise. Rezultat tega je, da je v spremni besedi Mladena **Dolarja** več citatov iz Lacana kot iz Adorna.

Branje Adornovih knjig je bilo zame doživetje, ki ni bilo povezano z opisanimi duhovnimi situacijami. Predvsem sem se ob njih učil misliti: kot spomin je v meni ostala množica prebliskov, ki se vedno znova sprožajo in mi pomagajo razumeti in poimenovati stvari, s katerimi se ukvarjam. Vendar me to ne zapeljuje v skušnjavo, da bi pisal kot Adorno, prej nasprotno: moja predstava o pripovedujočem pisanju vsebuje zahtevo o zunanji preglednosti besedila in prizadevanje za pisanje kratkih stavkov, da postanejo zapleteni prepoznavni in dobijo svojo tehtnost.

Oglišča in vozlišča Adornove misli: socialne raziskave, kritično preverjanje družbe, teorija družbe, ki ima korenine v sociologiji in psihoanalizi, filozofija in umetnost — so nazorno združena in uporabljena v dveh ciklih predavanj. Konec 50-tih let je prevzel vodstvo **Inštituta za socialna raziskovanja** v Frankfurtu/M in na začetku 60-tih let je seznanil širok krog študentov s kritično teorijo družbe, ko jih je enkrat uvedel v glasbo, drugič pa v filozofijo.

Uvod v glasbo je dostopen v slovenskem prevodu, medtem ko je uvod v filozofijo dostopen v srbohrvaškem: **Filozofska terminologija (Sarajevo, Svjetlost, 1986, zbirka Ethos 5). Gre za eno mojih najljubših knjig, zato sem bil prevoda nadvse vesel: odslej jo lahko podarjam vsem prijateljem, ki ne znajo nemško, so pa poslušali moje pripovedi o knjigi.**

Nekaj let prej je v isti zbirki (Ethos 2) izšla knjiga Martina Jaya Dijalektička imaginacija, zgodovina frankfurtske šole in Inštituta za socialna raziskovanja 1923—1950. Gre za znamenito knjigo, vendar velja upoštevati, da je v precejšnji meri napisana kot »dvorna« zgodovina. Kdor zna nemško, naj kot dopolnilo in nadaljevanje prebere knjigo Rolfa Wiggershausa **Die Frankfurter Schule,** zgodovina, teoretski razvoj in politični pomen (dtv wissenschaft 4484).

Zakaj je zgodovinar Jay napisal portret Adorna, ne vem. Toda moja izkušnja je, da se Adornu ne moremo približati tako, da si pripravimo pet prizem, skozi katere bomo brali njegov opus. Obsežnejši del opusa so eseji, pri katerih naslov pove rdečo nit. Adornova misel pa v besedilu kroži okrog te niti in povezuje v esej drobce iz obsežnega in raznovrstnega znanja. Bralčev napor je poplačan, če se prepusti temu povezovanju in si zapomni, kar ga nagovori. Ob različnih branjih ga bodo nagovorila različna povezovanja.

Slednjič še beseda o prevodu: v uvodu, ki ga objavlja uredništvo **Katedre**, me moti okornost, ker se je prevajalec preveč oklepal angleške skladnje. Pri 5. opombi pa pogrešam pojasnilo, kako je ravnal pri navedkih prevajalec. Zadeva postane zapletena, če se Jayeva interpretacija drži prevoda, ki se razlikuje od nemškega originala.

IGOR KRAMBERGER

Opozorilo

Knjigo Martina Jaya o Adornu, ki bo v kratkem izšla, lahko naročite pri založbi KRT, Beethovnova 9/I, Ljubljana (telefon: 061-319-498, Gregor Adlešič).

ADORNO

ce ortodoksnejših marksistov po solidarnosti je trmasto branil prednost* tega, kar je imenoval **'nicht mitmachen',** odklonitev sodelovanja ali sklepanja kompromisov v imenu praktične koristi. Njegovo zavračanje kompromisarstva je izraslo iz tipično zahodnomarksističnega vztrajanja na utopičnem potencialu sodobne družbe, ki je preprečilo, da bi katerikoli obstoječi socialistični sistem zamešal z avtentično realizacijo socialističnih sanj. Adornova nepopustljivost pri teh stvareh je pomenila, da bo v najčistejši obliki predstavljal neodvisnost — osamitev — tako značilno za zahodnomarksistične intelektualce.

Naslednja najmočnejša sila v njegovem polju bi bila sila estetskega modernizma. Ob svoji nadarjenosti za filozofijo in sociologijo je bil Adorno resen glasbenik in skladatelj, globoko zavezan revolucionarnim atonalnim tehnikam, ki se jih je v dvajsetih letih navzel na Schoenbergovi šoli moderne glasbe na Dunaju. Ne samo, da je obširno pisal o praktično vseh vidikih glasbe, tako klasične kot popularne, temveč so kompozicijska načela, ki se jih je naučil v mladosti, vplivala na njegov 'atonalni' stil pisanja in razmišljanja nasploh. Čeprav na Adorna vsi tokovi estetskega modernizma niso naredili enakega vtisa, kar je razvidno iz njegovega spora o nadrealizmu, ki ga je vodil z Benjaminom, je vendarle ostal neomajen zagovornik moderne umetnosti proti klicem po povratku h klasičnim ali realističnim alternativam. Lahko da so ostali zahodni marksisti kot Louis Althusser, Ernst Bloch in Galvano Della Volpe prav tako zagovarjali modernizem, vendar je bil Adorno edini, ki je zase lahko trdil, da je modernist. Ne preseneča torej, da je njegovo delo doseglo višek v obsežni študiji o **Teoriji estetike,** ki je ob njegovi smrti leta 1969 ostala nedokončana. Nad njo je vztrajal lik Samuela Becketta, najbolj brezkompromisno modernističnega pisatelja povojne dobe, ki mu je Adorno nameraval posvetiti 'knjigo'.[14]

Toliko bolj presenetljiva je torej tretja zvezda v konstelaciji, zvezda mandarinskega kulturnega konzervativizma. Adorna kljub njegovim marksističnim in modernističnim nagnjenjem ne moremo docela razumeti brez navezave na pogosto regresivno usmerjen romantični antikapitalizem Nemčije pred prvo svetovno vojno. Njegov instinktivni odpor do množične kulture, neublažljiva sovražnost do birokratskega gospostva in neizprosna averzija do tehnološkega, instrumentalnega uma so bili vsi znamenja zavesti, oblikovane ob koncu tega, kar so imenovali zaton nemških mandarinov.[15] Njegovo mišljenje je torej istočasno, ko je vztrajal na pomembnosti ohranjanja utopičnih upov, sooblikoval tudi globok tok pesimizma. Polemična in izjemno niansirana ocena Spenglerja in drugih domnevno reakcionarnih likov priča o njegovi želji, da bi rešil, kar je ostalo vrednega pri romantični kritiki modernizacije.[16] Tudi Adornovo strastno zavračanje konkretne politične prakse je govorilo o mandarinski senzibilnosti, izraženi v **Razpravah nepolitičnega človeka** prijatelja Thomasa Manna. Seveda je to privedlo do očitkov aktivističnejših levičarjev, da je elitist, očitkov, ki bi jim kot zgled lahko služila Lukácseva slavna obtožba, da se je Adorno 'nastanil v »Grand Hotelu Prepad«'[17].

Omemba Lukácsa nam kliče v spomin, da so se korenine zahodnega marksizma same napajale pri tokovih, ki so proizvedli Spenglerje in Manne nemške kulture. Kot je pokazal Michael Löwy[18], je tudi pri romantičnem antikapitalizmu obstajal levokrilni potencial, s katerim si je moč razlagati precej zgodnih zahodnih marksistov kot so Bloch, Benjamin, Marcuse in celo samega Lukácsa. Adorno si je zavestno prizadeval, da bi argumente kulturnega brezupa v osnovi obrnil v pozitivno smer. 'Postaviti vse reakcionarne argumente proti zahodni kulturi v službo naprednega razsvetljenstva', je vztrajal 'ni med zadnjimi nalogami, ki se zdaj zastavljajo mišljenju.'[19] Tako je naprimer pogosto implicitno uporabljal značilno mandarinsko razlikovanje med kulturo in civilizacijo, vendar istočasno svaril pred fetišističnim hipostatiziranjem **der Kultur** kot sfere čistih vrednot, dvignjene nad družbo. Kolikor je že delal ločnico med visoko in množično kulturo, ni nikoli pozabil, da 'krivdo kulture deli vsa kultura'[20]. Prav tako si ni dovolil občutiti nostalgije za izgubljenimi skupnostmi (organskimi **Gemeinschaften,** ki jim je Ferdinand Tönnies zoperstavljal brezdušne **Gesellschaften** ali združbe), ki je navdihovala tako število njegovih sodobnikov, četudi se zdi, da včasih vendarle je zahrepenel po povratku domnevno avtentičnih individuov zgodnje meščanske kulture.

Adorno se ni le distanciral od regresivnih fantazij o organski celoti v preteklosti, temveč je docela zavrnil tudi vsak poskus vpeljave kake nove v sedanjosti. Materialist v njem se je odvrnil od gospostva objektivne drugosti, ki jo implicirajo idealistične sanje o popolnoma konstitutivni metasubjektivnosti. Prav tako nanj niso naredile vtisa trditve mislecev, kot je bil Martin Heidegger, ki je sfero Biti lociral pred razcep med subjektom in objektom. V nasprotju z večino mandarinov je pravzaprav vzel resno zahteve po osebni, telesni zadovoljitvi, ki jih je razkrila psihoanaliza, katere opažanja je skušal vključiti v svojo verzijo kritične teorije.

Morda je prav kompenzirajoči sunek četrte sile v Adornovem polju, pridušen, a vendarle očiten impulz židovstva v njegovi misli, preprečil, da bi kdajkoli povsem sprejel vrednote mandarinov. Adorno z judaizmom prav gotovo ni imel tako močnih stikov kot Walter Benjamin, katerega prijateljstvo z Gershomom Scholemom, velikim poznavalcem Kabale, je močno vplivalo na njegovo misel. V dobi Weimarja Adorno, po rodu le napol Žid, tudi z identifikacjo z očetovimi soverniki ni hitel. Pravzaprav se je bežno celo poigral s sprejetjem materinega katolicizma, vere, v kateri je bil dejansko krščen, vendar mu je kozmopolitanizem kot pri večini levičarskih intelektualcev tega časa onemogočil vsako sektaško, etnično ali religiozno identifikacijo.

Pravih razsežnosti svoje židovske dediščine pa se je Adorno začel zavedati v času izgnanstva iz nacistične Nemčije in še celo močneje v letih, ko so razsežnosti holokavsta v celoti postale znane. Pravzaprav so implikacije Auschwitza postale takorekoč njegova obsesija, predvsem po letu 1953, ko se je dokončno vrnil v Nemčijo, nepripravljeno soočiti se in obdelati svojo 'neobvladano preteklost'[21]. V eni svojih najpogosteje citiranih opomb je vztrajal, da je 'barbarsko pisati poezijo po Auschwitzu'[22]. Res, grozote taborišč smrti so zanj potrdile resničnost Brechtove grenke ugotovitve, da je dvorec kulture zgrajen na pasjem dreku. Celo leta 1966 je Adorno z vso muko preživelega še vedno razmišljal o vprašanju, 'če je po Auschwitzu še mogoče živeti — in predvsem, če lahko naprej živi nekdo, ki je ušel po naključju, ki bi po pravilu moral biti ubit. Njegovo čisto preživetje poziva k hladnosti, osnovnemu principu meščanske subjektivnosti, brez katere ne bi moglo biti nobenega Auschwitza; to je drastična krivda preživelega'[23].

Židovska zvezda v Adornovi konstelaciji je, povedano konkretneje, pomenila več stvari. Tako kot Horkheimer je tudi on svojo zavrnitev, da bi ubesedil utopično alternativo sedanji družbi, opravičil s sklicevanjem na židovsko prepoved upodabljanja boga ali raja. Da pa je kljub temu obdržal prepričanje, da je ta utopija uresničljiva — ali, natančeneje rečeno, da je tako prepričanje vredno imeti, če je verjetno ali ne — je razvidno iz njegove trditve, da
je edina filozofija, ki jo soočeni z obupom še lahko prakticiramo, poskus razmišljanja o stvareh tako, kot bi se same kažejo s stališča odrešitve. Vrednost nima druge luči kot tiste, ki jo na svet razliva odrešitev; vse ostalo je rekonstrukcija in ostaja del tehnike. Treba je izoblikovati perspektive, ki svet premeščajo in odtujujejo, ga z njegovimi razpokami in špranjami razkrivajo tako revnega in sprevrnjenega, kakršen se bo nekega dne pojavil v mesijanski svetlobi.[24]

Mesijanska svetloba, ki bi jo metala židovska 'zvezda odrešitve', če si sposodimo naslov znane knjige Franz Rosenzweiga, ki je morda dejansko posredno vplivala na Adorna[25], pa nekega dne ne bi svetila na nek drug svet negibne enotnosti, dovršeno realizirane popolnosti tipa, kakršnega so hvalili heglovski marksisti, kot je bil Lukács. Namesto tega bi osvetljevala pokrajino blaga medsebojno delujočih partikularnosti, vsake individualno različne od ostalih. Povezava med antisemitizmom in totalitarnim mišljenjem je bila pravzaprav najpomembnejša lekcija, ki se je je Adorno naučil pri holokavstu. Takrat se je zavedel, da je Žid veljal za najtrdovratnejši vir tiste drugosti, razlike in neidentitete, ki jo je totalitarizem dvajsetega stoletja skušal likvidirati. 'Auschwitz', je bridko zaključil 'je potrdil, da je filozofem čiste identitete smrt.'[26]

Adornovo istovetenje življenja z neidentiteto, koncept, katerega celovite nasledke bomo raziskali pozneje, prav tako izraža to, kar bi lahko obravnavali kot peto in zadnjo silo v njegovem polju. Njeno moč lahko doumemo le, če se spomnimo določila, da je v sodbo o pomenu dela treba vključiti tudi historično življenje dela po smrti avtorja. Ta zvezda nosi ime dekonstruktivizem, gibanje, ki se je v zadnjem času pojavilo v pisanju poststrukturalističnih mislecev v Franciji in zmamilo ali šokiralo precejšen del zahodnega intelektualnega sveta. Adorno je seveda umrl skoraj natanko v trenutku, ko se je v znamenitem letu 1967[27] dekonstruktivizem rodil, vendar so, kot je eden od komentatorjev pravilno zapisal,
vzporednice med dekonstruktivizmom in Adornom izjemno očitne. Daleč pred sedanjo modo je Adorno vztrajal na moči tistih heterogenih fragmentov, ki zdrsnejo skozi konceptualno mrežo, zavrnil celotno filozofijo identitete, ni priznal razredne zavesti kot objektivno 'pozitivne' in zanikal intencionalnost označitve. Dejansko v sodobnem dekonstruktivizmu ni teme, ki je ne bi bogato obdelal v svojem delu . . .[28]

Vezi med Adornom in dekonstruktivizmom pravzaprav segajo preko le naključnih vzporednic, saj je historičnejšo povezavo mogoče razločiti v liku Walterja Benjamina. V tridesetih letih se je med izgnanstvom v Parizu Benjamin spoznal s krogom protodekonstruktivistov na Collège de Sociologie, ki so ga vodili Georges Bataille, Pierre Klossowski, Roger Caillois in Michel Leiris, ki so kot kaže z njim delili zanimanje za nekatera od področij raziskovanja.[29] Benjaminova pomembna teorija alegorije, ki je bila za Adornov razvoj odločilna, je odmevala tudi v dekonstruktivizmu, seveda oropana svojega odrešilnega momenta. Ne preseneča torej, da je Jacques Derrida sam napisal pozitiven esej o Benjaminu, v katerem implicitno priznava obstoj rahlih vzporednic med njunima mišljenjema (in s tem, če razširimo, med njim in Adornom).[30]

Odločilen argument, ki pri Adornu kaže na njegovo anticipiranje dekonstruktivizma, izhaja iz njihove podobne ocene Nietzscheja.[31] V nasprotju z mnogimi drugimi marksisti, ki so po Lukácsevem zgledu obsodili Nietzscheja kot nevarnega iracionalnega znanilca fašizma, ga je Adorno cenil zaradi njegove ostre kritike množične kulture in politike, neusmiljenega razkrivanja propada tradicionalne metafizike in prodornega vpogleda v dvoumno dialektiko razsvetljenstva. Z mislijo na površno odklonitev Nietzscheja je tako zapisal, da 'misel sebi izkazuje čast, če brani to, kar je bilo obsojeno kot nihilizem'.[32] Čeprav je bilo pri Nietzscheju veliko potez, ki marksistu v Adornu niso ugajale in se je pesimistični kulturni mandarin v njem bolj nagibal k obrambi 'melanholične' kot pa 'vesele znanosti'[33], ga je vedno privlačila eksplozivno kritična vnema Nietzschejeve misli. In čeprav nikoli ni bil do te mere ujet v 'ječo jezika' kot nekateri sodobni francoski Nietzschejevi učenci, ali tako prezirljiv do iskanja resnice, je obenem na razne načine anticipiral njihova stališča. Kot je priznal Michel Foucault[34], obstajajo izrazite vzporednice med njegovo lastno analizo disciplinarne, zaporniške moderne družbe in Adornovim 'upravljanim svetom'.

Kot zdaj kaže, bi polje moči Adornove intelektualne poti torej vsebovalo produktivne sile zahodnega marksizma, estetskega modernizma, mandarinskega kulturnega brezupa in židovske samoidentifikacije, kot tudi anticipatoričnejši nagib k dekonstruktivizmu. Čeprav je Adorna v določenih trenutkih ali ob določenih razpoloženjih eden od teh polov lahko privlačil bolj kot drugi, je njegovo delo mogoče najbolje doumeti kot nemirno tenzijo med njimi vsemi. Tako je napačno trditi, da je bil v **resnici** mandarin, ki se pretvarja, da je marksist ali preprosto dekonstruktivist **avant la lettre,** kar so počeli nekateri komentatorji. Prej ga gre razumeti kot premično stično točko, kjer se vsi poli stekajo, torej na način, ki bolj ustreza najglobjim tendencam njegovega pristopa. Adorno je pogosto poudaril vrednost partikularizirane individualizma, vendar je bil vedno dovolj dialektika, da se je zavedal, da se individui konstituirajo v prekrivajočih se in pogosto konfliktnih relacijskih kontekstih. Da bi enkraten fenomen, kakršen je bil Adorno, prikazali kar se da najbolje, ga moramo torej konceptualizirati tako, da bomo kolikor je le mogoče pravični do vseh nerešenih trenj v njegovi misli in ne bomo skušali poiskati kake dozdevne koherence, ki bi jim služila kot osnova.

Znotraj vsake od zgoraj omenjenih 'sil' ali 'zvezd', in njim bi bilo mogoče dodati še druge kot na primer psihoanalizo, bi bilo resda mogoče razločevati med še subtilnejšimi impulzi, kar bi nam omogočilo ustvariti ostrejšo sliko Adorna, vendar si ne bomo prizadevali dodelati Adornove konstelacije in ga postaviti v celo še bolj partikularizirano polje nasprotujočih si energij. Čas je, da svoj instrumentarij obrnemo v drugo smer in Adorna bolj predstavimo v njegovih lastnih terminih. Po kratkem orisu njegovega življenja bomo skušali razjasniti filozofske temelje njegovega dela in nato raziskati, kako so ti vplivali na njegove analize družbenih, psiholoških in kulturnih vprašanj.

prevod: **Simon Krek**

OPOMBE

* Resnične so le misli, ki same sebe ne razumejo. Adorno, **Minima Moralia.**

1. Knjiga je izšla v zbirki »Modern Masters«.

2. Adorno, **Prisms: Cultural criticism and Society,** prev. Samuel in Shierry Weber (London, 1967), p. 150.

3. Adorno, **Minima Moralia: Reflections from damaged life,** prev. E. F. N. Jephcott (London, 1974), p. 50. Referenca na Matejev evangelij, 7:3.

4. Adorno, **The Jargon of Authenticity,** prev. Knut Tarnowski in Frederic Will (London, 1973), p. 93.

5. Adorno, **›Auf die Frage: Was ist Deutsch‹, Gesammelte Schriften,** X, 2 (Frankfurt, 1977), p. 698. Filozofija nove glasbe je bila dokončno prevedena leta 1973. V tekstu bodo vsi naslovi navedeni v angleščini, čeprav vsi še niso prevedeni. Prevode sem uporabljal, kadar je bilo mogoče, vendar sem jih preveril ob originalu.

6. Ibid., p. 699.

7. Popper, ›Reason or Revolution?‹, v: Adorno **et al., The Positivist Dispute in German Sociology,** prev. Glyn Adey in David Frisby (London, 1976), p. 296.

8. Napisal ga je Samuel Weber za prevod **Prizm.** Treba je omeniti, da je nekaj zgodnjih esejev in delov knjig Adorno sam napisal v angleščini.

9. Adorna so poleg zgoraj v opombah omenjenih prevajali E. B. Ashton, John Cumming, Anne G. Mitchelk, Wesley Blomster, Willis Domingo in Rodney Livingstone. Samo Ashton je prevedel dve knjigi, **Negativno dialektiko** in Uvod v sociologijo glasbe.

10. Ko je Lukács citiral Adorna proti njemu samemu, je ta odgovoril: ›Tega mu ne odrekam: ›Resnične so samo tiste misli, ki same sebe ne razumejo‹, in noben avtor nad njimi ne more vzpostavljati lastninskih pravic‹. Vendar je zatem dodal: ›Kljub temu pa bo potreben boljši argument od Lukácsevega, da bi mi bile te pravice odvzete‹. (›Reconciliation under Duress‹, v: **New Left Review,** ured., **Aesthetics and Politics: Debates between Bloch, Lukács, Brecht, Benjamin, Adorno,** sklepno besedo napisal Frederic Jameson (London, 1977), p. 167.)

11. Adorno, ›Erpresste Versöhnung‹, **Noten zur Literatur, Gesammelte Schriften,** XI (Frankfurt, 1974); v angleščini, ›Reconciliation under Duress‹.

12. Najboljšo razpravo o Adornovem stilu je moč najti v: Gillian Rose, **The Melancholy Science: an Introduction to the Thought of Theodor W. Adorno** (New York, 1978), pogl. II.

13. Adorno, **Minima Moralia,** p. 86.

14. Odlična razprava o pomembnosti Becketta za Adorna v: W. Martin Lüdke, **Anmerkungen zu einer ›Logik der Zerfalls‹: Adorno-Beckett** (Frankfurt, 1981).

15. Fritz Ringer, **The Decline of the German Mandarins: the German Academic Community, 1890—1933** (Cambridge, Mass., 1981).

16. Adorno, ›Spengler after the Decline‹, **Prisms.** Interpretacija, v kateri je Adornov dolg Spenglerju zapažen, vendar se glede njega močno pretirava v: George Friedman, **The Political Philosophy of the Frankfurt School** (Ithaca in London, 1981).

17. Lukács, 1962 Predgovor k **The Theory of the Novel,** prev. Anna Bostock (Cambridge, Mass., 1971), p. 22.

18. Löwy, **Georg Lukács: from Romanticism to Bolshevism,** prev. Patrick Camiller (London, 1979).

19. Adorno, **Minima Moralia,** p. 192.

20. Adorno, **Prisms,** p. 26.

21. Adorno, ›Was bedeutet: Aufarbeitung der Vergangenheit‹ in ›Erziehung nach Auschwitz‹, v: **Gesammelte Schriften,** X. 2.

22. Adorno, **Prisms,** p. 34.

23. Adorno, **Negative dialectics,** prev. E. B. Ashton (New York, 1973), p. 363.

24. Adorno, **Minima Moralia,** p. 147.

25. Razprava o možnem vplivu v: Susan Buck-Morss, **The Origin of Negative Dialectics: Theodor W. Adorno, Walter Benjamin, and the Frankfurt Institute** (New York, 1977), p. 5.

26. Adorno, **Negative Dialectics,** p. 362.

27. Tega leta je Jacques Derrida objavil **L'Écriture et la Différence, La Voix et la Phénomène** in **De la Grammatologie.**

28. Terry Eagleton, **Walter Benjamin or Towards a Revolutionery Criticism** (London, 1981), p. 141. Za nadaljno analizo podobnosti glej: Michael Ryan, **Marxism and Deconstruction: a Critical Articulation** (Baltimore, 1982), pp. 73-80.

29. Glej dokumente v: Dennis Hollier, ured., **Le Collège de Sociologie (1937—1939)** (Pariz, 1979). Drugo, še rahlejšo vez med Adornom in Derridajem bi bilo mogoče najti v liku Rozenzweiga, čigar francoski učenec Emmanuel Levinas je bil za Derridaja precej pomemben. Glej njegov esej o Lavinasu v: **Writing and Difference,** prev. in uvod Alan Bass (Chicago, 1978), ki vsebuje zelo adornovsko hipotezo, ki bi jo bilo mogoče imenovati ›Judaizem, izkušnja neskončno drugačnega‹ (p. 152).

30. Derrida, ›Ein Porträt Benjamins‹, v: **Links hatte noch alles sich enträtseln . . . Walter Benjamin im Kontekst,** ured. Burkhardt Lindner (Frankfurt, 1978). Glede še neposrednejšega prisvajanja samega Adorna s strani enega od poststrukturalistov glej: Jean François Lyotard, ›Adorno as the Devil‹, **Telos,** 19 (Spring, 1974).

31. Razprava o Adornu in Nietzscheju v: Peter Pütz, ›Nietzsche and Critical Theory‹, **Telos,** 50 (Winter, 1981—2) ter Norbert W. Bolz, ›Nietzsches Spur in der Ästheitschen Theorie‹, v: Burkhardt Lindner in W. Martin Lüdke, ured., **Materialien zur Ästhetischen Theorie Th. W. Adornos Konstruktion der Moderne** (Frankfurt, 1980).

32. Adorno, Negative Dialectics, p. 381.

33. Adorno, **Minima Moralia,** p. 15.

34. Avtorjev razgovor s Foucaultom, Berkeley, 27. oktober 1980.

BLED med kičem in Kičem

SAMO VOLARIČ

Zrcalce, zrcalce na steni povej, sem najlepša v deželi tej? In dolina se je zazrla v svojo zrcalno jezersko podobo . . .

V vsej dandanašnji pestrosti življenja so blejski motivi to vse manj. Njega dni — še v času sto in še nekaj vil ter kapitalističnih škratov — imeti tradicijo še ni pomenilo biti nazadnjak. Obiskovalci kraja so se razkomotili ob slavnem jezercu z otočkom ali pa so si izbrali kakšen drug motiv. Nekdo je »škljocnil« s kamero in nobene nevarnosti ni bilo, da bi z leti spomin na Bled postal, recimo, spomin na Ljubljano. Slikarji in pesniki so kraj ovekovečili z vseh možnih kucljev in vsak je imel svoj blejski čar. Danes pa, ko je teh prijetnih razgledov vse manj, si dolino kdaj pa kdaj zaželijo samo še stari tuji upokojenci in domači reveži. In verjetno ni daleč čas, ko bo moral blejski turist zakoračiti do kolen v jezero, če bo hotel imeti ozadje posnetka še nekako pristno blejsko.

. . . Ampak jezero ji je izdajalo samo njeno mozoljavo resničnost. Dolino je prerasel kič. Preveč se je približala smrti. Kajti preden nekaj utone v pozabo, se spremeni v kič. Kič je namreč tista prestopna postaja med bivanjem in pozabljenjem.

In kaj je še to kič? So to samo mozolji méne ali predsmrtni krči? Minejo ali ubijejo? Se jih da preživeti ali pa so to ozonske luknje, ki se »zaradi vesolja« lahko širijo same?

Torej . . . sprehajali smo se po mestecu in zrak je bil zelo prijeten. Sonce se je preko celega dneva držalo na nebesih, tako da je dodobra ogrelo ozračje, zvečer pa je priredilo slikovit sončni potop. Narava je, kot ji je bilo vcepljeno že od pamtiveka, skušala tudi tokrat zakriti vso nesnago, ki se kot trnje zariva v njeno obličje. Vendar so naša spoznanja ostala trdna: tudi Bled je samo še del uradnega establišmenta ponorele mutacije v naravi. Kot da bi nekaj sejalo neko strašno odporno seme, ki bi povsod, pa naj si bo v Arabski puščavi ali v blejskem gorskem kotu, uspelo vzkliti in pognati svoje preglomazne poganjke po istem vzorcu.

So naša življenja prekratka, da bi lahko ugotovili, če vodijo te mutacije v novo kvaliteto? Ali pa je to le neka hardcore scena, zakoličena pot, po kateri hodimo? Naša radovednost je bila od nekdaj gibalo našega razvoja in je venomer postavljala neka temeljna vprašanja. Ta radovednost pa nas je danes pripeljala v vesolje, kjer postajajo odgovori vedno bolj komplicirani. Zato se z njimi ukvarja vedno ožji krog ljudi. Ostali ljudje pa so prepuščeni neke vrste vakuumu in sprijaznjenosti, da so edina pomembna vprašanja zgolj tista, ki jih zmore postaviti že otrok. Na ta pa žal ni odgovora. V kletko brezmoči pada vedno več ljudi. Edina obramba, ki jim še preostane, so cinični odgovori. Je kič potemtakem izraz nemoči?

Tako nas je nekaj sedelo za mizo ob blejskem jezeru in steklenicah piva in znameniti krajevni specialiteti: kremšnitah. Nekdo je tej sladki posebnosti verjel, drugi ne. V mislih pa smo ugotavljali razliko med podobami iz realnosti in slikami, ki nam jih ponuja kič. Ponujene blagovne znamke kot imitacije naravnih fenomenov v raznih materialih in kombinacijah. Naša pot skozi te prikazovalnice je kot pot skozi zoološke vrtove. Opazujemo stvari, ki ne živijo svojega pravega življenja, temveč so tukaj samo nastavljene. Brezmadežne, čiste, svetleče, dišeče. Opazujemo objekte, ki nam jih je nastavila diktatura srca. Soočila nas je z dezinficiranim okoljem. Z ambientom, kjer nas plastični labod in njegov odsev v ogledalu, na katerega je pričvrščen, ne bosta nikoli razočarala. Kadarkoli si bomo zaželeli, vedno se bo »labod« zrcalil na stekleni površini in vedno se bodo nad njim svetile pozlačene papirnate zvezdice. Oblačno vreme jih ne bo nikoli doseglo. Reklamni slogan bi se lahko glasil: **»Nikoli ne smete biti razočarani! To vam omogoča vaš kič!«** Kič nas prestavlja v idealno okolje, v nekakšno klinično ustanovo. In ne da bi se tega zavedli, se nas je začelo obravnavati kot nemočne bolnike. Prepuščeni smo lagodju lažnih zdravilnih tretmajev. In verjetno se ravno tu skriva tisti praizvor kiča: **skriti vse neprijetno in grdo.**

Recimo, drek! Kje je njegovo mesto v tem novem kraljestvu čudovitosti? Školjke modernih stranišč se dvigujejo iz tal kot razprti lokvanjevi cvetovi. Arhitekti si izmišljajo vse mogoče, da bi telo pozabilo na svojo bedo in da bi človek ne imel pojma, kaj se zgodi z izmečki iz njegovega drobovja potem, ko jih odplakne klokotajoča voda, ki jo je bil s krepkim potegom za vrvico izpustil iz kotlička. Čeprav segajo odtočni kanali s svojimi lovkami prav do naših stanovanj, so skrbno prikriti očem, tako da ničesar ne vemo o nevidnih Benetkah dreka, nad katerimi se pno naše kopalnice, spalnice, plesne dvorane in parlamenti. Ali je drek dostojen (in se potem nehamo zaklepati na stranišču) ali pa smo ustvarjeni na nedostojen način. In pri tem ni potrebno biti Marcel Štefančič jr., da bi iz vsega tega potegnili ustrezen sklep. Iz tega sledi, da je estetski ideal življenja lahko le svet, iz katerega je drek izobčen in v katerem se vsi vedejo kot da bi drek sploh ne obstajal. Takšnemu estetskemu idealu se pravi kič. Kič izloča iz svojega zornega kota vse, kar je nedostojno in si gradi svoj univerzum, ki gradove predeluje v kravje hleve.

Kič sproži neverjeten proces, ki združi ljudi v nekakšno na novo vzpostavljeno bratstvo. Čustva, ki jih drami, so takšne narave, da jih deli velikanska množica ljudi. Okrog kiča se ljudje naberejo kot muhe na med. To je zelo slikovito opisal češki disidentski pisatelj Milan Kundera.

Takole piše: *»Bratstvo vseh ljudi sveta bo mogoče zasnovati zgolj na kiču. Nihče ne ve bolje tega kot politiki. Če je le blizu kakšen fotoaparat, že se zapodijo za najbližjim otrokom, ga dvignejo v naročje in ga poljubljajo na lica. Kič je estetski ideal vseh politikov, vseh političnih strank in gibanj. V družbi, kjer obstaja več političnih tokov in smeri in se njihovi vplivi medsebojno omejujejo, če ne že kar izničujejo, se je moč vsaj za silo izmakniti inkviziciji kiča; posameznik kdaj pa kdaj uspe obvarovati svojo posebnost, umetnik še lahko ustvarja tudi nepredvidljive umotvore. A tam, kjer je vsa oblast v rokah enega samega političnega gibanja, se na mah znajdemo v kraljestvu totalitarnega kiča. Če pravim totalitarnega, to pomeni, da je vse, kar utegne škoditi kiču, izgnano iz življenja: sleherni izraz individualizma (zakaj sleherni razloček je pljunek v obraz smehljajočemu se bratstvu), vsakršen dvom (zakaj kdor začne dvomiti o malenkostih, bo konec koncev zdvomil nad življenjem kot takim), posmeh (zakaj v kraljestvu kiča je treba vse jemati smrtno resno), pa tudi mati, ki zapusti družino, ali moški, ki ima raje móške kot ženske in s tem ogroža sveto načelo ›Ljubiti in množiti se!‹. S tega zornega kota imamo lahko tako imenovani gulag za nekakšno higiensko jamo, kamor totalitarni kič meče svoje odpadke.«*

In kot kaže ima bodočnost celo nek skupni imenovalec. O tako imenovanem »bratstvu« med ljudmi govorita celo tako nasprotujoči si kvazistroki kot sta astrologija in umetnostna kritika. V Vodnarjevem obdobju (new age), v katerega vstopamo, preroki napovedujejo, da naj bi svet preplavil nekakšen prijateljski duh med ljudmi vseh ras. V zadnjem času pa se tudi v najuglednejših umetniških revijah (kot je recimo Art Magazin), pojavlja veliko število člankov, ki trdijo, da dve umetniški gibanji — ameriško in evropsko — prihajata skupaj in da bo dominantna smer v umetnosti 90-tih kič. In kič pomeni popularno kulturo. To (kič ali popularna kultura) naj bi bila tudi vodilna smer v umetnosti naslednjega desetletja. Zanimivo je pogledati, kako si predstavljajo te kliconosne elemente kiča na evropskih in ameriških tleh. Kič evropskega tipa naj bi se malo razlikoval od njegovega sorodnika preko Velike luže.

Takole to pojasnjuje nek galerist z njujorškega Broadwaya: *»Amerika namreč nima dolge zgodovine, nima kulturnih, zgodovinskih, religioznih korenin, zato ameriški kič temelji na popularnih ikonah kot so Michael Jackson, revija Playboy ali Cocacola. Prav nasprotno popularna kultura Evrope implicira dejstvo obeh svetovnih vojn, šla je skozi kataklizme političnega in ideološkega totalitarizma, ima korenine, ki temeljijo v velikih zgodovinskih dogodkih. Evropski umetniki se torej vedno lahko vračajo na stare vzore, na tradicijo. Mladi ameriški umetniki te možnosti nimajo, razen referiranja na Warhola, Pollocka, Johnsa, saj je ameriška ideološka tradicija zelo preprosta: demokracija-kapitalizem. Torej, če se ukvarjaš s kičem, je pomembno tudi, kakšno podlago imaš. In Evropa pobira gradivo za ustvarjanje tudi iz tistih zgodovinskih obdobij, ki niso bila najbolj ›srečna‹. Toda sedaj smo stopili v dobo, ko se Vzhod in Zahod zbližujeta in povezujeta.«*

Takšna idealizacija razmerij, ki nam jo kič ponuja, je daleč od akta ustvarjalnosti, saj idealiziranje ni sanjarjenje, temveč prej ideologiziranje. Le s sanjami zares ustvarjamo, medtem ko z ideologijo zgolj razstrejujemo in uničujemo.

In ko smo takole pohajkovali po Bledu tistega sončnega dne in si beležili vtise, so bili naši odzivi največkrat samo cinični. Samo takšni pač, kakršne je kič od nas tudi pričakoval. In mi smo mu naivno nasedali. Kič uspešno ohranja pozicijo status quo, ker deluje na človeški duh kot reklama. S kakršnimkoli čustvenim odzivom se njegovo poslanstvo samo še bolj osmisli. Množice idealističnih idej postajajo vse številčnejše, idealizirana okolja vse obširnejša. Ambienti izgubljajo vse svoje svojskosti, posebnosti in padajo skozi idealistov filter kot prazni prostori, puščave. V puščavah pa je vse mogoče. Omejitev ni in vse je enako. Iz tega se ne rodi arhitektura, ki je vdih življenja, temveč takšna, ki je arzenik, v katerem počasi umirajo cele pokrajine.

Vprašanje kiča ni samo vprašanje *»tistega laboda, pripetega na ogledalo ali tistih pozlačenih peterokrakih zvezdic, prilepljenih na gladki beli strop v tisti objezerski restavraciji«*. Ta fenomen postaja vedno trdovratnejša puščava, katero različni vetrovi nosijo na vse možne strani.

Se je ta plaz mogoče sprožil leta 1826, ko je bila narejena prva imitacija realnosti na kovinski plošči — fotografija? Ali šele v času, ko se je svet začel oblikovati kot veliko globalno naselje, kakršno je danes?

Mogoče leta 1950, ko je bil izveden prvi neposredni televizijski prenos iz oddaljenega kraja? Ta je na ekranih TV-sprejemnikov v trenutku združil Tihi in Atlantski ocean. Ali mogoče leta 1962, ko je Evropa lahko prvič neposredno spremljala kakšen dogodek iz celine Indijancev? Prenos baseball tekme iz Chicaga s pomočjo telekomunikacijskega satelita Telstar. Svet patentira novost: mednarodno publiko.

Ali pa je že od samega začetka v nas samih? **»Kar se zgodi v nas samih, je za zmeraj,«** je rekel inkvizitor O'Brien v »Letu 1984«. In potem bi mu lahko celo pritrdili, da je nevednost res moč, svoboda samo ena izmed oblik suženjstva, vojna samo izraz miru in kič proizvod umetnosti.

Vendar, upanje mora ostati, kljub temu, da *»the show must go on«*. Odpovedati se upanju se pravi misel vrniti telesu. Misel pa je edina, ki zmeraj hiti naprej. Vidi daleč, dlje od telesa, ki ostane tu. Misel vrniti telesu in telo mora umreti . . . ■

PRAKTIČNI POSTOPKI PONOVOLETNE FELINOFOBIJE

Strah pred mačkom oz. sovraštvo do mačka (felinofobija) je pogost pojav predvsem okrog novega leta. Gre seveda le za dele širšega pojma felinofobije, namreč za alkoholno felinofobljo, katere praktični cilj je preprečevanje in zatiranje alkoholnga mačka. Štirinožne mačke bomo zaenkrat pustili kar pri miru, z Ivanom-Matijo Mačkom pa bo tako ali tako prej ali slej opravil čas.

Alko-maček je stanje, ki ga povzroči uživanje alkohola v velikih količinah, pojavi pa se praviloma naslednji dan. Kaže se kot slabo razpoloženje, glavobol, omotičnost, težko dihanje (predsem, če smo užitke ob uživanju alkohola dopolnili še s kajenjem), pekoč ali nelagoden občutek v želodcu, prebavne motnje in nasploh zmanjšana pripravljenost za aktivno sodelovanje v procesu socialistične graditve.

Postopke za preprečevanje in zatiranje mačka delimo na tri skupine, ki jih lahko po potrebi tudi medsebojno kombiniramo:

1. preventivni ukrepi (izvajamo jih pred začetkom zapijanja)

2. interventni ukrepi (izvajamo jih med zapijanjem oz. v fazi ustrezne opitosti)

3. kurativni ukrepi (izvajamo jih po zapijanju, ko je maček že nastopil).

Z ustrezno prehrano pred in med uživanjem alkohola lahko v veliki meri preprečimo mačka, ima pa še to dobro lastnost, da nam omogoči použitje večjih količin alkohola ob manj izraženih posledicah. **Pred in v prvi fazi zapijanja** je zato priporočljiva **izdatna in uravnovešena** prehrana, ki naj bo čimbolj bogata z visokovrednimi beljakovinami, vsebuje pa naj tudi dovolj drugih hranljivih snovi in mineralov. Že pred zapijanjem je priporočljivo zaužiti nekoliko več vitamonov kot običajno — priporočam vitaminske preparate kot Oligovit, Minervit ipd. (tablete) ali multivitaminske napitke (Cedevita, Vitanova ipd.), poleg tega pa še dodatne količine vitamina C. Taka **vitaminska preventiva** pospešuje presnovo alkohola in dodatno vzpodbuja tek. Če ste nagnjeni h glavobolu, je že pred ali med zapijanjem priporočljivo pogoltniti Aspirin ali kako podobno sredstvo proti bolečinam, (če ga le želodec dobro prenaša), močnejša sredstva (npr. Optalidon, Plivadon in resnejše analgetike) pa odsvetujem, ker zmanjšujejo odpornost proti negativnim vplivom alkohola. Nekateri izkušeni felinofobi priporočajo pitje olja (najbolje olivnega, cca 1 dl) kako uro pred začetkom intenzivnega zapijanja, kar je sicer učinkovito, a se mnogim gnusi. Paziti je treba tudi na **vrstni red pijač:** praviloma gremo od grenkejših k slajšim, od manj k bolj aromatičnim, od šibkejših k močnejšim, kar pa ima tudi izjeme. Začnemo z aperitivom (močnim naravnim žganjem ali grenkim likerjem), nadaljujemo s pivom, pa s suhim vinom, nato pridejo težja, slajša in peneča vina, za konec pa lahko še sladek liker (ki je ponavadi precej problematičen). To velja za pitje pred in ob hrani, kasneje se po možnosti osredotočimo na eno samo pijačo, najbolje vino, ki naj ne bo preveč žveplano, mešamo ga lahko tudi s slatino ali sodavico. Praviloma po pitju vina ne smemo preiti na pivo, če pa že, »presekajmo« s šilcem dobrega močnega žganja.

Kava in pravi čaj (pa tudi cola) sta med zapijanjem priporočljiva le v zmernih količinah, saj navidezno čilost drago plačamo s še hujšim mačkom drugi dan. Če nastopi **alkoholna utrujenost**, je priporočljiva kaka krepka juha (goveja, paradižnikova, kisla, čebulna, golaževa, fižolova ipd.), ki bo dobrodošlo krepčilo tudi drugi dan, ko ne bomo najbolj razpoloženi za trdo hrano. Prave čudeže dela tudi ***»Prairie oyster«***, ki ga pripravimo takole: gostemu paradižnikovemu soku ali redkemu catchupu dodamo kapljico vinskega kisa ali limonovega soka, sol, poper, po želji tabasco in worchester omako, in nalijemo to zmes za prsti visoko v kozarec; na to previdno položimo svež rumenjak (ne sme se nam razliti, če že, pa tudi nič hudega) in prilijemo na vrh za prst olivnega olja. Zraven obvezno ponudimo kozarec vode (po možnosti mineralne, najbolje Donat Mg). Stvar se pije na eks in poplakne z vodo. Zanesljivo deluje tudi v primeru, da pripravi uživalca k bruhanju. Za manj hude primere je priporočljiva **»Nikolaška«**: v manjši kozarec za konjak nalijemo malo vinjaka, konjaka ali armagnaca, kozarec pokrijemo z debelejšo rezino limone, nanjo vsujemo žličko sladkorja v prahu in malo fino mlete kave. Konzumira se tako, da se poje limona s kavo in sladkorjem vred in poplakne z vsebino kozarca.

Pri **kurativi** moramo poskrbeti, da dobimo v telo čimveč vode, saj alkohol človeka izsuši. Priporočljive so mineralne vode, zdravilni čaji (za želodec, jetra in čiščenje organizma), po možnosti z medom in limono, ter seveda krepka vroča juha. Ker se **klin s klinom zbija**, je dobro na tešče pogoltniti šilce žganega (najboljši je brinjevec ali encijan) in ga poplakniti s hladnim pivom, ali pa si pripraviti ***»Bloody Mary«***: v kozarec damo šilce vodke (lahko jo zamenjamo tudi z ginom, grappo ali tekilo) ščep soli, žličko limonovega soka, po želji poper, tabasco in worchester omako in kocko ledu, zalijemo s paradižnikovim sokom in zataknemo za rob kozarca vejico sveže zelene (Lahko tudi luštreka ali peteršilja). Po »aperitivu« je priporočljivo vsaj kaj malega pojesti, popiti kaj nealkoholnega in iti nazaj spat. Vitamini tudi v tej fazi pomagajo, kava in tablete proti bolečinam pa pridejo v poštev samo v nujnem primeru. Za tak slučaj je priporočljiv tudi *»Alka-selzer«* (šumeče tablete, ki se dobijo v tujini), ki ga lahko improviziramo sami: v kozarcu hladne vode raztopimo tableto aspirina in žličko »citronke«, dodamo žlico sode bikarbone in takoj popijemo. Proti nelagodju v želodcu pomaga *»Samarin«* (prašek, dobi se v tujini), ki ga improviziramo tako: žličko vinske kisline v prahu raztopimo v kozarcu hladne vode, dodamo enako količine sode bikarbone in takoj popijemo.

Če je le mogoče, si privoščimo izdaten zasluženi **počitek**. Ker se pri mačku kljub utrujenosti pojavi nespečnost, priporočam kako naravno sredstvo za pomiritev (čaji, baldrijanove kapljice ipd.), nikakor pa uspavalnih tablet! Dober zeliščni pripomoček za počitek pri mačku je tudi Cannabis sativae var. Indicae folium (list znane indijske trave, ki pa se dobi le pod roko oz. na črno), ki ga pokadimo z globokimi vdihljaji.

Srečno novo leto in uspešnega »psa« vam želi

jacks

KONSTRUKTIVEN PREDLOG:

ZA REFORMO ŠOLANJA MILIČNIKOV

Pravzaprav je v času mode reformiranja šolskega sistema noro govoriti še o eni, tokrat najnovejši reformi. Sprememb, takšnih in drugačnih, je že toliko, da je moda spreminjanja postala navada.

A vseeno, k pisanju tega predloga o reformi šolanja miličnikov me je vzpodbudilo nesramno in pogostokrat do skrajnosti omejeno pisanje (pretežno slovenskih!) novinarskih pisunov o raznih ekscesih, npr. o »primeru Muževič«, ki opisuje herojsko dejanje požrtvovalnega miličnika kot nasilništvo, ali še huje, kot zločin. Spomnimo se samo, koliko poguma in srčnosti je bilo potrebno za obvladovanje pobesnelega karateista (v prostem času se ukvarja s politiko) Muževiča, ki je s krvavo podplutimi očmi in pijanskimi psovkami napadel telesno in umsko šibkejšega pripadnika organov za notranje zadeve, tov. Petka. Pozabljamo junaštva; še več, celo tako resen in ugleden časopis, kot je mariborski Toti list, je začel udrihati po ugledu naših miličnikov (25. 11. 89, faksimile članka Šamari pijanog milicionara).

Vprašal bi vas, kdo so pravzaprav ti protidržavni elementi, ki poskušajo oblatiti delovanje organov za zaščito javnega reda in miru, in poskušajo označiti herojstva naših miličnikov kot zločinska dejanja? Kdo so pravzaprav tisti, ki trdijo, da je podaljšana roka zakona samo nespretno narejena proteza? Kje so vsi tisti takrat, ko je čas za spremembe, reforme, nove predloge in ideje? Skrivajo se za novinarsko imuniteto in pridejo na plan le takrat, ko napihnejo kako nepomembno stvar do skrajnih meja — in se sploh ne zavedajo rušilnih posledic svojih dejanj.

Čas bi že bil, da take zbezamo iz njihovih skrivališč, ker v naši napredni demokratični družbi ni prostora za te izkrivljence!

Skrajni čas je že, da z boljšim vzgojno-izobraževalnim sistemom šolanja miličniških kadrov zapremo usta takim in drugačnim demagogom, in popravimo v nebo vpijoče krivice in žaljiva mnenja o mentaliteti ljudi, ki so v bistvu še edini preostali nosilci idej revolucije, bratstva in enotnosti, enakopravnosti vseh pred zakonom — skratka vsega, kar nam je sveto in zapisano v Ustavi SFRJ.

In skrajni čas bi že bil, da dvignemo nivo SUPkulture z obrobnih pozicij, kjer je tako dolgo čemela prezrta, poniževana in razžaljena, da jo, skratka, dvignemo v žarišče kulturnega in političnega dogajanja, kamor po vsej pravici, skupaj z enotami JLA, tudi spada. Na žalost pa so med nami še vedno raznorazni antielementi, ki nasedajo prozornim proizvodom propagande podle kapitalistične ideologije (npr. nekakšnim idejam »civilne družbe« — le kaj naj to pomeni?).

Torej, da ne bomo dolgovezili (kot se med civili še vse prerado dogaja), preidimo k bistvu: spremembi pedagoških postopkov pri vzgoji in izobraževanju naših upov za izhod iz krize, v kateri smo se znašli po krivdi njihovih zagrizenih zatirancev in dol tlačiteljev.

Konstruktivno predlagam sistem šolanja, na koncu katerega bi miličnik dobil določen akademski naziv, pač glede na stopnjo njegove izobrazbe in nivo SUPkulture. Splošne akademske stopnje bi miličniki dosegali z opravljanjem sledečih izpitov:

1. za športnega miličnika A (angleška šola — poslušnost);

2. za športnega miličnika B (kot pri ŠM A in preizkus napada in obrambe, strelomirnosti, sledenja, prinašanja-aportiranja predmeta);

3. za službenega miličnika 1. stopnje — SM 1 (izpit ŠM B plus aportiranje preko ovir in oblajanje markerja);

4. za službenega miličnika 2. stopnje — SM 2 (druga težavnostna stopnja ISM);

5. za služnostnega miličnika 3. stopnje — SM 3 (najtežja stopnja ISM).

Specialci naj bi si posebne akademske naslove zagotovili z naslednjimi izpiti:

1. za miličnika-slednika (SMS);

2. za lavinskega miličnika (SLM — za boj na posebno spolzkem terenu);

3. za miličnika-vodnika slepih (SMVS).

Miličniki-specialisti imajo priznano najvišjo splošno akademsko stopnjo (SM 3), vendar jim ni potrebno opravljanje izpitov za SM 1, 2 in 3.

Ker nam za tako zahteven program šolanja zaenkrat primanjkuje usposobljenih kadrov, si lahko za prvo silo pomagamo s strokovno literaturo, ki se dobi v vsaki boljši knjigarni: Miličnik v hiši, Miličnik — moj prijatelj, Priročnik za vzrejo in nego mladega miličnika, 400 nasvetov za prijatelje miličnikov, Šolanje obrambnega miličnika, Značilne bolezni mladih miličnikov, Vse o miličniku itd.

STOPIMO SKUPAJ IN POKAŽIMO ZOBE!

vaš zvesti bralec
Peter Karetnik
Pod Pajkarijo 92
62302 Zg. Pendrek

BIOLOGIJA ZA MLADE RADOVEDNEŽE

POT IZ JAJCA

Da ne bo pomote: gre za moško jajce, tudi testis ali módo imenovano, ker pa so radovednim mladim nevednežem najbrže bližji domači, ljudski izrazi, jih bom uporabljala še naprej z dodatnim strokovnim pojasnilom

Jajce je parni organ (vsak normalen moški ima dve), ki služi razmnoževanju, saj v njem zasedajo semenčice (spermiji). To so mikroskopsko majhne moške spolne celice, ki so načeloma namenjene oploditvi ženskih spolnih celic, iz česar v ugodnih razmerah nastane (po cca 9 mesecih) novorojeno človeško bitje, imenovano dojenček oz. otrok.

Pri ustreznih dražljajih, ki privedejo do spolnega vzburjenja, potujejo semenčice po semenovodu v kurac (moški spolni organ, penis, falos), v katerem nekaj časa ostanejo, razen če pride do spolnega vrhunca (orgazma).

V slednjem primeru kurac zapustijo, obstaja pa več možnosti, kam iz njega pridejo. Pri normalnem spolnem odnosu med moškim in žensko (heteroseksualni genitalni seks) gredo v pizdo (ženski spolni organ, vagina, nožnica). Pri drkanju (masturbacija) gredo v prazno in praviloma povzročijo določeno ponesnaženje (polucijo) neposredne okolice. Pri fafanju (oralno-genitalni seks) gredo v usta. Pri fukanju v rit (analno-genitalni seks), ki je pogosto predvsem med pedri (moškimi homoseksualci), gredo jasno v rit.

Jajce je torej mesto, kjer se začne tisto, česar imajo neizživeti fukači poln kurac, kar onesnažuje okolico drkačev, česar imajo dojebanke polno pizdo, pedri z ustreznim položajem polno rit, fafači in fafačice pa poln gobec. Pot delegacije iz jajca je tako pri kraju.

Kunigunda Jebovšek
dipl. biologinja in seksologinja

PIŠE IN UREJA:

GENERAL RAZVODNIK RATOBOR JURIŠEVIĆ

MILITARISTIČNI KOTIČEK

U našem prejšnjem, tretjem po redu iz serije novih in sodobnijih Militarističnih kotićaka naglasili smo problem vse bolj učestalog pojavljanja subverzivne aktivnosti proti oboroženih snaga, koje se javljajo v našem društvu v najbolj različnih vidih, od aktivnog nasprotovanja in specijalnog rata, pa do pasivne rezistencije, bilo direktno proti JNA in zasnove SLO in DSZ, bilo v tubtilnijih oblicih, koje težko razkrinkati in suzbiti. Baš kar se toga tiče javnost igra veliko ulogo, ali pošto je često zavedena od destruktivnih elemenata v javnih glasilih, pa čak v politici, posebno takozvani alternativni, katera prividnim humanizmom vara široke narodne mase s ciljem steči kar največo potporo v društvu, pa s tega tudi sama poprima negativno in destruktivno ulogo, i ne zavedajoči se tega pogubnoga dejstva.

Svaki svesni državljan SFRJ trebao bi da se užasava potporom, katero je slovenačka javnost dala špijunima in tobožnim stručnjakom s područja SLO in DSZ, od kojih neki čak ni vojsko niso služili, a ujedno zoperstavili se legalnom in zakonitom delovanju bezbednostnih službi te vojnom pravosodju, katero je sasvim precizno odredilo činjenice krivičnih postopkov četvorice politički spornih građana (med njimi čak enega vojnog lica). Direktnemu in indirektnemu delovanju stranih obveščevalnih službi te domačih kontrarevolucionara treba zahvaliti za vse večo infiltracijo negativnih elemenata celo v jedinice JNA, čemu se treba suprostaviti vsemi legalnimi, pa čak nekoliko spornimi sredstvi, ker kadar je v pitanju sigurnost naše zemlje ni čas za moraliziranje in jurističke diskusije, već za akciju sa svim sredstvima, kajti domovina je ena, svima nama dodeljena, kako je zapisao pesnik, pa je treba braniti vso žustrino.

Teška ekonomska in politička situacija v kojoj se nahaja naša zemlja, odlično je gojište raznoraznih elemenata, kateri svojom rušilnom snagom negativno deluju na daljnji razvitak in procvet svobode, demokracije, suverenosti, revolucijonarnog bratstva in jedinstva naroda in narodnosti SFRJ, te nezavisnosti in sigurnosti naše zemlje, kojih najbitniji faktor predstavljajo enotne, jake in svestrano osveščene oborožene snage. Suzbijanje takšnih elemenata mora da gre v korak z odločnimi merami za izhod is krize, kajti le tako bo omogućen dalnji razvoj in napredek našega društva.

Makar so pred nami preznici, kadar se obično slavi in privremeno pozablja poteškoče, katerimi smo okroženi, nalagam umesto vežba za samostalno ponavljanje in uvežbavanje stalno spremnost in v prazničnih dnevih, kajti smanjena budnost je idealna prilika za protivničke snage da dodatno destabilizirajo našo zemljo in društveni poredak v njej. Obenem iskreno čestitam vsem lojalnim državljanima, delovnim ljudima in občanima dan JNA, te želim sretno in uspešno novo godino 1990, kako na planu lične sreće in zadovoljstva, kako i kar tiče red, mir in sigurnost, o čemu bo izmed ostalega, govor tudi v sledečem, petom po redu iz naše serije novih, sodobnijih Militarističkih kotičkov. ■

Na podlagi Ustave Socialistične federativne republike Jugoslavije, Splošne deklaracije o človekovih pravicah in svoboščinah Organizacije združenih narodov, kakor tudi 81. in 82. člena Zakona o podjetjih (Ur. list SFRJ 77/88) ter 14. in 15. člena Zakona o tujih vlaganjih (Ur. list SFRJ 77/88) sklepajo državljani _____

(ime in priimek, naslov)

POGODBO O USTANOVITVI DRŽAVE Z OMEJENO ODGOVORNOSTJO

Ime in sedež države

1. člen

S to pogodbo državljani ustanavljajo državo z omejeno odgovornostjo, katere ime se glasi _____ (vstavi ime države).
Skrajšano ime države se glasi _____

Sedež države je v _____ (vstavi predlagano glavno mesto). Državne simbole in njihovo uporabo bo odredil parlament.

Država lahko ustanavlja svoje konzulate in predstavništva na območju planeta Zemlje.

Predmet poslovanja države

2. člen

Dejavnosti države so:
_____
_____
_____
_____

(vpisati dejavnosti v skladu z Odlokom o enotni klasifikaciji dejavnosti — Ur. list SFRJ, 34/76, 62/77, 70/80, 72/80, 77/82, 71/83, 68/84, 76/85, 28/86 in 72/86)

Nominalni kapital in delež državljanov

3. člen

Nominalni kapital znaša _____ (vstavi znesek v ustrezni valuti).
Osnovne vloge državljanov znašajo _____
Osnovne vloge državljani vplačajo ob ustanovitvi države v gotovini ali v gotovini izraženih stvareh ali pravicah.

Začetek in trajanje države

4. člen

Država pridobi pravno in poslovno sposobnost z vpisom te pogodbe v sodni register. Trajanje države časovno ni omejeno.

V 6. členu te pogodbe imenovali predsednik je pooblaščen, da opravlja vsa pravna dejanja v zvezi z ustanovitvijo in vpisom države v sodni register. Stroški, ki nastanejo v zvezi s tem, bremenijo državo.

Poslovno leto države se časovno ujema s koledarskim letom.

Organi države

5. člen

Organi države so parlament, vlada in predsednik.

Predsednik države

6. člen

Državljani izberejo predsednika in poslance za parlament na osnovi splošnih, tajnih in neposrednih volitev, ki se izvršijo vsako četrto leto po vpisu države v sodni register.

Predsednik države zastopa in predstavlja državo brez omejitev. Imenovan je za dobo štirih let. Pogoji in način imenovanja predsednika in njegova pooblastila bodo opredeljena v ustavi in zakonih države.

Parlament

7. člen

Na podlagi vplačane osnovne vloge ima vsak državljan pri volitvah predsednika in pri volitvah v parlament en glas.

Parlament je sklepčen, če je prisotnih ali zastopanih več kot polovica poslancev. Če se posamezni poslanec ne more udeležiti zasedanja parlamenta, lahko odloča pisno.

Parlament veljavno odloča z navadno večino glasov vseh poslancev, ki so prisotni oziroma zastopani na zasedanju, razen za primere, za katere ta pogodba določa odločanje z referendumom vseh državljanov.

Parlament je pooblaščen, da:

— sprejme oziroma spremeni ustavo države,
— sprejme druge zakone,
— imenuje vlado,
— odloča o delitvi in uporabi dohodka in pokrivanju izgube,
— sprejme letni obračun,
— odloča o spremembah organiziranosti,
— odloča o povečanju in zmanjšanju osnovne glavnice,
— odloča o drugih vprašanjih, predvidenih s to pogodbo ali z ustavo države.

Poslanci bodo na zasedanju parlamenta sprejeli ustavo države najpozneje v roku dveh mesecev od ustanovitve države.

Delitev dobička

8. člen

Dobiček, ki pripada državljanom na podlagi sklepa parlamenta, se med državljane razdeli v sorazmerju z vplačanimi osnovnimi vlogami v osnovnem kapitalu.

Poslovni deleži

9. člen

Poslovni deleži se določajo glede na višino prevzete osnovne vloge. V načelu so prenosljivi, deljivi in se lahko podedujejo.

Letni obračun

10. člen

Konec vsakega poslovnega leta sestavi država letni obračun v skladu z zakonom, predsednik pa sestavi poslovno poročilo. Z vsebino letnega obračuna in poslovnega poročila je treba nemudoma seznaniti vse državljane.

Vsak državljan ima stalno pravico vpogleda v poslovne knjige in dokumente države.

Dodatna sredstva

11. člen

Država sme zbirati dodatna sredstva, ki so potrebna za njeno delo, s povečanjem nominalnega kapitala, z vpisom novih vlog ali z razpisom obveznic.

Prenehanje države, odpoved državljana

12. člen

Državljan lahko v roku 6 (šestih) mesecev pred iztekom poslovnega leta poda odpoved. Odpoved se mora poslati s priporočenim pismom predsedniku države, ki mora o tem na krajevno običajen način obvestiti vse ostale državljane.

13. člen

Če v roku 3 (treh) mesecev od vročitve pismene odpovedi manj kot polovica državljanov izjavi, da država še nadalje obstaja, država preneha. Država preneha tudi, če odstopijo vsi državljani.

Ustanovitveni stroški

14. člen

Vsi stroški, ki so potrebni za ustanovitev države, so stroški države.

Reševanje sporov

15. člen

Morebitne spore, ki bi nastali v zvezi s to pogodbo, bodo državljani skušali rešiti sporazumno.

Če do sporazumne rešitve spora ne bo prišlo, bodo državljani spor predložili v reševanje mednarodni arbitraži v Haagu.

Končne določbe

16. člen

Ta pogodba je sestavljena in podpisana v _____ izvodih, od katerih prejme vsak državljan po en izvod, ostali izvodi pa so namenjeni potrebam ustanovitve, registracije in arhiva države.

V _____

_____
(kraj in datum)
Podpisi ustanoviteljev:

_____

Minimalno navodilo za ustanovitev države z omenjeno odgovornostjo

V zvezi z ustanovitvijo države z omejeno odgovornostjo je treba opraviti naslednje korake:

— pridobiti pisno soglasje izvršnega sveta skupščine občine ali mesta, ki je predvideno kot glavno mesto države;
— skleniti pisno pogodbo o ustanovitvi države;
— na banki skleniti pogodbo o deponiranju sredstev;
— na SDK odpreti začasni žiro račun;
— vpisati ustanovitev države v sodni register;
— na podlagi statističnega obrazca dobiti enotno matično šteivlko, šifro podskupine dejavnosti in šifro oblike združevanja;
— na SDK odpreti stalni žiro račun;
— pridobiti mnenje inšpekcijskih organov o izpolnjevanju pogojev za opravljanje vpisanih dejavnosti (ali imamo za delovanje države na voljo ustrezen prostor oziroma lokacijo, ali imamo na voljo ustrezen strokovni kader, ali so izpolnjeni geografski, klimatski in drugi strateški pogoji, ali imamo vse pogoje za ločitev zakonodajne, izvršne in sodne oblasti, ipd.)

PAPALAGI NAS ŽELIJO POTEGNITI V SVOJO ZASLEPLJENOST

Papalagi je zbirka govorov, ki jih je napisal južnopacifiški poglavar Tuiavii Tiavejski. V nemškem prevodu njegovega prijatelja Ericha Scheurmana so prvič izšli v Nemčiji v zgodnjih dvajsetih letih tega stoletja.

Papalagi so kritična in antropološko orientirana študija, katere namen je opisati belce in njihov način življenja. Ob branju teh govorov velja upoštevati, da so namenjeni domorodcem južnopacifiških otokov, ki so imeli do tedaj le malo ali nič stikov s civilizacijo belcev.

Moji ljubljeni bratje, bil je čas, ko smo vsi živeli v temi in nihče izmed nas ni vedel za sijočo luč svetega pisma. Bil je čas, ko smo tavali naokrog kot izgubljeni otroci, ki ne morejo najti svojega doma, ker naša srca niso poznala Vélike ljubezni in so bila naša ušesa gluha za božje besede.

Papalagi so nam prinesli luč. Prišli so, da bi nas osvobodili iz naše temè. Privedli so nas k Bogu in nas naučili, naj Ga ljubimo. Zato smo jih častili kot prinašalce luči, kot glasnike Vèlikega Duha, njega, ki ga Papalagi imenujejo Bog. Papalage smo prepoznali kot naše brate, nismo jih nagnali z dežele, marveč smo kot otroci istega očeta z njimi delili našo hrano.

Belci niso obupali nad nami, ko so nam razodevali svoje svete knjige, četudi smo se obnašali kot poredni otroci in se upirali njihovemu poučevanju. Zavoljo njihovih težav in bolečin, jim bomo vedno hvaležni in jih spoštovali kot prinašalce luči.

Prvo, kar nam je misijonar povedal, so bile poti božje. Odvedel nas je od starih Bogov, ki jih je on imenoval »napačni«, ker naj bi pravi Bog v njih ne bil prisoten. Tako smo nehali častiti zvezde, moč ognja in vetra in iskali Boga, Vèlikega Očeta v nebesih.

Potem nas je preko Papalagov Bog pripravil do tega, da smo odložili ognjene palice in drugo orožje, da bi lahko živeli skupaj kot dobri kristjani. Kajti vsi vi veste, kakšna je Božja volja, njegova najvišja zapoved: »Ne ubijaj, marveč ljubi svoje brate.« Pokorno smo se odrekli orožju in od takrat so napadalni pohodi, ki so uničevali naše otoke prenehali, in vsakdo ljubi drugega kot brata. Izkusili smo, da so božje zapovedi pravilne, kajti zdaj vasi živè med seboj v miroljubnem sožitju, medtem ko prej ni bilo konca kaosu in nemiru. In četudi Vèliki Bog ne živi v vsakem izmed nas, lahko hvaležno razglasimo, da se je naše življenje izboljšalo, odkar častimo Boga kot Vèlikega in Vsemogočnega vladarja svéta. Hvaležno in predano poslušamo njegove modre in globoke besede, ki našo ljubezen še povečujejo in nas še bolj izpolnjujejo z njegovim Vèlikim Duhom.

Kot sem rekel, so nam Papalagi prinesli luč, ki vžiga naša srca in polni naše čute s srečo in hvaležnostjo. Oni so dobili luč pred nami. Papalagi so vedeli zanjo, še preden so rodili najstarejši izmed nas. Toda Papalagi nosi luč le v svojih iztegnjenih rokah, da bi sijala na drugih, on sam, njegovo telo pa je še vedno v temi in njegovo srce daleč od Boga. Četudi Boga naslavlja s svojimi usti, je luč, ki jo nosi v njegovih rokah. Nič ni težje in ne polni mojega srca z večjo bridkostjo, kot da vam moram to povedati. Toda ne smemo se niti se ne bomo pustili zaslepiti Papalagom, kajti sicer nas bodo potegnili v svojo zaslepljenost. Prinesli so nam Božjo besedo, toda sami niso uspeli razumeti Njegovih besed in nauka. Razumeli so ga le z usti in glavami, ne pa tudi s telesom. Luč jih ni prežela tako, da bi jo izžarevali in osvetljevali vse okrog sebe. Luč, ki se včasih imenuje tudi »ljubezen«.

Ne zavedajo se hinavščine svojih besed in ljubezni. Tako lahko tudi opazite, da Papalagi ne more reči »Bog« z vsem svojim srcem. Kadar to izgovori, naredi tak obraz, kot da je utrujen ali zelo zdolgočasen. Toda vsak belec samega sebe imenuje Božji sin in je svojo vero podkrepljuje s pisanjem. Vendar jim je Bog še zmeraj tujec, pa četudi so vsi prejeli njegove nauke in vedo za Boga. Še celo tisti, ki naj bi govorili o Bogu znotraj njihovih veličastnih koč, zgrajenih njemu na čast, Boga ne nosijo v sebi, njihove besede pa veter odpihne v veliko prazninо. Pridigarji svojih pridig ne polnijo z Bogom; njihov govor je kot kipenje morja ob kleči, ne preneha in nihče ga ne sliši.

To lahko rečem, ne da bi s tem izzval Božjo jezo. Mi otroci z otokov nismo bili nič slabši, kot so sedaj Papalagi. Bili smo slabi in tavali smo v temi, ker nismo vedeli za luč. Toda Papalagi so vedeli za luč, a so še zmeraj slabi in tavajo v temi. Najslabše pri tem pa je da sami sebe imenujejo Božje otroke in kristjane, in nas želijo prepričati, da so ogenj, dejansko pa so le nosilci luči.

Papalagi redko misli na Boga. Le kadar nad njim besni vihar ali kadar se boji, da bo ugasnila luč njegovega življenja, le takrat se spomni, da obstajajo sile, ki so močnejše od njega in mu vladajo. Običajno pa je pri njem Bog v nasprotju z njegovimi posebnimi navadami in pregrehami. Papalagi vé, da mu Bog nikoli ne bo oprostil teh pregreh, saj bi se sicer moral ponižno skrušiti na zemljo, če bi bil Bog resnično znotraj njega; kajti Papalage napolnjuje sla, sovraštvo in mržnja. Njegovo srce je spremenjeno v velik oster krempelj, dober edino za ropanje, namesto da bi bilo luč, ki premaguje temo in izganja hlad.

Belec samega sebe imenuje kristjan — beseda, ki zveni kot lepa melodija. Kristjan. Ko bi le mi sami sebe lahko zmeraj tako imenovali. Biti kristjan pomeni najprej ljubiti Boga in svoje brate in šele nato ljubiti samega sebe. Ljubezen in pravilno ravnanje morata biti del nas, tako kot je kri del nas, mora biti nekaj takega kot je vaša glava ali vaše roke. Papalagi nosijo besede »Bog«, »ljubezen« in »krščanstvo« le na svojih ustnicah. Izgovarjajo jih na ves glas in pustijo, da odmevajo. Toda njihova srca in ljubezen se ne bočijo k Bogu, marveč k predmetom, denarju, pohotnim mislim in strojem. Niso izpolnjeni z lučjo, marveč s pohotno željo po času in norostjo svojih poklicev. Desetkrat bolj hlepijo po obiskovanju prostorov s pseudo-življenjem[1], kot pa da bi se podali iskat Boga, ki je daleč, zelo daleč.

Dragi bratje, Papalagi imajo trenutno več idolov, kot smo jih mi imeli kdajkoli, pod pogojem, da je idol nekaj, kar častite še poleg Boga in nosite v svojem srcu, kot svojo največjo dragocenost. Bog v srcih Papalagov ne predstavlja največje dragocenosti. Zaradi tega se ne pokoravajo božjim željam, marveč željam zlobnega duha. To kar vam govorim je rezultat mojih razmišljanj: Papalagi so nam prinesli sveto pismo kot predmet menjave, da bi ga zamenjali za sadje in najboljše in najlepše dele otoka. Mislim, da so zmožni česa takega, saj sem odkril veliko umazanih grehov v njihovih srcih in vem, da nas Bog ljubi bolj kot njih, ki nas imenujejo divjake — beseda, ki poskuša priklicati podobe živali s čekani, katerim manjka duša.

Toda Bog je vzel njihove oči in jih razprl, da bi spregledali. Bog je spregovoril Papalagom, da lahko živijo kakorkoli hočejo. Za vas ne bom več delal zapovedi. Potem pa so se belci pokazali v svoji pravi obliki. Oh kakšna sramota! O groza! Z donečimi glasovi in ponosnimi besedami so nam odvzeli naše orožje in z Bogom so rekli naj »ljubimo drug drugega«! In zdaj? Ste slišali grozne novice? Evropa je zaposlena s pobijanjem same sebe! Papalagi so podivjali. Ubijajo drug drugega. Vse je v krvi, strahu in grozi. Končno so Papalagi priznali, da v njih ni Boga. Luč, ki jo je nosil v svojih rokah je izginila. temà leži na njihovi poti, in slišati ni ničesar drugega kot srhljivo plahutanje netopirjevih kril in hukanje sov.

Bratje, prežema me ljubezen do Boga in vseh vas, zato mi je Bog podaril glas, da bi vam lahko vse to povedal. Zato, da bi lahko ostali notranje močni, da nas ne bi zapeljal dobrikav in hiter jezik Papalagov. Naj takrat, ko se bodo vrnili, zakrijemo naše oči z rokami in zakričimo nanje, naj bodo tiho s svojimi kričečimi glasovi, kajti nam zvenijo kot bučanje morja in šelestenje palm ter nič drugega. Naj se ne približujejo, dokler ne bodo imeli močnih in srečnih obrazov, ter dokler iz njihovih sijočih oči, Bog ne bo žarel kot sonce.

Zaobljubimo se in jim zakličimo: »Ostanite daleč proč od nas s svojimi navadami in pregrehami, z vašo slepo slo po bogastvu, ki veže roke in glavo, vašo strastjo, da bi postali boljši od ostalih, vašimi mnogimi nerazumnimi dejanji, čudnimi mislimi in znanjem, ki ne vodi nikamor, brezplodnim delom vaših rok in ostalimi norostmi, ki vam branijo spati. Mi nimamo potrebe za vsem tem, srečni smo z našimi lepimi in plemenitimi užitki, ki nam jih je Bog dal v izobilju. Ta Bog nam lahko pomaga, da ne bi postali zaslepljeni z njegovo lučjo, da se ne bi izgubili in bo zmeraj sijal na našo pot, tako da bomo lahko sledili njegovi poti in vpijali njegovo čudovito luč ki pomeni, naj ljubimo drug drugega in nosimo veliko tafola[2] v naših srcih.

Prevod **IRENA HRAST**

[1] Places of pseudo-life — kino.
[2] Beseda v angleškem tekstu ni prevedena.

UROŠ SMASEK FILMSKA PREMIŠLJEVANJA

Ukvarjati se s filmom (videom ali gledališčem, predvsem profesionalnim) je poslanstvo, je način življenja in ni služba. Si stvaritelj novega sveta, umetnosti. Umetnost se ne konča niti takrat, ko odpove mešalna miza, reflektor ali kamera in ostanejo samo kletvice. Umetnost so igralci, sta scenarij in filmska glasba. Ves kolektiv, ki soustvarja filmsko delo je umetnost.

Politika in film imata veliko skupnega in tujega, predvsem pa politika in umetnost v smislu, kot je film. Oba si lahko pomagata, nagajata ali celo delita klofute. Z obema se da manipulirati in oba lahko manipulirata z nami. Lahko delujeta na popolnoma različnih področjih in se lotevata popolnoma različnih tem. V sodelovanju si izmislita prizor poštnega nabiralnika, prenašalca (uradnih) sporočil, ki požira nedolžno dekle in skozi larpurlartistično literaturo »Sliko Doriana Graya« podata vizijo neonacizma ali katerega drugega izma. Artizem in politika.

Živimo v času raznoraznih vizualnih medijev (televizija, video, računalniki, film), med katerimi (za zdaj) še vedno životari SUPER-8 filmski trak. Njegovo izumrtje je po moji oceni dokaj, če ne celo zelo blizu, saj bo njegovo funkcijo v celoti prevzel 16-mm filmski trak.

Živimo v Jugoslaviji, česar se vsi zelo dobro zavedamo. Posebej takrat, ko prestopimo katero izmed severnih ali zahodnih meja in kupimo nek tuj izdelek (na primer tri in pol minutno kaseto KODAK SUPER-8 filma). Takrat zastane vsa poezija umetniškega ustvarjanja. Zastanejo vse scenaristične in režijske vizije, kako bo glavni akter prečkal spalnico, objel dekle in jo čimbolj erotično slekel. Zakaj? Cena tega izdelka (filma) je bolj umetniška od umetnosti.

Živimo v času, ko so razni Kino klubi vse bolj brez denarja in dela, v času, ko je neodvisna (in neprofesionalna) filmska produkcija individualno vse dražja in tako tudi redkejša, v času, ko je obsnemalna tehnika vse težje dosegljiva in so zato koproducenti in producenti tudi pri amaterskem filmu nepogrešljivi.

Živimo v času, ko ima že vsaka slovenska, jugoslovanska in tuja vas svoj amaterski filmski festival. Zaradi tega prihaja do totalnega razvrednotenja kriterijev ocenjevanja filmskih izdelkov. Podelijo prvo, drugo in tretjo nagrado, posebne nagrade za scenarij, režijo, ton in kamero in še nešteto specialnih nagrad. Sledijo stiski rok, čestitke in končno vsi srečni in nagrajeni zapustijo festival. Festival. Festival, ki je bil brez publike, saj so v avditoriju sedeli zgolj avtorji prikazanih filmov, njihovi sorodniki in prijatelji ter redki novinarji. Gledalcev ne zanimajo raznorazni družinski potopisi ali infantilno simbolistični animirani poskusi prikazovanja ljubezni in seksa skozi gibanje moške in ženske obleke na postelji. Resničnih filmskih doživetij pa je premalo.

Živimo v času, ko bi bilo (na videz) pametno in bolj ekonomično prestopiti v drugačen vizualen medij, a se ponovno takoj zatakne pri financiranju. Je pa tudi neumno ustvarjati v filmskem jeziku na video tehniko. Filmski jezik in video jezik sta dve popolnoma različni govorici. Dober, umetniški film ali video ne nastane z gesto nakupa videokasete »Ž« kvalitete. Ne! Bistvo ali eno izmed bistev še vedno obstaja montaža. »Se spominjaš Eisensteina?« Morda se bo oglasil kdo in dejal: »Kako pa Tarkovski?« S tem vprašanjem menim predvsem na njegove tako popularne dolge, nekajminutne kadre. Tehnika je res pomembna, vendar ni samo to. Saj tudi tukaj obstaja montaža, ki pogojno ni toliko mehanična (akt lepljenja dveh kosov filma na umetniški točki, določeni z zgodbo, scenarijem oziroma z režijo), kot je že vpeta v filmsko govorico konkretnega kadra (film **Tarkovskega** *»Žrtev«*, kadar goreče hiše ali uvodni kader pokrajine). Za kvalitetno nepoklicno videoustvarjanje je vsekakor potrebna dobra, vsaj polprofesionalna oprema, od kamere do montažne mize. Bistvo je tudi filmski trak, ki je trenutno še vedno slikovno kvalitetnejši in obstojnejši kot katerikoli polprofesionalni video sistem, od SUPER-8 do profesionalnega 35-mm filmskega traku.

Živimo v času, ko bi bilo prav tako (na videz) ekonomično vstopiti v kakšno Trajno delovno skupnost, ki se ukvarja (tudi) s filmom. Vendar, kot se vse spreminja in razvija, so se tudi TDS (Trajne delovne skupnosti) transformirale v »tržno« usmerjene ustanove ter začenjajo in zaključujejo krog svojega »umetniškega« iskanja s snemanjem reklam ali pa so po naključju potipale na področje 35-mm filma, začutile, da so postale »profesionalne« in se zaprle vase (»Mi smo umetniki«), ne dopuščajo vstop »nepovabljenim«. Pravilno je, da se tudi film usmerja tržno, saj film je biznis, a ni samo to. Film je predvsem umetniško raziskovanje. Ne rečem, zanimivo je pogledati kakšnega Batmana ali Ubijalske klovne iz daljnega vesolja, pa tudi producenti so zadovoljni, saj so tudi blagajne polne, vendar bi gledalec umsko odmrl, če bi zijal samo takšne izdelke. Zanimiva varianta je ustanovitev lastne neprofesionalne filmske produkcije pod okriljem producenta, pametnejši pa prehod na profesionalno filmsko tehniko in v profesionalne filmske kroge. Ne gre za prestižno idejo ampak za možnost (glavnem) neoviranega ustvarjanja (od kostuma do traku). Načina prehoda sta samo dva. Ali se vtihotapiti v filmski svet mimo ljubljanske AGRFT, ki vsekakor ni neka posebna kvaliteta, kar odslikava samo stanje v profesionalnem slovenskem filmu ali pa diplomirati na kateri izmed jugoslovanskih ali svetovnih filmskih akademij.

Moram primerjati slovenski jugoslovanski in svetovni film, saj publika po svetu je samo ena in tudi film je samo en — amaterski in profesionalen. **Vsiljuje se mi podoba nekoga, ki se (hote) ni naučil pisati, tako je bil zaverovan v svojo nadpovprečnost. To je slovenski film**. Film, ki ne pozna dobrega zvoka. Film, katerega montaža je opotekajoča in zatikajoča. Film z borno režijo . . . Film, ki ne »teče« ali pa vsaj do sedaj ni, kajti na obzorju se prežigajo nekoliko svetlejše zvezde. Prihaja mlada garda slovenskih filmskih režiserjev, tako da bodo starine prej ali slej morale prepustiti svoje položaje njim (tudi na akademiji). Njim, ki so se izšolali tudi v tujini in seveda polni mladostnega zagona in nepokvarjenega, svežega talenta. Posebej bi omenil **Karpa Godino** (ki pa ni več najmlajši) in **Borisa Jurjaševiča**. Popolnoma drugačen je jugoslovanski film (film iz ostalih republik). Bolj je dodelan, izpopolnjen po obrtniški plati, režija je zrelejša, čeprav bi se o idejah in ideoloških ozadjih pogosto dalo debatirati. Seveda ne trdim, da je jugoslovanski film Amerika v primerjavi s slovenskim. Sorazmerno z velikostjo področja, na katerem nastaja, premore tudi večje število »umotvorov« (recenten proizvod je *»Kosovska bitka«), vendar pa so ti enakomerneje porazdeljeni med staro in mlado gardo režiserjev. Tudi največji mojster se lahko zmoti, posebej če dela po »naročilu« . . . Svetovni film s svojo bogato zgodovino in sedanjostjo pa tako ali tako zaseda vse pomembnejše položaje v razponu od popolnega biznisa in zabave do totalnega artizma, primerno temu pa se giblje tudi njegova kvaliteta. Včasih zaide na stranpoti, kar bom ilustriral kasneje.*

Zadržimo se nekoliko ob filmih »Se spominjaš Dolly Bell?« in »Dom za obešanje« **Emirja Kusturice** in jih poglejmo z očmi jugoslovanskega in svetovnega gledalca. Ozadje obeh filmskih zgodb nam je precej bližje kot »tujcem«. Živimo v tem okolju oziroma v njegovi časovni in prostorski bližini. Prevzameta nas tematika in visoka profesionalna izvedba. In kako tuj gledalec. Verjetno je malo posameznikov med »povprečno« filmsko publiko (filmologe, kritike, sociologe, filozofe in člane žirij svetovnih festivalov pustimo ob strani), ki so preštudirali sociološka, politična in vsa ostala ozadja teh dogodkov.

Zanimivi, celo komični ali tragični se jim zdijo filmski individuumi in njihove usode, morda jih gledajo kot nekakšne »Bogovi so padli na glavo«. A uspeh je tu, saj filma zadovoljujeta tuje tržišče tudi po obrtniški plati. In kakšne pozicije na tem trgu zaseda domači (slovenski) film, ki se »resnejših« tem loteva »resneje«? Vzemimo kot primer *»Hudodelce«* **Francija Slaka**. Kaj se zgodi? Podana nam je zgodba, politična tema iz jugoslovanske polpreteklosti, ki nas na tak ali drugačen način prizadene, zgrozi. Ponovno smo v prednosti pred svetovnim gledalcem, imamo časovno in prostorsko predznanje. In kako TAKŠEN film uspe na svetovnem trgu? Nefestivalski in »nestrokovni« publiki (strokovnjake s filmskega področja bomo ponovno pustili ob strani) se zdi film »nepovezan«, »konfuzen«, delno zanimiv« (citirano iz tujih filmskih kritik). Kje tiči problem? Verjetno bo potrebno najti pravo mešanico med problemskostjo ideje in realizacijo filmske zgodbe. Če gre za komedijo, nas mora film zabavati, grozljivka nas mora pripraviti, da lezemo pod stole, ob tragediji in melodrami bi se naj zjokali, ne pa da nas v najbolj grozljivem, smešnem ali žalostnem prizoru zmoti transparentno izpostavljanje določene ideje (če ne gre za posebno zvrst načrtnega simbolizma, kar pa mora biti iz prizora v prizor evidentno izpostavljeno). Kot primer svetovnega »bluzenja« bi omenil »Rocky 3«, »4« ali »20«, ne vem, kateri. Prav infantilno smešen je boksarski spopad med pravim, poštenim Italoamerikancem in hudobnim Rusom. Tega se je svetovni film zavedel in spoznal, da (tudi v trenutkih hladnih vojn med velesilama, izrazitega razvoja tržišča in podobnih okoliščin) ne obetajajo samo teme, kot so sopad med SZ in ZDA, atomska vojna ali potres, temveč da je možno povedati kaj o sexu, lažeh in videotraku, o temi, ki ne govori o politiki, pa kljub vsemu zelo politična, ali se lotiti trivalne literature, posneti Batmana in tako obuditi vedno hvaležen spopad med dobrim in zlim.

Največji vizionarji bi težko napovedali, kako se bo film razvijal v prihodnosti. Vprašanje je, kdo bo zmagal: filmski trak, video ali drugačen medij, kot na primer holografija. Vendar se film ne razvija samo v soodvisnosti s pogojno sorodnimi mediji. Nanj vplivajo tudi pridobitve sodobnega gledališča, koncertov in performancov ter obratno. Nek pisatelj avtorsko opisuje, da čez določen čas ne bo več (filmske, video . . .) režije, ampak bo obstajal en sam, totalen prenos vsega dogajanja, kamere bodo ves čas vključene, gledalec pred monitorjem pa si bo sam »režiral« svoj program. Ne bo izbiral samo postaj, odločal bo celo, katera kamera bo delala. To bi bila dokončna smrt umetnosti. Filmske umetnosti! Sodobne filmske umetnosti, saj zgodovina bi še vedno obstajala. *»Križarka Potemkin«* **Sergeja M. Eisensteina** ali *»Državljan Kane«* **Orsona Wellsa** in vsa ostala bolj ali manj pomebna dela, pri katerih se še danes učimo. Obstajala bi, dokler se ne bi nekdo spomnil **Truffautovega** *Fahrenheita«* . . .

Rubriko uredil **EDMUND TÜRK**

»Peterokraka zvezda je magični simbol — znak, s katerim se vpliva na človekovo podzavest. Bila je dana, da bi ljudi spreobrnila k nenasilju, ljubezni in spoštovanju resnice. Toda, ker obstajajo tudi negativni ljudje, željni oblasti, so ti ljudje to zvezdo zasvinjali. Pobarvali so jo z rdečo barvo, ki ljudi vznemirja in vodi k nasilju, z namenom ustvariti kaos, v katerem bi bilo s pomočjo sile enostavno vladati.«

W.O.R.M.S. je kolektiv. Ni skupina v klasičnem smislu. Pod tem imenom delujejo soustvarjalci določenega filmskega projekta. Sodelavci, ki se (nehote ali hote) menjavajo. Tudi filmske teme se menjavajo, čeprav se (nehote ali hote) skoraj vedno kot rdeča nit vsili politika. Morda jo pogojujeta čas in okolje? Ne vem. . .

INVAZIJA RDEČIH IZRODKOV

Ustvarjalci filma:

Uroš SMASEK, režija, kamera, montaža, scenarij, produkcija, zvočna obdelava Mitja REICHENBERG, glasba, efekti, zvočna obdelava

Dare MEŠKO-Raca, igra
Tomaž BORKO, igra

Dominik ŠOLAR, igra, asistenca režije, scena, kostumografija, maska, soscenarij

Lenka JEMERŠIČ, soscenarij

Zvonko ŠTOR, računalniški napisi, zvočni efekti

Stane VOZEL, grafični napisi Max SORŠAK, Jasmina ŠOBOT, Wenn JEMERŠIČ, Mirjana RUKAVINA, Mojca KASJAK, Andreja JURC, Mojca POPOVSKI, Samo NOVAK, Miha NOVAK, Loreta STARE in Tadej LABERNIK, vsi igra

W.O.R.M.S., ŠTUK, Kino klub Maribor, Zveza kulturnih organizacij Maribor, *produkcija*

Rado KOLARIČ-Finomehanika, Lent bar, Bistro Kaj, Stara trta, *sponzorstvo*

W.O.R.M.S.

Premiera filma **Invazija rdečih izrodkov** v MARIBORU bo v Kinu gledališču, v LJUBLJANI v Cankarjevem domu — mali dvorani.

ARGUMENT
Celjski mestni časopis

THE JESUS AND MARY CHAIN

RAZGALJENI U ŽIVO

Angleški feedback-pop je morda najnižja dekadentna točka v razkroju angleške rockovske scene v osemdesetih letih in prav nobene pozitivne konotacije ne moremo izluščiti iz koncertne predstave teh novih zvezdnikov, razen ciničnega zaključka, da tako obupno izpraznjena glasba ne more prinesti ničesar drugega, razen spreobrnjene zavesti novih godbenikov, ki bodo temeljito obračunali s takšno izpraznjeno glasbo.

Gre pač za to, da so **The Jesus and Mary Chain** že na **Psycho Candy** uporabljali všečne pop-rock modele, odete v za tiste čase produkcijsko pomemben kozmetični dodatek hrupa (feedback in pedali), ki pa je ponekod (in marsikateremu ušesu, ki ga fenomen prepriča, preden se loti luščenja pojava) povsem zameglil dejansko praznino njihove glasbene ponudbe. Morda je iz te popolne izpraznjenosti na nek način izstopala plošča **Darklands** s svojimi atmosferskimi (razpoloženjskimi) pojsaži.

Na Kodeljevo se je natepla velika množica povprečne rockovske publike, ki v sedanjih časih (in kot je to bilo zmeraj) ne zna ločiti zrna od plevela ter se udinja raznoraznim blagozvočjem, samo da ima morda trohico pridiha nečesa izzivalnega. Vse to je seveda navadno ničvredno pozerstvo, ki se ga množice besno izmanipuliranih poslušalcev nalezejo od njihovih glasbeniških idolov in herojev . . . Obsojenost na praznino pač čaka vsakogar, ki se mu ne zdi vredno nekaterih stvari presojati vsaj z minimalne kritične distance z lastno svobodno betico. Rezultati takega lizanja z roke so zmeraj enako konvencionalno srhljivi: množice so si vedno same krive za svoje zmote.

The Jesus and Mary Chain so uro in pol igrali isto skladbo: z istimi riffi, z istimi melodičnimi linijami in z istimi koščki dinamike. Pozerstvo in sugestivni pevčev glas ob neprestanem ponavljanju istega delujeta skrajno odvratno tistim, ki se ne pustijo zazibati v hipnotično preproščino in skrajno privlačno tistim, ki jih lahko v trans zaziblje vsaka omamna repetitivnost. In tako je množica pod odrom krulila od zadovoljstva, pa tudi z ekstazo jim je bilo postreženo na koncu koncerta, ko so kitare kar lepo same prevzele vlogo glasbenikov in s čudovitim hrupom pokopale vsako svobodno misel.

To pač ni pot, ki bi rock kamorkoli pripeljala in že kar skrajni čas je, da se na Otoku nekaj radikalno spreobrne!

RAJKO MURŠIČ

ERUPTIVNI VULKAN AMERIŠKEGA ROCKA

HENRY ROLLINS

RAJKO MURŠIČ
PREVODI DARIO CORTESE

Stvari, ki se v osemdesetih letih dogajajo v Ameriki, nedvomno potrjujejo, da je rock'n'roll še kako živ in da se je vse tisto, kar je v Evropi razgrnil punk ob koncu sedemdesetih, naletelo na dobro pognojena tla ameriške rockovske tradicije, ki se je od krčevitih začetkov hardcore ropotanja v začetku osemdesetih unesla v povsem razločen spev novega ameriškega rocka. Ob koncu osemdesetih je ameriški rock izredno vitalen in raznolik (od **Sonic Youth** preko **Fugazi** do kakšnih **Killdoser** ter **Butthole Surfers**), predvsem pa ravno toliko mladosten kot v svojih najboljših časih.

Henry Rollins je legenda ameriškega hardkora, saj je njegov bend **Black Flag** pred leti pomenil pravo nadaljevanje tistega, kar so počeli že opešani **Dead Kennedys:** kondenzirana hrupnost in popolnoma neposredna eruptivnost nekega notranjega besa, ki na noben način noče in ne more biti priklenjen na verigo konvencionalnega ameriškega *»way of life«*. **Henry Rollins** je bil na odru zmeraj obseden šaman, ki je s svojo neposredno držo in s karizmatično figuro hipnotiziral publiko in ki je s svojim dretjem prepričal tudi najbolj zadrte skeptike. Je pač neverjetno nabita osebnost, ki svoj notranji gnev raztresa skozi disciplino rock'n'rolla in s pomočjo neprekinjenega pisanja pesmi in prebliskov. Ta nevsakdanji tetovirani patron je doslej izdal že kakšnih 10 knjižic s svojo poezijo in božjastnimi proznimi izlivi, redno pa nastopa tudi z branjem svojih zapisov v dobri stari ameriški maniri potujočih in beročih pisateljev. O tem, da ima vsaj kar se tekstov tiče, tudi v svojem **Rollins Bandu** glavno besedo, pa seveda ni treba posebej govoriti.

Rollins je bil s svojim bendom tokrat v Ljubljani že drugič. Na nastopu pred skoraj dvema letoma je imel njegov odrski nastop veliko večji učinek od tokratnega, saj dvorana v K 4 požre veliko večino vibracij, ki se valijo z odra — le nekaj najbolj vztrajnih, ki uživajo v drenjanju v kordonu pred odrom, je deležno neposrednega stika z nastopajočimi. To pa je bil poleg neprijetne prekinitve koncerta zaradi dotolčenega bas ojačevalca tudi glavni razlog, da jim koncert ni mogel »steči« v pravem pomenu besede.

Rollins Band so rokerji, ki ne prizanašajo niti ojačevalcem, niti sebi, niti publiki, ampak se neusmiljeno poigravajo z vsemi elementi punkovsko oz. hardkorovsko pospešenega rhythm'n'bluesa, venomer pa ostajajo na poljanah rudimentarnega rockovskega zvočenja (tudi izraz hard rock na nek način ne bi preveč zgrešil poante). Prave doze dinamike in predvsem artikuliran tok neobrzdane energije pa ob vsem hrupu nerazločljivih tekstov s samo zvočnostjo prenašajo informacijo, povsem dovzetno našim ušesom: gre točno za tisto neubesedljivo in uporniško živo, kar rock'n'roll ohranja v srčiki mladostništva že več kot tri desetletja.

Ameriški post hardkorovski rock je dobra garancija za vstop v naslednje desetletje, v katerem bi se zopet morala prebuditi Evropa — morda z impulzi z vzhoda, kjer se je sedaj marsikaj bliskovito spremenilo. Univerzalnost notranjih težav nekonvencionalnih mladcev, ki jih želi lepo urejena (saj vemo: tržna in pluralistična) družba ukrojiti po svoji meri, je garant uporniške godbe, ki se bo v svojem kriku po drugačnosti še naprej gibala med ortodoksnim straight edgeovskim racionalizmom ter anarhičnim hedonizmom. In vse to je rock'n'roll!

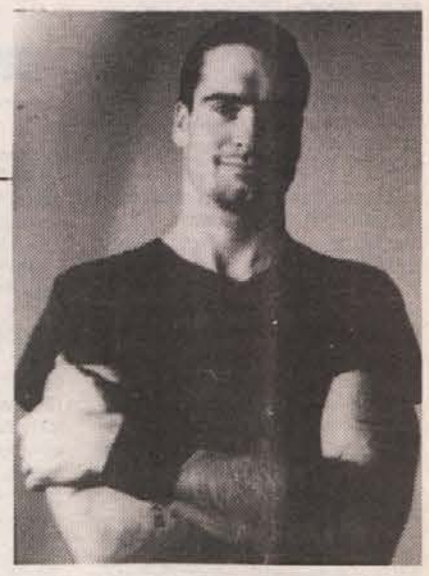

Jaz sem konec
jaz sem konec
konec vsega
pepel, pepel
sem konec
sem živeči konec
sem
konec
sem konec vsega
in vse pada
vse pada
vse pada dol
sem, kar sem
sem konec.

»V kuhinji sem, obiram meso s kosti pečenega piščanca, ki sem ga našel v pečici. Sliši se fino, ne? Ja, truplo je v ponvi v svojem lastnem soku. Jem meso s kosti trupla. Ravnokar je prišlo iz pečice. Kakšna je razlika med »pečico« in »pečmi« v Auschwitzu? Meso se scmari do hrustljavosti. Drobovina je črna in leži na dnu prsnega koša. Drobovina je dobra v omaki, a ne? Kakšna je razlika med piščančjimi jetri in jetri male punčke, ki živi tu zraven? Sem mrhovinar, ki s kosti trupla trga meso. Odtrgam si nogo in zagrizem vanjo: mišica, koža in kite ostanejo v ustih. To je »palička«. Vsi imamo radi »paličke«. Zakaj ne morem odtrgati noge temu malemu rdečelasemu fantu na oni strani ceste in zasaditi zobe vanjo? V čem je problem? V svoji hiši kuham mrtva telesa in jih jem! To mi je všeč!«

MORILSKI STROJ

»OK. Torej, Amerika, v kateri živim, je morilski stroj. Ti, ki si kopičijo denar, so našli način, kako te ubijajo počasi. Tako, da dobijo čimveč denarja in čimveč dela iz tebe . . . na planetu te bodo obdržali, dokler ne boš star 65, in ti medtem izmolzli kri iz telesa. Prodali so ti način življenja . . . prodali so ti vrednote, ki zate sploh ne obstajajo. Obstajajo le na barvnih fotografijah. Filmi? Ni pravih filmov. Samo nekaj resničnih igralcev je . . . Dennis Hopper, naprimer. Eddye Murphy? NE ME DRKAT! Ne mi zaračunavat pet dolarjev za rokodelstvo. Ljudje, ki vodijo biznis — to je moj veliki politični govor! — ljudje, ki vodijo biznis, te hočejo ubiti. To so morilci, ne marajo te. JAZ PRAVIM: »Ne biti pizda!« Bodi pameten! Bodi pozoren! Odpri oči! Raje se kar takoj opremi z disciplino. Raje imej napolnjeno puško in začni hoditi po cesti z na široko odprtimi očmi! In raje ne poslušaj, kaj je v vetru! Sicer boš eden tistih, ki jih bomo izrabili. Čas za vstajanje je zdaj! Trip Velikega brata je vsenaokrog tebe. To je 360 stopinj paranoje, ves čas, vsenaokrog. Čas je, da imaš oči nameščene okrog in okrog glave, da si popolna enota pozornosti. Sproščen, uravnovešen in pozoren ves čas. Kajti . . . človek! Nekdo, ki ima veliko denarja, znanj in časa, spravlja briljantne ume v zalogo, da te ogoljufajo in naredijo za konformista. In to ne očitno! To naredijo, kot . . . »Hej, radi te imamo . . . stopi sem, da dobiš tole . . . dobro. Hej, tja pojdi! Tam je tvoj avto. V redu. Tvoja služba, tamle! Vsedi se, prosim. Hej, tule je tvoja plača. Fu, ho-ho, tam je tista čudovita punca!«

GLASBA IN BIZNIS

»Veš, kaj ti povem . . . danes ne obstaja kaj takega kot alternativna glasba. Ni zares veliko alternativnih založb. Ameriške neodvisne založbe niso danes nič drugega kot lansirna rampa velikih. Te le nabirajo pri neodvisnih in potem grejo. »hmmm, Replacements, Hüsker Dü . . . te bomo vzeli. 150 000 dolarjev?« Hvala? »Oh, je že v redu.« »Samo pustimo te neodvisne, da sfurajo stvar in da tile odigrajo dvesto koncertov na leto in se pri tem razčesnejo . . . ko menimo, da so zreli za našo uporabo, pridejo noter za odstrel.«

OK — tudi to me ne zanima. Vem, da imam potencial za veliko založbo . . . brez dvoma bi lahko prišel tja. Ampak nočem. OK. Torej, kaj je tisto, kar jaz počnem drugače . . . vem, kaj sem sposoben narediti. IN VEM, DA NISEM KUP DREKA! Ne bom lagal. Warner Brothers? Ha! Vem, kaj delam. In ko izdam knjigo, ne bom z njo nikogar izmolzel. Jaz samo preskrbim — vsaj upam, da — nekaj prave komunikacije, čista zabava, moje srce na papirju. OK. Ko naredim video — naslednje leto bi rad posnel Live video — . . . ne 40 minut za 20 dolarjev. Naredil bom triurni video za 20 dolarjev. In porabil vso kaseto. Cena pa ista. Hočeš Rollins video? Tukaj imaš Rollins video in porabil boš ostanek vražjega tedna, da ga boš pogledal do konca! Izdam ploščo? Ne dvajset — 40 minut bom dal gor! Ne bom nastopil na desetih koncertih, nastopil bom na sto petdesetih koncertih!«

»Včeraj sem na TV-ju gledal podelitev rock nagrad. Kako so ti ljudje absurdni, dajejo trofeje za glasbo. Kaj pa lahko počneš z njimi? Jih daš na polico zraven trofeje za bowling? Nekaj izvajalcev je nastopilo v živo, eden izmed njih je bil Prince. Ali je ta tip sploh pri sebi? Mislil sem, da se bo začel cmeriti. Prevrnil je stojalo za mikrofon in zraven mogoče še uničil več kot tristo dolarjev vredni Sennheiser mikrofon. »Hej, man, to je rock'n'roll in nas ne briga, ne briga nas, za vraga!« Ok, fino. Podelili so trofeje za najboljši moški video. Zadnja tekmeca za naslov sta bila Prince in Bruce Springsteen .Pozabil sem, kdo je dobil stvar, ampak bilo bi veliko bolj zabavno, če bi se šla rokoborbo in bi se Boss in Prince ruvala na sceni. Mislim, da bi Springsteen zbrcal škrlatno Princovo rit naravnost v glavno pisarno Warner Bros. Hej, videl sem, kako je John Cougar nabijal Hueya v rit, medtem ko sta gledala poročila. Pravim vam, ta rock and roll biznis je surova stvar, vseskozi živiš na robu, mislim, ali bi lahko en sam dan preživel na piramidastih petah Motley Crue? Verjetno ne. Hej, takole je, greva na kosilo, rad bi ti dal mojo novo video kaseto, ali bi mi ti lahko dal svojo? Odlično! Mogoče bi moj osebni stražar pri kosilu lahko zamenjal kaseto s tvojim osebnim stražarjem, tako da se nama ni treba zajebavati. V redu, rekel bom agentu mojega osebnega stražarja, naj pokliče agenta tvojega osebnega stražarja in naj se zmenita za srečanje preko obeh založb. Lahko skupaj posnamejo ploščo in video.«

POP GLASBA:

»Mislim, da v javnosti ni nikogar, ki bi si upal stopiti v ospredje in potegniti hlače dol. ZATO NE PRENESEM POP GLASBE! Samo dolgočasi me, to je rokodelstvo. Do določene mere je OK. ZZ Top, seveda. Imajo dobre ritme, se grejo rock in govorijo o kakšni ženski ali avtu, ha! To je cool. OK. To mi znese. Ampak, ko hočeš potegniti iz tega kakšno komunikacijo . . . ne dogaja se ravno veliko. In skupine s sporočilom . . . a, daj no, samo posplošujem . . . ampak skupine kot U2, Alarm ali pa Bruce Springsteen! Sam lahko napišem set besedil kot: »Vojna je slaba«, »Smrt ni v redu«, »Dve in dve je štiri«, »Pozimi je mraz« . . . in vse te politično korektne pesmi . . . Nič ti ne povejo! Le tiča ti izmolzejo! OK. To me ne zanima. Nimam časa za kaj takega. Ne trdim, da imam kakšno briljantno rešitev, ampak rokodelstvo me ne navdušuje. To lahko naredim sam, NE RABIM NEKEGA TUJCA, DA BI ME DRKAL! HVALA! OK. Zato delam to, kar delam. In to naredim, kakor sam hočem. V tem, kar počnem, sem zelo resen . . . ampak po drugi strani se ne jemljem preresno . . . hočem reči, da sem prvi, ko se je treba smejati samemu sebi, in si rečem: »A, daj no, Rollins, obnašaš se kot stara baba!«. V redu. Ampak tisto, kar delam, vzamem zelo resno. Mislim, TO JE VSE, KAR IMAM! In to je vse, kar hočem . . . To je samo da počnem svojo stvar . . .«

ART MOULU TREFIN

FRANCOSKI EVOLUTIVNI ROCK

Francoska glasbena scena, za katero se je po zatonu evropsko usmerjenega »rocka v opoziciji« uveljavil naziv »art rock«, nam je dokaj dobro znana, saj smo na koncertnih odrih lahko videli že skoraj vse pomembnejše skupine iz prvih generacij francoskega art rocka: **Art Zoyd, Etron Fou Leloublan in Encore Plus Grande**. Za vse naštete velja iskanje samosvojih zvočnih poti, ki je pripeljalo do zlahka razpoznavne zvočnosti na medprostoru med rockom, jazzom, šansonom, kabaretom in komornimi pristopi.

Tudi najmlajša generacija francoskih glasbenikov, ki se zbirajo okoli vsakoletnega **MI-MI** festivala — le-ta je nekakšna francoska inačica naše **Druge godbe** — ostaja zvesta temeljnim nastavkom francoskega Art Rocka.

Striktno uporabljajo francoski jezik in se s svojo tekstualno platjo naslanjajo na šansonjersko tradicijo, ki pa jo s sodobnejšimi glasbenimi prijemi transformirajo v nekakšno »dobro premleto umetnost«. **Art Moulu** sicer svoje korenine vlečejo neposredno iz **Eston Fou Leloublan**, saj je krmilo zvočne plati njihovega delovanja prevzela članica razpadlih **Estron Fou, Jo Thirion**, vseeno pa se od njih v svojem kabarejskem nastopu dovolj razlikujejo — predvsem po zaslugi pevca in avtorja tekstov, **Mauricea Otta**.

Art Moulu so se zbrali leta 1984, od takrat pa se je v zasedbi zvrstilo že nekaj glasbenikov. Njihov repertoar nam ponuja romantične satire, ironične žalostinke in humorne izpade na temo sodobnih traparij na mikro in makro ravni. V glasbi pa se venomer konfrontirata zvočnost in tekst v nameri, da bi naredili več kot pesem.

Zato jih je **Fred Frith** ocenil kot predstavnike francoske evolutivne glasbe. Bistveno pa je, da se **Art Moulu** pri svojem početju zelo zabavajo, tako da se jih vsekakor splača videti na odru, in to se je zgodilo 24. novembra v ljubljanskem klubu K 4.

Francoski burkeži so v kratkih napovedih povedali, o čem bodo peli, naslove tekstov pa so prebrali v slovenščini, kar je seveda izzvalo salve smeha. Norčujejo se iz politike, show-bussinessa, manipulacij, ogorčeno se zafrkavajo iz našega časa, pa tudi iz dobre in stare ljubezni, ki nekako ne najde več prave linije . . .Odlikujejo jih tudi zbadljivost, inteligenten pristop k nastopu in artikulacija na robu kaotičnosti.

Ponudba dodobra sesekljane umetnosti je povsem zadovoljila peščico stalnih obiskovalcev art rockovskih prireditev, pa tudi množica plesočih nadobudnežev, ki so v K4 prišli po svojo tedensko porcijo glasbene telovadbe, se nad dogajanjem na odru sploh ni pritoževala, prej nasprotno. Kako pa tudi ne, ko pa so **Art Moulu** s svojimi kabarejskimi štosi in duhovito sproščenim nastopom povsem spreobrnili siceršnjo zvočno nedostopnost tovrstne francoske inačice rocka v opoziciji. Morda pa tudi ritmično zahtevno strukturirana glasba z neštetimi bliskovitimi prehodi in preobrati ter s skrajno artikulirano zvočno dinamiko vendarle ni tak električni bav-bav, ki ga ne bi moglo prenesti nič hudega sluteče uho . . .

Saksofon, klaviature, bobni in petje so zvočni momenti, ki povsem zadostijo potrebi po raznolikosti, pri čemer je treba posebej omeniti izreden tolkalski (tudi melodičen!) prispevek bobnarja **Jean-Fran Jeana**, ki se je očitno veliko naučil pi **Gougiouju Chenevierju (ex Etron Fou).** Navezava na kabarejsko in šansonjersko tradicijo je pač še enkrat pokazala možne neortodoksne poti druge godbe. Zaradi delovanja tovrstnih zasedb se nam za nadaljnje dogajanje na Drugi godbi zares ni treba bati!

Rajko

STUDIA HUMANITATIS

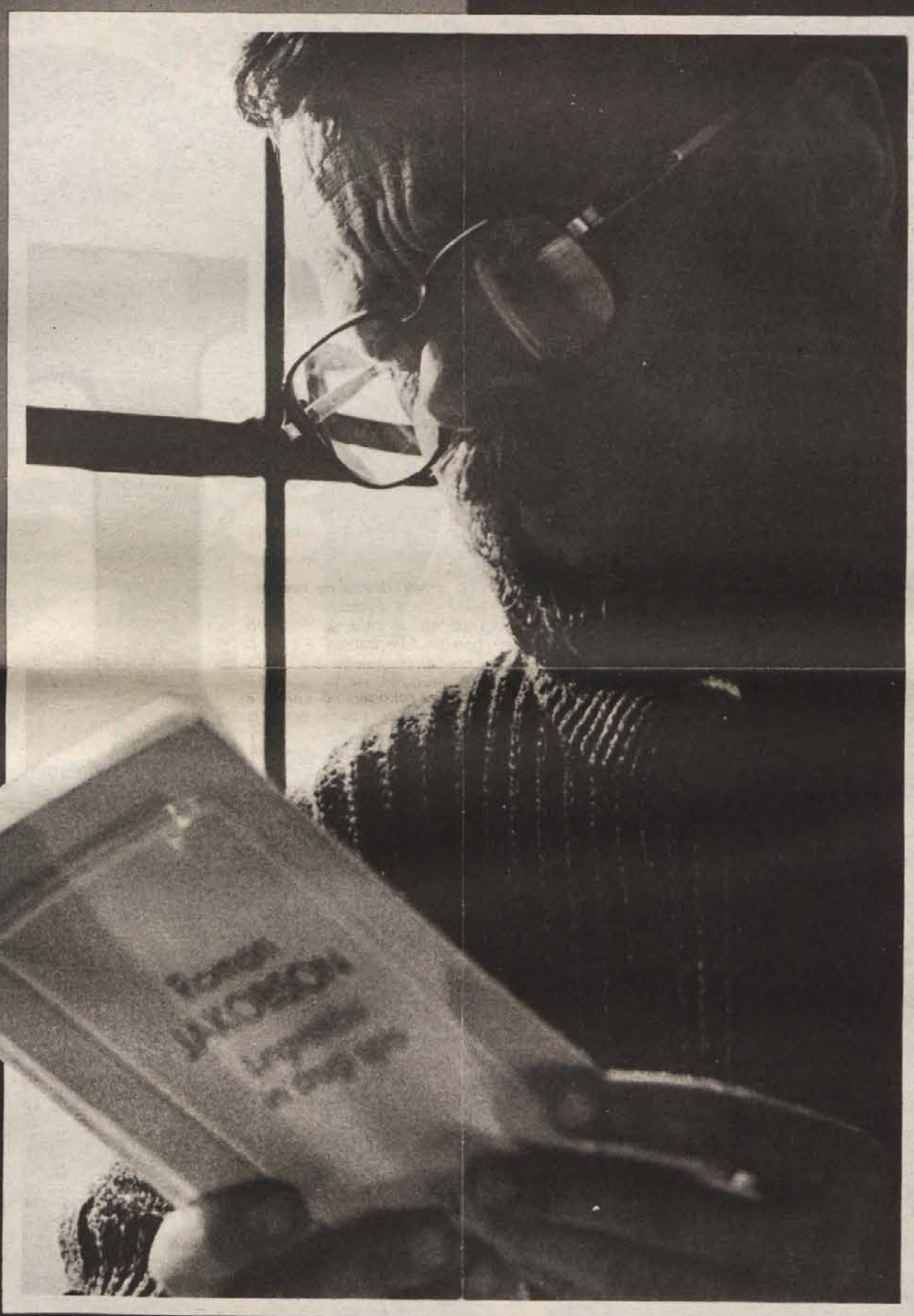

Ivan BORŠTNER naroča zbirko STUDIA HUMANITATIS
že od prvega letnika.

PRIDRUŽITE SE MU !

Naročila na 5. letnik sprejema
Založba ŠKUC, Ljubljana, Kersnikova 4,
telefon (061) 329-655,
med 12. in 14. uro.

Realizacija: FORUM LABACENSE. Fotografija: Matko KRESE-BAŠKAR. Oblikovanje: Rajko VIDRIH. Tisk: ROGAČ, Ljubljana

»Zrcalce, zrcalce na steni povej,
sem najlepša v deželi tej?«